

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი
მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კომიტეტის მიერ
საქართველოს მთავრობისადმი წარდგენილი მოხსენება
საქართველოში ვიზიტის თაობაზე

(წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი)

6-18 მაისი, 2001

საქართველოს მთავრობამ მოითხოვა ამ მოხსენების გამოქვეყნება

სტრასბურგი, 25 ივლისი

(*) აღსანიშნავია, რომ წინამდებარე მოხსენების ინგლისური ვარიანტი, რომელიც ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე www.cpt.coe.int წარმოადგენს მოხსენების ერთადერთ ოფიციალურ ვარიანტს

სარჩევი

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მოხსენების წარდგინების წერილის ასლი	4
წინასიტყვაობა	5
I. შესავალი	8
ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა	8
ბ. მონახულებული დაწესებულებები	9
გ. დელეგაციის მიერ გამართული კონსულტაციები და მიღებული მხარდაჭერა	10
დ. ქვეყნის მდგომარეობის ზოგადი მიმოხილვა	12
ე. კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პარაგრაფით გათვალისწინებული პირველი რიგის შენიშვნები	14
II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შემოთავაზებული ღონისძიებები	16
ა. პოლიციის დაწესებულებები	16
1. წინასწარი კომენტარები	16
2. წამება და ფიზიკური იძულების სხვა ფორმები	17
3. თავისუფლებააღკვეთილ პირთა არამართებული მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები	26
ა. შესავალი	26
ბ. შეტყობინება დაკავების შესახებ	27
გ. დამცველის მომსახურებით სარგებლობის უფლება	28
დ. სამედიცინო შემოწმების უფლება	30
ე. უფლებების განმარტება	31
ვ. პოლიციაში დაკითხვა	32
ზ. დაკავების რეგისტრაცია	33
თ. დამოუკიდებელი შემოწმებები	34
4. დაკავებაში ყოფნის საერთო პირობები	35
ა. შესავალი	35
ბ. დროებითი დაკავების იზოლატორები	35
გ. შსს რაიონული განყოფილებების საკნები	37
ბ. სახელმწიფო უშიშროების დროებითი დაკავების იზოლატორი	38
გ. სასჯელაღსრულების დაწესებულებები	39
1. წინასწარი შენიშვნები	39
2. არამართებული მოპყრობა	41
3. პირობები სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში	42
ა. საყოფაცხოვრებო პირობები	42
i. №5 საპყრობილე	42
ii. №1 საპყრობილე	44
ბ. საქმიანობის ორგანიზაცია	46
4. სამედიცინო სამსახურები	49
ა. შესავალი	49
ბ. სამედიცინო სამსახურები მონახულებულ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში	51
i. თანამშრომლები და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა	51
ii. სამედიცინო შემოწმება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მიყვანისას	53
iii. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა	54
iv. ტუბერკულოზი	55
გ. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო	58
5. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები	62
ა. პერსონალი	62

ბ. ურთიერთობა გარე სამყაროსთან	63
გ. დისციპლინა	66
დ. საჩივრის შეტანისა და კონტროლის პროცედურები	67
დ. ფსიქიატრიული დაწესებულებები	69
1. წინასწარი შენიშვნები	69
2. არამართებული მოპყრობა	70
3. თანამშრომლები	70
4. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები	73
5. მკურნალობა და რეჟიმი	75
6. პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვა	77
7. იძულებით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტების უფლებების დაცვის გარანტიები	79
ე. დაკავების ადგილები სამხედრო ნაწილებში	82
III. შეჯამება და დასკვნები	85
დანართი I:	94
წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციების, კომენტარებისა და მოთხოვნილი ინფორმაციის ჩამონათვალი	
დანართი II:	114
სახელმწიფო უწყებებისა და არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების სია, რომლებთანაც დელეგაციამ გამართა კონსულტაციები	

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მოხსენების წარდგინების წერილის ასლი

სტრასბურგი
11 დეკემბერი, 2001

პატივცემულო ბატონო გიორგი,

“წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კონვენციის” მე-10 მუხლის 1-ი პუნქტის თანახმად, მაქვს პატივი საქართველოს მთავრობას წარვუდგინო წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კომიტეტის მოხსენება საქართველოში 2001 წლის 6-18 მაისს განხორციელებული ვიზიტის თაობაზე. წინამდებარე მოხსენება დამტკიცდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის 46-ე სხდომაზე, რომელიც გაიმართა 2001 წლის 6-9 ნოემბერს.

ნება მიბოძეთ თქვენი ყურადღება მივაპყრო მოხსენების 205-ე პარაგრაფს, რომლითაც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი თხოვნით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას კომიტეტს წარმოუდგინოს შუალედური და შემავჯამებელი ანგარიშები ამ მოხსენებაზე რეაგირების ღონისძიებათა შესახებ. კომიტეტი მადლობელი იქნება, თუ ქართულ ენაზე წარმოდგენილ ანგარიშებს დაერთვება მათი ინგლისური ან ფრანგული თარგმანი. მადლობელი ვიქნებით, თუ საქართველოს ხელისუფლება ასევე მოგვაწვდის აღნიშნული ანგარიშების ელექტრონულ ვერსიებს.

მზად ვარ ვუპასუხო თქვენს ნებისმიერ შეკითხვას წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მოხსენების, თუ შემდგომი პროცედურების თაობაზე.

და ბოლოს, გთხოვთ ოფიციალურად დაგვიდასტუროთ ამ წერილის მიღება.

პატივისცემით,

სილვია კასალე

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი
მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კომიტეტის
პრეზიდენტი

ბ-ნ გიორგი წკრიალაშვილს
იუსტიციის მინისტრის მოადგილეს
იუსტიციის სამინისტრო
რუსთაველის პრ. 30
380046 თბილისი
საქართველო

წინასიტყვაობა

წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კომიტეტს მიზანშეწონილად მიაჩნია, რომ ყოველი ქვეყნისადმი წარდგენილი პირველი მოხსენება დაიწყოს კომიტეტის მანდატისა და საქმიანობის ძირითადი პრინციპების განსაზღვრით. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ უკეთ იქნეს გააზრებული განსხვავება წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისა და ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროს კიდევ ერთი საზედამხედველო ორგანოს, კერძოდ კი ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის სასამართლოს, პრინციპებსა და მიზნებს შორის.

ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის სასამართლოსაგან განსხვავებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი არ წარმოადგენს მართლმსაჯულების ორგანოს, რომელიც უფლებამოსილია განიხილოს და გადაწყვიტოს საჩივრები შესაბამისი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული ვალდებულების დარღვევების თაობაზე წამოჭრილ სამართლებრივ დავებთან დაკავშირებით (ანუ, გამოიტანოს სასამართლო გადაწყვეტილება საქმეზე *ex post facto*).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი კი უპირველეს ყოვლისა წარმოადგენს მექანიზმს **არამართებული მოპყრობის თავიდან ასაცილებლად**, თუმცა განსაკუთრებულ შემთხვევებში კომიტეტს ასევე შეუძლია რეაგირება მოახდინოს მომხდარ ფაქტებზე.

ამგვარად, მაშინ როცა სასამართლოს საქმიანობა მიზნად ისახავს მართლმსაჯულების განხორციელებას და “დავის გადაწყვეტას” სასამართლო წესით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის მიზანია “დავის თავიდან აცილება” პრაქტიკაში.

აქედან გამომდინარე, თავისი მოვალეობების აღსრულებისას წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სახელმძღვანელო პრინციპია “პიროვნების მაქსიმალური დაცვა ფიზიკური თუ ფსიქიკური შეურაცხყოფისაგან” (ციტატა მოყვანილია გაეროს 1979 წლის “სამართალდამცავი ორგანოების მოხელეთა ქცევის კოდექსის” და 1988 წლის “დაკავებული და პატიმრობაში აყვანილი პირების დაცვის პრინციპების კრებულიდან”, რომლებიც მიღებულია გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობა ემყარება თანამშრომლობის პრინციპს (“წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კონვენციის” მე-3 მუხლი). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ამოცანას წარმოადგენს არა საჯაროდ გააკრიტიკოს სახელმწიფოები, არამედ დახმარება გაუწიოს მათ დასახონ გზები იმ “სანიტარული კორდონის” განსამტკიცებლად, რომელიც გამიჯნავს მისაღებ მოპყრობასა და ქცევას მიუღებელისაგან. ამ ამოცანის განხორციელებისას წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხელმძღვანელობს შემდეგი სამი პრინციპით:

i) თავისუფლებაალკვეთილ პირთა მიმართ არამართებული მოპყრობის აკრძალვა ატარებს აბსოლუტურ და უპირობო ხასიათს,

ii) არამართებული მოპყრობა, თუნდაც შერბილებული ფორმით, შეუთავსებელია ცივილიზებული ქცევის პრინციპებთან, და

iii) არამართებული მოპყრობა ზიანს აყენებს არა მხოლოდ ამგვარი მოპყრობის მასხვერპლს, არამედ ღირსებას ულახავს იმ მოხელესაც, რომელიც განახორციელებს ან სანქციას აძლევს ამგვარ ქმედებას, რაც საბოლოო ჯამში ზიანის მომტანია სახელმწიფო ხელისუფლებისათვის საზოგადოდ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ქვეყნაში ვიზიტის დროს უპირველ ყოვლისა შეისწავლის ფაქტებს არსებული მდგომარეობის შესახებ. კერძოდ, იგი:

i) ამოწმებს საერთო პირობებს მონახულეზულ დაწესებულებებში;

ii) აკვირდება სამართალდამცავი ორგანოების მოხელეთა და სხვა პერსონალის დამოკიდებულებას თავისუფლებაალკვეთილ პირთა მიმართ;

iii) ესაუბრება თავისუფლებაალკვეთილ პირებს, რათა გაიგოს მათი აზრი (i) და (ii) პუნქტებში ჩამოყალიბებულ საკითხებთან დაკავშირებით და მოისმინოს მათგან ნებისმიერი კონკრეტული საჩივარი, რომელიც მათ შეიძლება ჰქონდეთ;

iv) შეისწავლის იმ სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ დებულებათა სისტემას, რომლის საფუძველზეც ხორციელდება თავისუფლების აღკვეთა.

შემდგომ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ქვეყნის ხელისუფლებას წარუდგენს მოხსენებას, რომელშიც იგი აფასებს ვიზიტის დროს მოპოვებულ ინფორმაციას და გამოთქვამს თავის მოსაზრებებს. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს არ გააჩნია უფლებამოსილება დაუპირისპირდეს საწინააღმდეგო აზრის მქონე პირებს ან მოითხოვოს ჩვენებების მიღება ფიცის ქვეშ. აუცილებლობის შემთხვევაში, კომიტეტი იძლევა კონკრეტულ რეკომენდაციებს იმ ღონისძიებების თაობაზე, რომლებიც მიზნად ისახავს თავიდან აიცილოს იმგვარი მოპყრობის შესაძლო ფაქტები, რომელიც ეწინააღმდეგება თავისუფლებაალკვეთილ პირებთან დამოკიდებულების დასაშვებ სტანდარტებს.

თავის საქმიანობაში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს უფლება აქვს დაეყრდნოს არა მხოლოდ ადამიანის უფლებათა ევროპის კონვენციაში მოცემულ სამართლებრივ სტანდარტებს, არამედ ადამიანის უფლებათა სფეროს მთელ რიგ სხვა დოკუმენტებს (და მათ განმარტებებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია ადამიანის უფლებათა დაცვის შესაბამისი ორგანოების მიერ). ამასთან, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი არ არის ვალდებული იხელმძღვანელოს ამავე სფეროში მოღვაწე სასამართლო და კვაზი-სასამართლო ორგანოების საპრეცედენტო სამართლით, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში კომიტეტს შეუძლია დაეყრდნოს მას ან მიუთითოს მასზე ამა თუ იმ კონკრეტულ ქვეყანაში თავისუფლებაალკვეთილი პირებისადმი მოპყრობის შეფასებისას.

ამგვარად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტსა და ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს შორის ძირითადი განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში:

- i) სასამართლოს უმთავრესი მიზანია დაადგინოს ჰქონდა თუ არა ადგილი ადამიანის უფლებათა ევროპის კონვენციის დარღვევას, მაშინ როცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ამოცანაა თავიდან აიცილოს თავისუფლებააღკვეთილ პირთა ფიზიკური თუ ფსიქიკური შეურაცხყოფის შემთხვევები; წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი უფრო მომავლისკენაა ორიენტირებული, ვიდრე წარსულისკენ;
- ii) სასამართლო ხელმძღვანელობს ხელშეკრულებით განსაზღვრული არსებითი დებულებებით, რომელთაც იგი მიმართავს და ინტერპრეტაციას უწევს თავის საქმიანობაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი არის არის ვალდებული იხელმძღვანელოს სახელშეკრულებო არსებითი დებულებებით, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში მან შეიძლება მიმართოს სხვადასხვა ხელშეკრულებებს, საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებს და მათ საფუძველზე ჩამოყალიბებულ საპრეცედენტო სამართალს;
- iii) როგორც მართლმსაჯულების ორგანო, სასამართლო შედგება ადამიანის უფლებათა სფეროში სპეციალიზირებული იურისტებისგან. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი კი დაკომპლექტებულია არა მხოლოდ ამ სფეროს იურისტებისაგან, არამედ პროფესიონალი ექიმების, სასჯელაღსრულების საკითხების სპეციალისტების, კრიმინალისტებისაგან, ა.შ.;
- iv) სასამართლო რეაგირებს ცალკეული პირებისა თუ სახელმწიფოებისაგან მიღებულ საჩივრებზე, მაშინ როცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი *ex officio* მოქმედებს პერიოდული და საგანგებო ვიზიტების განხორციელებით;
- v) საქმის განხილვის შემდეგ სასამართლოს გამოაქვს მხარეებისათვის სავალდებულო გადაწყვეტილება, რომელშიც განსაზღვრულია დაარღვია თუ არა სახელმწიფომ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საბოლოო დასკვნები აისახება მოხსენებაში, სადაც აუცილებლობის შემთხვევაში მოცემულია რეკომენდაციები ან სხვა წინადადებები, რომელთა საფუძველზეც შეიძლება წარიმართოს დიალოგი. იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო არ გაითვალისწინებს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციებს, კომიტეტმა შესაძლოა გააკეთოს ოფიციალური განცხადება ამასთან დაკავშირებით.

I. შესავალი

ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა

1. “წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის აღკვეთის ევროპის კონვენციის” (შემდგომში - “კონვენცია”) მე-7 მუხლის შესაბამისად წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაცია ეწვია საქართველოს 2001 წლის 6-18 მაისს. ეს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის პირველი ვიზიტი იყო საქართველოში, რომელიც განხორციელდა კომიტეტის 2001 წლის პერიოდული ვიზიტების პროგრამის ფარგლებში.

2. დელეგაციის შემადგენლობაში შედიოდნენ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის შემდეგი წევრები:

სილვია **კასალე**, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის პრეზიდენტი, დელეგაციის ხელმძღვანელი

ინგრიდ **ლიკე ელინგსენი**, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის პირველი ვიცე-პრეზიდენტი

ზდენეკ **ჰაჯეკი**

ვერონიკა პიმენოვი

პიტერ რაინჰარდ **შტოფელენი**

დავორ **სტრინოვიჩი**

მათ ეხმარებოდნენ:

ჟან-პიერ **რესტელინი** (სპეციალისტი სასამართლო მედიცინაში, თერაპევტი) ექსპერტი

მაკა **ბეროზაშვილი** (თარჯიმანი) (7-16 მაისი, 2001)

თინა **ჩხეიძე** (თარჯიმანი) (7-16 მაისი, 2001)

ნონო **ლუღუშაური** (თარჯიმანი) (6-18 მაისი, 2001)

თამარიკო **მიქაძე** (თარჯიმანი) (10-12 მაისი, 2001)

ნათია **ფორჩხიძე** (თარჯიმანი) (6-18 მაისი, 2001)

ნანა **შუღლაძე** (თარჯიმანი) (7-9 მაისი, 13-16 მაისი, 2001)

მარა წაქაძე (თარჯიმანი) (14-16 მაისი, 2001)

კომისიას თან ახლდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სამდივნოს წევრები:

ვოლფგანგ რაუ, ჯგუფის ხელმძღვანელი

პეტია ნესტოროვა

ბორის ვოდსი

ბ. მონახულებული დაწესებულებები

3. დელეგაციამ მონახულა თავისუფლების აღკვეთის შემდეგი ადგილები:

პოლიციის დაწესებულებები

ქუთაისი

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქალაქის სამმართველო
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს იმერეთის სამხარეო სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს №1, №2, №3, №4 და №5 რაიონული განყოფილებები

თბილისი

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქალაქის მთავარი სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული სამმართველო
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ისანი-სამგორის რაიონული სამმართველო
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვაკე-საბურთალოს რაიონული სამმართველო
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს მთაწმინდა-კრწანისის რაიონული სამმართველოს პოლიციის №1 განყოფილება
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს მთაწმინდა-კრწანისის რაიონული სამმართველოს პოლიციის №3 განყოფილება
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ვაკე-საბურთალოს რაიონული სამმართველოს პოლიციის №3 განყოფილება
- ტრანსპორტის პოლიციის დეპარტამენტი, თამარ მეფის პრ. 24

სხვა ქალაქები

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქ. გორის სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორი
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქ. ფოთის სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორი

- შინაგან საქმეთა სამინისტროს წყალტუბოს სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორი

სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს იზოლატორები

- სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორი, თბილისი

სასჯელაღსრულების ადგილები

- №1 საპყრობილე, თბილისი
- №5 საპყრობილე, თბილისი
- ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, თბილისი

ფსიქიატრიული დაწესებულებები

- ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიული საავადმყოფო

დაკავების ადგილები სამხედრო

- ქუთაისის გარნიზონის ჰაუპტვახტი.

დელეგაცია ცოტა ხნით ესტუმრა ასევე ქუთაისის №2 საპყრობილეს, სადაც იგი ესაუბრა ახლად მოყვანილ პატიმრებს და თანამშრომლებს, ასევე გაეცნო სამედიცინო ლოკუმენტაციას პოლიციაში დაკავების საკითხების შემოწმების მიზნით.

გ. დელეგაციის მიერ გამართული კონსულტაციები და მიღებული მხარდაჭერა

4. მონახულებული დაწესებულებების ხელმძღვანელებთან შეხვედრების გარდა, დელეგაციამ საუბრები გამართა ქვეყნის სხვა კომპეტენტური ორგანოების ხელმძღვანელებთან და წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის სფეროში მომუშავე ზოგიერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენლებთან. ამ უწყებებისა და ორგანიზაციების ნუსხა მოცემულია მოხსენების II დანართში.

5. ხელისუფლების წარმომადგენლებთან დელეგაციის შეხვედრები, როგორც ვიზიტის დასაწყისში, ისე მის დასასრულს, მჭიდრო თანამშრომლობის სულისკვეთებით წარიმართა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დელეგაციისათვის გაწეული დახმარებისთვის მადლობელია იუსტიციის მინისტრის მიხეილ **სააკაშვილის**, შინაგან საქმეთა მინისტრის კახა **თარგამაძის**, სახელმწიფო უშიშროების მინისტრის მოადგილის ნუგზარ **ბაბუციძის**, თავდაცვის მინისტრის მოადგილის გელა **ბეჟუაშვილის**, შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის მინისტრის მოადგილის მარინა **ღუღუშაურის**, და ამ სამინისტროების სხვა ხელმძღვანელი მუშაკების. საუბრები გაიმართა ასევე გენერალურ პროკურორთან ვია **მეფარიშვილთან**, გენერალური პროკურორის მოადგილესთან შოთა **ასათიანთან**, გენერალური პროკურორის მოადგილესთან,

სამხედრო პროკურორ ბადრი ბიწაძესთან, საქართველოს სახალხო დამცველთან ნანა დევდარიანთან, ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის მოადგილესთან რუსუდან ბერიძესთან, პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილესთან კონსტანტინე კემულარიასთან.

დელეგაცია მადლობელია ხელისუფლების მიერ შერჩეული ადგილობრივი კოორდინატორის, იუსტიციის სამინისტროს საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობათა დეპარტამენტის უფროსის, გიორგი წკრიალაშვილის, მის მიერ გაწეული ქმედითი დახმარებისათვის ვიზიტამდე, ვიზიტის მსვლელობისას და მის შემდგომ.

6. თავისუფლების აღკვეთის მონახულებული დაწესებულებების თანამშრომლებმა დელეგაციას ქმედითი დახმარება გაუწიეს. ეჭვს არ იწვევს ის ფაქტი, რომ მნიშვნელოვანი სამუშაო ჩატარდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ვიზიტის მოსამზადებლად და მისი მანდატისა და საქმიანობის შესახებ ყველა დაინტერესებული მხარის ინფორმირების თვალსაზრისით მთელი ქვეყნის მასშტაბით. ამან დიდად შეუწყო ხელი დელეგაციის მუშაობას, და კერძოდ საშუალება მისცა მას შეუფერხებლად შესულიყო თავისუფლების აღკვეთის ყველა მოენახულებულ დაწესებულებაში, შეუზღუდავად გადაადგილებულიყო ამ დაწესებულებების ტერიტორიაზე და მოწმეების გარეშე უშუალოდ ესაუბრა თავისუფლებააღკვეთილ პირებთან.

7. თუმცა, რაც შეეხება თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში დაუბრკოლებელ შესვლას, უნდა აღინიშნოს ორი გამონაკლისი შემთხვევა იმ საერთო პოზიტიური ვითარებიდან, რომელიც ზემოთ იყო აღწერილი. პირველი, დელეგაცია 25 წუთი ელოდა ნებართვას შესულიყო სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორში, თბილისში; ამ დროის განმავლობაში მორიგე თანამშრომელი, როგორც ჩანს, ათანხმებდა მის ზემდგომებთან ჰქონდა თუ არა დელეგაციას იზოლატორში შესვლის უფლება.

მეორე შემთხვევას ადგილი ჰქონდა 2001 წლის 12 მაისს, როცა დელეგაციის ერთ-ერთი ქვეჯგუფი დაბრუნდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს თბილისის ქალაქის მთავარი სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორის ხელმძღვანელ მოსახულებლად. მორიგე პოლიციელმა სამმართველოს უფროსის მოადგილის მოსვლამდე არ მისცა დელეგაციას იზოლატორში შესვლის უფლება, რასაც დაახლოებით ნახევარი საათი დასჭირდა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გამოთქვამს რწმენას, რომ მსგავს შემთხვევებს ადგილი აღარ ექნება მომავალი ვიზიტების დროს.

8. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი დაწესებულების მონახულებისას დელეგაციას გარკვეული პრობლემები შეექმნა მიწოდებული ინფორმაციის სიზუსტესთან დაკავშირებით. მაგალითად, თბილისის №5 საპრობილემში ვიზიტის პირველ დღეს დელეგაციას უთხრეს, რომ მთავარი კორპუსის სარდაფში არსებული საკნები თითქმის არასოდეს გამოიყენებოდა. მოგვიანებით აღმოჩნდა, რომ ვიზიტის წინა დღეს სარდაფის საკნებში 164 პატიმარი იყო მოთავსებული. უფრო მეტიც, პატიმრებთან საუბრებმა და სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებამ

გამოავლინა, რომ სარდაფში ხშირად ბევრი პატიმარი იმყოფებოდა. ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იყო მცდელობა შეცდომაში შეყვანათ დელეგაცია “კარცერად” წოდებული ორი ოთახის ზუსტ ადგილმდებარეობასა და დანიშნულებასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, ქუთაისის გარნიზონის ჰაუპტვახტის ვიზიტის დასაწყისში დელეგაციას უთხრეს, რომ იქ არავინ მოუთავსებიათ წინა ორი კვირის განმავლობაში; თუმცა სარეგისტრაციო ჟურნალის შემოწმებამ ცხადყო, რომ დელეგაციის ვიზიტამდე ცოტა ხნით ადრე ჰაუპტვახტში ერთი ახალწვეული იყო დაკავებული.

ამგვარი ქმედებები აშკარად არ შეესაბამება კონვენციის მე-3 მუხლში ჩამოყალიბებულ თანამშრომლობის პრინციპს.

დ. ქვეყნის მდგომარეობის ზოგადი მიმოხილვა

9. 1991 წელს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ საქართველო მრავალი ურთულესი პრობლემის წინაშე დადგა, როგორცაა სამოქალაქო ომი, მძიმე ეკონომიკური კრიზისი, მზარდი სოციალური პრობლემები. საქართველოს ხელისუფლებამ აღნიშნა, რომ ეს ფაქტორები უარყოფით ზეგავლენას ახდენს იმ სფეროებზე, რომელსაც კომიტეტის მანდატი მოიცავს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მხედველობაში მიიღო ეს გარემოებები, განსაკუთრებით თავისუფლებააღკვეთილი პირების საერთო ყოფის და მათი ყოველდღიური საქმიანობის გაცნობის დროს. თუმცა, საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებთან შემაჯამებელ შეხვედრაზე ხაზგასმით აღინიშნა, რომ შეიარაღებული კონფლიქტი და ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები არანაირად არ ამართლებს განზრახ არამართებულ მოპყრობას.

10. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციასთან შეხვედრების დროს, საქართველოს ხელისუფლებამ დაუფარავად აღიარა, რომ კორუფცია ფართოდაა გავრცელებული საქართველოში. დელეგაციამ მრავალი დაკავებული პირისგან მოისმინა, რომ განთავისუფლებისათვის მათ პოლიციელებმა ფული მოთხოვეს. ფულის გამოძალვის მცდელობებს აგრეთვე ადგილი ჰქონდა სასჯელაღსრულების დაწესებულებების თანამშრომლებისა და სამედიცინო პერსონალის მხრიდან, რათა მათ პატიმრებისათვის საშუალება მიეცათ ესარგებლათ იმ მომსახურებით, რომელიც მათ კანონით ეკუთვნოდათ ან ესარგებლათ გარკვეული პრივილეგიებით. დელეგაციამ ასევე იხილა ფაქტები, რომლებიც მეტყველებდნენ იმაზე, რომ პატიმრები და პაციენტები აშკარად არათანაბარ პირობებში იმყოფებოდნენ. გარდა ამისა, პოლიციელებთან, სასჯელაღსრულების დაწესებულებების თანამშრომლებსა და სამედიცინო პერსონალთან საუბრებმა წარმოაჩინა ის ყოველდღიური სირთულეები, რომელსაც ისინი აწყდებიან დაბალი და ხშირ შემთხვევებში დაგვიანებული ხელფასებისა და იმ უმძიმესი მატერიალური პირობების გამო, რომელშიც მათ უწევთ მუშაობა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის ცნობილია, რომ საქართველოს ხელისუფლება მთელ რიგ ღონისძიებებს ატარებს კორუფციის წინააღმდეგ, როგორც სახელმწიფო, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ამ ღონისძიებებს შორის აღსანიშნავია სათანადო საკანონმდებლო აქტების მიღება, ანტიკორუფციული

პროგრამისა და სახელმწიფო მოხელეთა ქცევის კოდექსის შემუშავება. გარდა ამისა, როგორც ევროპის საბჭოს წევრმა ქვეყანამ, საქართველომ ხელი მოაწერა კორუფციის წინააღმდეგ კონვენციებს და მონაწილეობს კორუფციის წინააღმდეგ შექმნილი სახელმწიფოების ჯგუფის (GRECO) მუშაობაში. ამ ჯგუფის მიერ შემუშავებული რეკომენდაციები მოიცავს მთელ რიგ ღონისძიებებს კორუფციის დაძლევის კომპლექსური სტრატეგიის შექმნის მიზნით, რომელიც ითვალისწინებს პრევენციას, საგანმანათლებლო მუშაობას და შესაბამისი სანქციების განხორციელებას. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სწამს, რომ საქართველოს ხელისუფლება კვლავაც გააგრძელებს შეურიგებელ ბრძოლას კორუფციის წინააღმდეგ და ითხოვს ინფორმაციას იმ ღონისძიებების შესახებ, რომლებიც მიმართულია თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად.**

11. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის პირველი ვიზიტი საქართველოში შედგა იმ დროს, როდესაც ქვეყანაში მიმდინარეობდა მნიშვნელოვანი სტრუქტურული და სამართლებრივი რეფორმები. კერძოდ, სასჯელაღსრულების სისტემა ახალი გადაცემული იყო შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებიდან იუსტიციის სამინისტროს გამგებლობაში და ამასთან დაკავშირებული ცვლილებები ჯერ კიდევ არ იყო სრულად გატარებული ამ სისტემაში. გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატით განსაზღვრულ საკითხებთან უშუალოდ დაკავშირებული საკანონმდებლო აქტები ვიზიტამდე ცოტა ხნით ადრე იყო მიღებული იყო, ან, მათში ახალი შეტანილი იყო სხვადასხვა სახის ცვლილებები. მნიშვნელოვანი ინსტიტუციონალური ცვლილებები ხორციელდება ასევე თავისუფლებააღკვეთილ პირთა უფლებების დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, კერძოდ, შეიქმნა სახალხო დამცველის ინსტიტუტი და ეროვნული უშიშროების საბჭო.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ზემოხსენებულ ცვლილებებს შეავსებს და ეფექტურობას შესძენს სტატისტიკური მონაცემების შეგროვების სისტემების დანერგვა თავისუფლებააღკვეთილ პირთა (მათ შორის ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში იძულებით მოთავსებული პაციენტებისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად დაკავებული უცხო სახელმწიფოს მოქალაქეების) რაოდენობის და კატეგორიების შესახებ.

12. ვიზიტის დროს დადგენილი ფაქტების საფუძველზე წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მიერ წარმოდგენილ მოხსენებაში ჩამოყალიბებულია რიგი რეკომენდაციები. ზოგიერთი მათგანი არ საჭიროებს მნიშვნელოვან ფინანსურ დანახარჯებს და ისინი დაუყოვნებლივ შეიძლება განხორციელდეს. ამასთან ერთად, დანარჩენი რეკომენდაციების შესრულება მნიშვნელოვან საბიუჯეტო დანახარჯებს მოითხოვს, რაც საქართველოს ხელისუფლების დღევანდელი ფინანსური შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, ალბათ, რთულ ამოცანას წარმოადგენს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს გააჩნია ინფორმაცია იმ კონკრეტული ინიციატივების თაობაზე, რომლებიც საქართველოს დახმარების მიზნით უკვე ხორციელდება სხვადასხვა სახელმწიფოების მიერ როგორც ორმხრივი თანამშრომლობის საფუძველზე, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციების ფარგლებში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სწამს, რომ ამგვარი ძალისხმევა გაგრძელდება და კიდევ უფრო გაძლიერდება. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გამოთქვამს იმედს, რომ**

წარმოდგენილ მოხსენებაში ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები და სხვა შენიშვნები ხელს შეუწყობს პრიორიტეტების განსაზღვრას იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომლებიც კომიტეტის საქმიანობის სფეროს განეკუთვნება.

ე. კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტით გათვალისწინებული პირველი რიგის შენიშვნები

13. ვიზიტის ბოლოს იუსტიციის სამინისტროში გამართულ შეკრებაზე წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაცია შეხვდა შესაბამისი სამინისტროებისა და უწყებების წარმომადგენლებს, რათა გაეცნო მათთვის ვიზიტის მთავრი შედეგები. ამ შეხვედრაზე დელეგაციამ კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად ჩამოაყალიბა პირველი რიგის შენიშვნები განსაკუთრებით გადაუდებელ სამ საკითხთან დაკავშირებით.

პირველი შენიშვნა ეხებოდა თბილისის №1 და №5 საპრობილემების დისციპლინურ საკნებს (“კარცერებს”) (მათ შორის დისციპლინურ საკანს პატიმარი ქალების კორპუსში №5 საპრობილეში). აღნიშნული საკნები ძალიან პატარა, ბნელი და უჰაეროა და მრავალი სხვა თვალსაზრისითაც არაადაამაყოფილებელია, რის გამოც მათში ადამიანის გაჩერება სრულიად დაუშვებელია. დელეგაციამ საქართველოს ხელისუფლებას მიმართა თხოვნით გაეუქმებინა ეს საკნები.

მეორე შენიშვნა ეხებოდა თბილისის №1 საპრობილეში მყოფ იმ პატიმრებს, რომლებიც არ სარგებლობენ ყოველდღიურად ჰაერზე ერთსაათიანი გასვლის უფლებით. დელეგაციამ დაბეჯითებით სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას დაუყოვნებლივ მიეღო ზომები ამ მდგომარეობის გამოსასწორებლად. ყველა პატიმარს გამონაკლისის გარეშე უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა ყოველდღე არანაკლებ ერთი საათი გავიდეს სუფთა ჰაერზე.

მესამე შენიშვნა გაკეთდა ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოსთან დაკავშირებით, სადაც დელეგაციამ იხილა კარცერად წოდებული ორი საკანი, რომლებიც სრულიად შეუფერებელია ადამიანის მოსათავსებლად ნებისმიერი დროით. დელეგაციამ მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლებას უარი თქვას ამ საკნების გამოყენებაზე და მათ ნაცვლად გამოეყოს სხვა უფრო შესაფერისი ოთახები იმ პაციენტებისათვის, რომლებიც მარტო მოთავსებას საჭიროებენ.

14. ზემოაღნიშნული შენიშვნები შემდგომში ჩამოყალიბდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის პრეზიდენტის 2001 წლის 6 ივნისის წერილში. კომიტეტმა თხოვნით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას 3 თვის ვადაში წარმოედგინა მისთვის ამ შენიშვნებზე რეაგირების მიზნით გატარებული ღონისძიებების ანგარიში.

დელეგაციამ ასევე ითხოვა 3 თვის ვადაში დასტურის მიღება იმის თაობაზე, რომ:

- გაუმჯობესდა თბილისის №1 საპრობილეში “საკარანტინო ოთახების” მდგომარეობა;

- ამოღებულ იქნა მოხმარებიდან თბილისის №5 საპყრობილის სარდაფი (მათ შორის “საკარანტინო ოთახები” და სიკვდილმისჯილთა ყოფილი საკნები)
- ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ყველა პაციენტი, რომელთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა ამის საშუალებას იძლევა, ყოველდღიურად არანაკლებ ერთი საათისა სარგებლობს ჰაერზე გასვლის უფლებით.

გარდა ამისა, დელეგაციამ კიდევ ერთხელ მოითხოვა დეტალური ინფორმაცია იმ ღონისძიებების შესახებ, რომლებიც გენერალური პროკურატურის მიერ იქნა გატარებული იმ პირთა საქმეების გამოძიებისა და სამართლებრივი რეაგირების თაობაზე, რომლებიც ეჭვმიტანილი არიან თავისუფლებადაკვეთილ პირთა მიმართ არამართებულ მოპყრობაში და ასევე ინფორმაცია ამ ღონისძიებების კონკრეტული შედეგების შესახებ.

15. 2001 წლის 9 სექტემბრის და 2001 წლის 26 ნოემბრის წერილებით საქართველოს ხელისუფლებამ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაწოდა ინფორმაცია მიღებული ზომების თაობაზე. გატარებული ზომები განხილულია ამ მოხსენების შემდეგ თავებში. ამასთან, კომიტეტს სურს აქვე მიესაღმოს იმ პოზიტიურ სულისკვეთებას, რომელიც საქართველოს ხელისუფლებამ გამოავლინა ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებისა და მათზე რეაგირების თვალსაზრისით.

II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შემოთავაზებული ღონისძიებები

ა. პოლიციის დაწესებულებები

1. წინასწარი კომენტარები

16. სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირების დაკავებას არეგულირებს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც ამოქმედდა 1999 წლის მაისიდან (და შემდგომში ამ კოდექსში შეტანილი რიგი ცვლილებები და დამატებები).

პოლიციაში ეჭვმიტანილის დაკავების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 48 საათს. იგი უნდა დაიკითხოს მისი პოლიციაში მიყვანიდან არა უგვიანეს 24 საათისა¹. ამ დროის განმავლობაში პოლიციის ოპერატიულ-სამძებრო მუშაკები (მოკვლევის ორგანო) და გამომძიებლები აწარმოებენ ეჭვმიტანილის დაკითხვას, ჩაატარებენ სხვა აუცილებელ საგამომძიებო მოქმედებებს, რათა გადაწყდეს უნდა მოხდეს თუ არა ბრალდების წაყენება. ეჭვმიტანილი პირისთვის ბრალდების წაყენების შემთხვევაში, შესაბამისი შუამდგომლობა ეგზავნება მოსამართლეს ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების თაობაზე, რომელმაც 24 საათის განმავლობაში უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება აღნიშნული პირის დაპატიმრების ან აღკვეთის სხვა ღონისძიების გამოყენების (მაგ. შინაპატიმრობა, გირაო და ა.შ.) ან განთავისუფლების შესახებ². აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილმა პირმა პოლიციის განყოფილებაში შეიძლება დაჰყოს არა უმეტეს 72 საათისა. ამ ვადის ამოწურვის შემდეგ პატიმრობამისჯილი ბრალდებული უნდა გადაიყვანონ იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში მყოფ საგამომძიებო დაწესებულებაში.

17. უნდა აღინიშნოს ასევე სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 72-ე (3) და 146-ე (2) მუხლები, რომლის თანახმადაც, პირის დაკავების შემთხვევაში დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და მისი ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ გამოტანილ უნდა იქნეს პოლიციის დაწესებულებაში დაკავებულის მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა. ამ დროის განმავლობაში მოკვლევის ორგანო მოიპოვებს დაკავებულის და თვითმხილველთა განმარტებებს და სხვა ნივთიერ მტკიცებულებებს. თუ დადასტურდა თავდაპირველი ეჭვი, მოკვლევის ორგანოს გამოაქვს დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და პირის ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ და შეადგენს დაკავების ოქმს. ამ დოკუმენტების ასლი დაუყოვნებლივ ეგზავნება პროკურორს ცნობისათვის.

18. სამინისტროების ხელმძღვანელებთან, პროკურატურისა და პოლიციის თანამშრომლებთან შეხვედრებისას დელეგაციამ მოისმინა მრავალი სხვადასხვა განმარტება კანონის ზემოხსენებულ მოთხოვნებთან დაკავშირებით. დელეგაციასთან შევედრისას ზოგი აღნიშნავდა, რომ ამ მოხსენების მე-17 პარაგრაფში აღნიშნული 12 საათი შედიოდა პოლიციის განყოფილებაში პირის დაკავების 72 საათიან

¹ იხ.საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 12(3), 72(2) და 310(1) მუხლები.

² იხ.საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 140 და 146(7) მუხლები

ვადაში. ზოგი მიიჩნევდა, რომ პირის დაკავებიდან გასული პირველი 12 საათი არ შედიოდა ამ დროში, რადგან იგი ჯერ არ იყო ოფიციალურად ცნობილი ექვმიტანილად.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფოთის პოლიციის განყოფილების დროებითი დაკავების იზოლატორის ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა განაცხადა, რომ დასაშვებია პოლიციაში დაკავების ვადა გაგრძელდეს 7 დღემდე, თუ ამას გამოძიების ინტერესები მოითხოვს.

დელეგაციამ ასევე შეიტყო, რომ დებულება ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევთა შესახებ, რომლის მიხედვითაც პოლიციას შეუძლია პირის 3 საათით დაკავება, გამოიყენებოდა სისხლის სამართლის დანაშაულში ექვმიტანილი პირის დაკავებისა და მისგან განმარტებების მიღებისათვის. ეს 3 საათი, როგორც ჩანს, არ აღირიცხებოდა პოლიციაში დაკავების მაქსიმალური ვადის გამოთვლისას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ზემოაღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით და ასევე სრული ანგარიში სისხლის სამართლის დანაშაულში ექვმიტანილი პირების პოლიციაში დაკავების კანონით დადგენილი ვადებისა და საპროცესო ეტაპების თაობაზე.

19. მიუხედავად სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ზემოთ ხსენებული მოთხოვნების და დებულებებისა, დელეგაციამ მრავალი პირისგან მოისმინა, რომ დაკავებული პირები კანონით დაშვებულზე მეტ ხანს (რამდენიმე კვირა ან თვეც კი) იმყოფებოდნენ პოლიციის ერთი და იგივე ან სხვადასხვა განყოფილებებში. სარეგისტრაციო ყურნალების შემოწმებამ გამოავლინა შემთხვევები, როცა ცალკეულმა პირებმა 7 დღემდეც კი დაჰყვეს რაიონული პოლიციის განყოფილებაში საგამოძიებო იზოლატორში მათ გადაყვანამდე³. მონახულეულ დაწესებულებებში ასევე გამოვლინდა ფაქტები, როცა დაკავებული პირები ორ კვირამდეც კი იმყოფებოდნენ პოლიციის იზოლატორებში. ზოგ შემთხვევაში ვადების ამგვარი დარღვევების მიზეზად დასახელდა სასამართლოს დადგენილების დაგვიანებული მიღება ან საპატიმრო დაწესებულებებში დაკავებულ პირთა ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებული სირთულეები. თუმცა ზოგიერთ სხვა შემთხვევებს ახსნა-განმარტება არ მიეცა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ საწრაფო ზომები მიიღოს პოლიციაში დაკავების კანონით დადგენილი ვადების პრაქტიკაში დაცვის უზრუნველსაყოფად.

2. წამება და ფიზიკური ძალადობის სხვა ფაქტები

20. ვიზიტის დროს დელეგაციამ მოისმინა მრავალი განცხადება პოლიციის მიერ დანაშაულში ექვმიტანილების ფიზიკური შეურაცხყოფის შესახებ. ზოგიერთი განცხადებით ფიზიკური შეურაცხყოფა იმდენად მძიმე იყო, რომ წამების

³ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 149 მუხლის თანახმად, პოლიციის მიერ დაკავებული პირები დროებითი ყოფნის იზოლატორში იმყოფებიან

ტოლფასად შეიძლება ჩაითვალოს. თითქმის ყველა ეს განცხადება გაკეთდა იმ პირების მიერ, რომლებსაც დელეგაცია ესაუბრა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში ან რომლებიც ცოტა ხნით ადრე პოლიციაში იყვნენ დაკავებული. აღსანიშნავია, რომ მონახულებულ პოლიციის დაწესებულებებში მხოლოდ რამდენიმე ეჭვიმტანილი იყო დაკავებული (24 ადამიანი 19 მონახულებულ პოლიციის დაწესებულებაში)⁴. რამდენიმე მათგანს აშკარად ეტყობოდა ფიზიკური ძალადობის ნიშნები, თუმცა ცხადი იყო, რომ შიშის გამო ისინი თავს არიდებდნენ ამის შესახებ დელეგაციასთან საუბარს და ასევე დელეგაციის შემადგენლობაში მყოფ ექიმების მიერ მათ გასინჯვას.

აღსანიშნავია ასევე, რომ ზოგიერთის აზრით მათ მიმართ უხემ ფიზიკურ მოპყრობას არ ჰქონია ადგილი მხოლოდ იმის გამო, რომ მათ თავიდანვე აღიარეს დანაშაული, რომლის ჩადენაშიც ისინი იყვნენ ეჭვიმტანილი.

21. განცხადებების თანახმად, ფიზიკურ ძალადობას ადგილი ჰქონდა როგორც პოლიციის მიერ მათი დაკავების, ასევე პოლიციის თანამშრომლების მიერ მათი შემდგომი დაკითხვის დროს და ძირითადად ვლინდებოდა სახეში გარტყმის, მუშტით ცემის, წიხლების, პოლიციის ხელკეტების, იარაღის კონდახის და სხვა მაგარი საგნების გამოყენების ფაქტებში. ყველაზე მძიმე შემთხვევებში განცხადებები ეხებოდა ელექტროშოკის, აირწინალების გამოყენებას, ფეხის გულზე ცემას და თავდაყირა მდგომარეობაში დაკავებულის იძულებით გაჩერებას.

თითქმის ყველა განცხადება ეხებოდა ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტებს თავდაპირველ საგამომიებო მოქმედებაზე პასუხისმგებელ პოლიციის ოპერატიულ მუშაკებს (მოკვლევის ორგანოს). დელეგაციამ ასევე მოისმინა რამდენიმე განცხადება გამომძიებლების მხრიდან ფიზიკური ძალადობის ფაქტებთან დაკავშირებით. თითქმის არ ყოფილა განცხადებები დროებითი დაკავების იზოლატორში მომუშავე პერსონალის მხრიდან ფიზიკური შეურაცხყოფის თაობაზე.

22. დელეგაციაში შემაჯალმა ექიმებმა გასინჯეს ზოგიერთი იმ პირთაგანი, რომლებიც აცხადებდნენ, რომ მათ მიმართ ადგილი ჰქონდა ფიზიკურ ძალადობას და გამოავლინეს, რომ მათ აღენიშნებოდათ ამგვარი ზემოქმედების რეალური ფიზიკური ნიშნები. შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი კონკრეტული მაგალითები:

- ერთ-ერთმა პირმა, რომელსაც დელეგაცია ესაუბრა თბილისის №5 საპყრობილეში განაცხადა, რომ ექვსი დღის წინ, იგი დააკავეს და მიიყვანეს პოლიციის რაიონულ განყოფილებაში, სადაც პოლიციელთა ჯგუფმა იგი მუშტით სცემა და ხელკეტები ურტყა მთელ სხეულზე და თავში. სამედიცინო შემოწმებამ გამოავლინა, რომ ზურგზე მხრის მიდამოში მას აღენიშნებოდა მოიფრო-მწვანე ფერის 6x5 სმ ჰემატომა; მარჯვენა მხარეს ილღის ქვეშ

⁴ სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებამ გამოავლინა, რომ პოლიციაში დაკავებულთა რაოდენობა შემცირდა დელეგაციის ვიზიტამდე ცოტა ხნით ადრე და უშუალოდ ვიზიტის განმავლობაში. მაგალითად, შსს თბილისის ქალაქის მთავარი სამმართველოს იზოლატორში, სადაც ამ დაწესებულების დირექტორის თქმით გადმოჰყავთ დაკავებული პირები თბილისის ყველა რაიონულ სამმართველოდან, მხოლოდ ორი დანაშაულში ეჭვიმტანილი იმყოფებოდა. სარეგისტრაციო ჟურნალის მიხედვით, 2001 წლის 7 მაისამდე დაწესებულებაში ჩვეულებრივ იმყოფებოდა 12-17 დაკავებული.

7x8 სმ და 3x4 სმ სისხლჩაქცევები; მარჯვენა ზედა მხარის არეში 2x1 სმ ჰემატომა; მარჯვენა მხარის უკან 2x1 სმ მოიისფრო-მწვანე ფერის ჰემატომა;

- მეორე პატიმარმა, რომელსაც დელეგაცია ესაუბრა თბილისის №5 საპრობილეში, განაცხადა, რომ ექვსი დღის წინ, იგი დააკავეს და მიიყვანეს პოლიციის რაიონულ განყოფილებაში, სადაც სცემეს და აწამეს ელექტროშოკით ძველებური ტელეფონის მსგავსი აპარატით. მეორე დღეს იგი გადაიყვანეს პოლიციის სხვა განყოფილებაში, სადაც, მისი განცხადებით, იგი კვლავ სცემეს, სახეზე გაუკეთეს აირწინალი და ცერი თითი კარებში მოუყოლეს. სამედიცინო შემოწმებამ გამოავლინა, რომ მას სამ ადგილას ორივე ფეხის წინა არეში აღენიშნებოდა 2x1 სმ მოყავისფრო გამხმარი ნაიარევი; მარცხენა ცერის ფრჩხილის ძირში ახალი სისხლჩაქცევა, რომელიც ფრჩხილის ზედაპირის ნახევარს ფარავდა;
- მესამე პირმა, რომელსაც დელეგაცია ესაუბრა თბილისის №5 საპრობილეში, განაცხადა, რომ დაახლოებით 9 თვის წინ იგი დააკავეს და დაკითხეს ტრანსპორტის პოლიციის დეპარტამენტში, რომელიც თბილისის ვაგზალთან ახლოს მდებარეობს. მისი განცხადებით დაკითხვის დროს მას გამუდმებით სცემდნენ ხელკეტებით მთელ სხეულზე და განსაკუთრებით ფეხის გულებზე. მან ასევე განაცხადა, რომ იგი აწამეს ელექტროშოკით, კერძოდ კი ხელებზე მიაღეს ორი ელექტროდის შემაერთებელი სადენი. სამედიცინო შემოწმებამ გამოავლინა, რომ მარჯვენა ცერის ძირში მას ჰქონდა დაახლოებით 2 სმ სიგრძის მოვარდისფრო-ყავისფერი გრძივი ჭრილობა, რომელიც შეესაბამებოდა მის ჩვენებას ელექტროშოკით წამებასთან დაკავშირებით;
- ერთ-ერთმა პატიმარმა, რომელსაც დელეგაცია შეხვდა ქუთაისის №2 საპრობილეში განაცხადა, რომ სამი კვირის წინ, იგი პოლიციამ დააკავა, გონების დაკარგვამდე სცემა და მხოლოდ დროებითი დაკავების იზოლატორში მოვიდა გონზე. სამედიცინო შემოწმებამ გამოავლინა შუბლის მარცხენა არეში 1x0,5 სმ ჭრილობა; მარცხენა პარაიეტალურ არეში 1,5 სმ გრძივი ჭრილობა; კეფის არეში 1,5 სმ ჭრილობა; მარცხენა ფეხის წვივის ქვედა ნაწილში 2 სმ ჭრილობა. ყველა ეს ჭრილობა დაახლოებით სამი-ოთხი კვირის იყო და მოვარდისფრო-რუხი ფერი ჰქონდა.

ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს, რომ სამედიცინო დოკუმენტაციის (პატიმრის ციხეში მოყვანის მომენტში აღნიშნული ტრავმული დაზიანებების ჟურნალის და ასევე პატიმართა პირადი სამედიცინო ისტორიის) გაცნობისას დელეგაციამ აღმოაჩინა სამედიცინო შემოწმების დასკვნები, რომლებიც შეესაბამებოდა გამოკითხული პირების განცხადებებს პოლიციის მუშაკთა მიერ მათ მიმართ ჩადენილი ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტებზე.

23. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ხელთ არსებული ინფორმაციის საფუძველზე კომიტეტი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ საქართველოში ეჭვმიტანილ პირებს პოლიციის მიერ დაკავებისას და/ან პოლიციაში მათი ყოფნის პერიოდში (განსაკუთრებით დაკითხვის დროს) ემუქრებოდა სერიოზული საფრთხე იმისა, რომ მათ მიმართ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს არამართებულ მოპყრობას და ზოგიერთ შემთხვევაში უხეშ ფიზიკურ მოპყრობას/წამებასაც კი.

24. დელეგაციასთან შეხვედრის დროს ხელისუფლების მრავალმა წარმომადგენელმა დაადასტურა, რომ პოლიციის მხრიდან ფიზიკური შეურაცხყოფა რეალურად არსებული პრობლემაა. საქართველოს სახალხო დამცველის თქმით “პოლიციის მიერ ფიზიკური შეურაცხყოფა უფრო ნორმაა, ვიდრე გამონაკლისი”. პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე დელეგაციას ესაუბრა იმ სხვადასხვა საკანონმდებლო ინიციატივების, მათ შორის ადვოკატურისა და სამედიცინო ექსპერტიზის კანონპროექტების შესახებ, რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყოს პოლიციაში დაკავებულ პირთა მიმართ ფიზიკური შეურაცხყოფის აღკვეთას.

გენერალური პროკურორის მოადგილემ აღნიშნა, რომ იმ პირებს, რომლებიც აცხადებენ, რომ მათ მიმართ განხორციელდა ფიზიკური ძალადობა, შემდეგ ხშირად უკან მიაქვთ საჩივარი, რადგან რთულია სათანადო მტკიცებულებების წარმოდგენა. გენერალური პროკურატურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2000 წელსა და 2001 წლის დასაწყისში აღიძრა 13 სისხლის სამართლის საქმე პოლიციის თანამშრომელთა მიერ ჩადენილი ფიზიკური შეურაცხყოფისა და უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების ფაქტებზე. ამთვან 4 საქმე გადაეცა სასამართლოს, 2 შეჩერებულია პროცესუალური მოსაზრებებით, ხოლო 7 საქმე ძიებაშია. აღსანიშნავია, რომ ერთ შემთხვევაში სასამართლომ არ მიიღო პროკურორის შუამდგომლობა სამი პოლიციელის უფლებამოსილების შეჩერების თაობაზე მათ მიერ თანამდებობრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების გამო და ეს პოლიციელები კვლავ სამართალდამცავ ორგანოებში განაგრძობენ მუშობას.

შინაგან საქმეთა მინისტრმა თავად აღიარა, რომ მართლაც აქვს ადგილი პოლიციელთა მხრიდან კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებს და განაცხადა, რომ ტარდება ღონისძიებები პოლიციაში დაკავებულ პირთა ფიზიკური შეურაცხყოფის აღსაკვეთად. ერთ-ერთი ამგვარი ღონისძიება იყო სამინისტროში გენერალური ინსპექციის შექმნა, რომელიც აწარმოებს მოკვლევას პოლიციელთა მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებების (მათ შორის ფიზიკური შეურაცხყოფის) თაობაზე შემოსულ საჩივრებთან დაკავშირებით და შეიმუშავებს სანქციებს, რომლებსაც ამტკიცებს მინისტრი ან მისი მოადგილე. ანალოგიური სტრუქტურები შექმნილია ასევე რეგიონალურ დონეზე.

დელეგაციამ ასევე მიიღო სტატისტიკური მონაცემები შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემის თანამშრომლების მიმართ 1996-2001 წლებში განხორციელებული სისხლის სამართლის და დისციპლინარული სანქციების შესახებ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მაღლობას გამოთქვამს ამ ინფორმაციისათვის, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იგი სამწუხაროდ არ ასახავს თუ რამდენ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა პოლიციის მუშაკთა მიერ ჩადენილი ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტებს (მათი არასათანადო ქცევის სხვა ფორმებთან შედარებით).

იმისათვის, რომ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სრული წარმოდგენა შეექმნას არსებული ვითარების შესახებ, იგი სთხოვს საქართველოს

ხელისუფლებას მიაწოდოს მას უკანასკნელი 2000 და 2001 წლების მონაცემები იმის თაობაზე, თუ:

- რამდენი საჩივარი გაკეთდა პოლიციის მუშაკების მხრიდან არასათანადო მოპყრობის თაობაზე და რამდენი სისხლის სამართლის/დისციპლინარული საქმე აღიძრა ამასთან დაკავშირებით;
- ინფორმაციას იმ სისხლის სამართლის/დისციპლინარული სანქციების შესახებ, რომლებიც განხორციელდა ამ საჩივრების საფუძველზე.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ასევე სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია პოლიციის მხრიდან არამართებული მოპყრობის ფაქტებთან დაკავშირებით საჩივრების შემოტანისა და გამოყენებული დისციპლინარული პროცედურების შესახებ, მათ შორის იმ მექანიზმების შესახებ, რაც უზრუნველყოფს მათ ობიექტურობას.

25. მოხსენების შემდეგ თავებში მოცემულია წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები დაკავებულ პირთა პოლიციის მიერ ფიზიკური შეურაცხყოფისგან დაცვის მექანიზმების განმტკიცების თაობაზე (იხ. 35-ე პარაგრაფი). თუმცა ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ სამართლებრივი გარანტიები, მიუხედავად მათი უდავოდ დიდი მნიშვნელობისა, საკმარისი არ არის; ფიზიკური შეურაცხყოფის აღკვეთის საუკეთესო გარანტიას წარმოადგენს ერთმნიშვნელოვნად უარის თქმა მის გამოყენებაზე თვით პოლიციის თანამშრომელთა მიერ. ეს გულისხმობს სამუშაოზე მიღების დროს შერჩევის მკაცრი კრიტერიუმების გამოყენებას და სათანადო პროფესიულ მომზადებას. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლება უნდა ისწრაფოდეს პოლიციელთა პრაქტიკული პროფესიული მომზადება წარმართოს ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპებზე დაყრდნობით, რათა უზრუნველყოფილი იყოს პოლიციელთა სათანადო ქცევა მაღალი რისკის მქონე სიტუაციებში, როგორცაა ეჭვმიტანილთა დაკავება და დაკითხვა. ეს გაცილებით უფრო ეფექტური იქნება, ვიდრე ადამიანის უფლებათა საკითხებზე ცალკე თეორიული კურსების მოსმენა.

პოლიციის მუშაკთა პროფესიული მომზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება უნდა ხორციელდებოდეს ამ სისტემის ყველა დონეზე და ამ პროცესს უწყვეტი ხასიათი უნდა ჰქონდეს. სხვა მიზნებთან ერთად იგი უნდა ემსახურებოდეს ორ ძირითად პრინციპს: პირველი, ნებისმიერი ფორმით ჩადენილი ფიზიკური შეურაცხყოფა ადამიანის ღირსების შემლახავია და აქედან გამომდინარე შეუთავსებელია იმ ფასეულობებთან, რომელიც აღიარებულია საქართველოს კონსტიტუციით და საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით. მეორე, ფიზიკური იძულების გამოყენება თავიდანვე მცდარი მეთოდია სანდო მტკიცებულებების მოსაპოვებლად. დანაშაულთან ბრძოლის თვალსაზრისით გაცილებით უკეთეს შედეგს გამოიღებს დაკითხვისა და გამოძიების უფრო მოწინავე მეთოდის დანერგვა.

ამასთან ერთად, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს პოლიციაში დაკავებულ პირებთან ურთიერთობის, კერძოდ კი მათთან საუბრის სწორად

წარმართვის უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას. ეს ხშირ შემთხვევებში დაეხმარება პოლიციის თანამშრომლებს განმუხტონ პოტენციურად საშიში სიტუაციები.

აქედან გამომდინარე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას:

- განსაკუთრებული პრიორიტეტი მიენიჭოს პოლიციის ყველა რანგისა და კატეგორიის თანამშრომელთა პროფესიულ მომზადებას, მათ შორის თანამედროვე საგამოძიებო მეთოდებსა და პრაქტიკაში. პროფესიონალი პოლიციელების გარდა სწავლებაში მონაწილეობა უნდა მიიღონ ასევე სხვა სფეროს სპეციალისტებმა;
- პოლიციელთა სამსახურში მიღების ერთ-ერთი უმთავრესი კრიტერიუმი უნდა იყოს ისეთი პიროვნული თვისებები, როგორცაა კომუნიკაბელურობა და ადამიანებთან ურთიერთობის უნარი, ხოლო მათი პროფესიული მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადამიანებთან ურთიერთობის უნარ-ჩვევების შეძენასა და განვითარებას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ შესაბამისმა სახელმწიფო უწყებებმა და პოლიციის ხელმძღვანელმა მუშაკებმა განუმარტონ პოლიციის თანამშრომლებს, რომ დაკავებულ პირთა მიმართ არამართებული მოპყრობა და ფიზიკური ძალის გამოყენება დაუშვებელია და მკაცრად დაისჯება.

26. რაც შეეხება უშუალოდ დაკავების დროს არამართებული მოპყრობის თაობაზე გაკეთებულ განცხადებებს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი სრულად ითვალისწინებს იმას, რომ ეჭვმიტანილის დაკავება ხშირად ძალზედ სახიფათო შეიძლება იყოს, განსაკუთრებით, თუ იგი წინააღმდეგობას უწევს და/ან პოლიციას აქვს საფუძველი იფიქროს, რომ იგი შეიარაღებულია და ამდენად საშიშროებას წარმოადგენს. ზოგჯერ როგორც დაკავებული პირი, ასევე პოლიციის მუშაკები შეიძლება შემთხვევით დაშავდნენ. ეჭვმიტანილის დაკავებისას აუცილებლობის შემთხვევაში ძალის გამოყენება უნდა ხდებოდეს მკაცრად იმ ფარგლებში, რასაც კონკრეტული ვითარება მოითხოვს. ხოლო მას შემდეგ, რაც დაკავებული პირი კონტროლს დაექვემდებარება, არანაირი გამართლება არ შეიძლება ჰქონდეს პოლიციის მიერ მის მიმართ ფიზიკური ძალის გამოყენებას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ პოლიციის მუშაკებს მუდმივად შეახსენონ ეს სავალდებულო მოთხოვნები.

27. ცხადია, რომ მრავალჯერადმა სტრესებმა და დაძაბულმა სიტუაციებმა შესაძლოა მწვავე ფსიქოლოგიური რეაქცია და არაადეკვატური ქცევა გამოიწვიოს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია ყველა იმ პროფილაქტიკურ ღონისძიებასთან დაკავშირებით, რომლებიც ტარდება იმ პოლიციელების დასახმარებლად ვისაც უწევთ ამგვარ სიტუაციებში მუშაობა.

28. პოლიციის მუშაკთა მხრიდან არამართებული მოპყრობის აღსაკვეთად კიდევ ერთი ქმედითი საშუალებაა სასამართლოს მიერ ამგვარ ფაქტებთან დაკავშირებით მიღებული ყველა საჩივრის ზედმიწევნით შესწავლა და სათანადო რეაგირება. ამას უაღრესად დიდი პრევენციული მნიშვნელობა აქვს.

ამასთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხაზგასმით მიუთითებს, რომ ყველა პირი, ვის მიმართაც გამოიყენება დაპატიმრება, როგორც აღკვეთის ზომა, პირადად უნდა წარსდგეს იმ მოსამართლის წინაშე, რომელსაც გამოაქვს გადაწყვეტილება აღკვეთის ღონისძიების თაობაზე. ეს საშუალებას მისცემს პირს, რომელსაც ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენეს, დროულად შეიტანოს საჩივარი ამგვარ ქმედებაზე. გარდა ამისა, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ პირი არ ჩივის, თავად ის ფაქტი, რომ იგი შეხვდება მოსამართლეს, ამ უკანასკნელს მისცემს საშუალებას დროულად იმოქმედოს, თუ ის შეამჩნევს დაკავებულ პირზე ფიზიკური ზემოქმედების ნიშნებს (მაგ. სხეულის დაზიანებებს, მის ზოგად ფიზიკურ და მორალურ მდგომარეობას და ა.შ.)

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 140-ე მუხლის მე-6 პუნქტის თანახმად, სასამართლო სხდომაში “მონაწილეობის უფლება აქვს” ბრალდებულს, რომლის მიმართაც სასამართლოში შეტანილია შუამდგომლობა დაპატიმრების შესახებ. თუმცა ვიზიტის დროს მოპოვებულმა ინფორმაციამ ცხადყო, რომ ჩვეულებრივ მოსამართლე შუამდგომლობას განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს ბრალდებულის დაუსწრებლად. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას განხორციელდეს სათანადო ღონისძიებები (მათ შორის, თუ ეს აუცილებელია, საკანონმდებლო ცვლილებებიც) იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დანაშაულში ბრალდებული პირი, ვის მიმართაც მიიღება გადაწყვეტილება აღკვეთის ღონისძიების შესახებ, პირადად წარსდგეს იმ მოსამართლის წინაშე, რომელიც იღებს ამ გადაწყვეტილებას.**

29. ცხადია, რომ იმ შემთხვევაში, თუ სახეზეა პოლიციის მიერ დაკავებულის ფიზიკური შეურაცხყოფის ნიშნები, მოსამართლემ უნდა მოახდინოს შესაბამისი რეგირება. ამასთან დაკავშირებით, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ დაკავების ბოლო ეტაპზე სასამართლოში მიყვანილი ბრალდებულის მიერ გაკეთებული ნებისმიერი განცხადება პოლიციის მისდამი არასათანადო მოპყრობის თაობაზე მოსამართლემ უნდა წერილობით დააფიქსიროს, დაუყოვნებლივ გასცეს განკარგულება სასამართლო ექსპერტიზის დანიშვნის თაობაზე და მიიღოს ყველა აუცილებელი ზომა ბრალდებულის განცხადებაში აღნიშნული ფაქტების გამოძიების მიზნით.** ამგვარი მიდგომა უნდა განხორციელდეს მიუხედავად იმისა, აღენიშნება თუ არა ბრალდებულს სხეულის ხილული დაზიანებები. გარდა ამისა, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ბრალდებულს არ გაუკეთებია განცხადება მის მიმართ არამართებული მოპყრობის თაობაზე, მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარება, თუკი არსებობს სხვა საფუძველი, რაც მას აფიქრებინებს, რომ აღნიშნული პირი ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლია.

30. ასევე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის როლი. მის დასკვნას გადამწყვეტი ხმა ენიჭება სამართალწარმოების პროცესში. ამდენად, აუცილებელია, რომ სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტები აქტიურ

მონაწილეობას იღებდნენ ყველა იმ საქმეში, სადაც ეჭვმიტანილის განცხადებით ადგილი ქონდა მის მიმართ ფიზიკურ ძალადობას.

თბილისის სახელმწიფო სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ინსტიტუტში დელეგაციასთან შეხვედრის დროს, ექიმმა-ექსპერტებმა აღნიშნეს, რომ 1999 წლიდან ისინი უფლებამოსილი არიან მიიღონ მოთხოვნა ექსპერტიზის ჩატარებაზე უშუალოდ იმ პირებისგან, ვინც აცხადებს, რომ არამართებული მოპყრობის მსხვერპლია, ან მათი ადვოკატებისაგან. ამ ექსპერტიზის ხარჯებს გაიღებს თავად დაინტერესებული მხარე. თუმცა გაირკვა, რომ პრაქტიკაში დაკავებულ პირთა სამედიცინო შემოწმება კვლავაც ხორციელდება მხოლოდ გამომძიებლის/პროკურორის მოთხოვნის შედეგად. რაც შეეხება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნებს, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ ისინი მოიცავდა დაკავებული პირის ჩვენებებს, სამედიცინო შემოწმების ობიექტურ შედეგებს და ექიმის მოკლე დასკვნებს.

სახელმწიფო სასამართლო ექსპერტიზის ექიმების მიერ ჩატარებული შემოწმების გარდა, 1999 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს დამოუკიდებელი სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარების უფლებას. დელეგაცია შეხვდა ერთ-ერთ დამოუკიდებელ ექსპერტს, რომელმაც აღნიშნა, რომ 1999 წლის მაისის შემდეგ მან მათივე თხოვნით ექსპერტიზა ჩაუტარა 46 პირს, რომლებიც აცხადებდნენ პოლიციელთა მხრიდან მათ მიმართ ფიზიკური ძალადობის შესახებ და სასამართლოსაც მისცეს შესაბამისი ჩვენება. თუმცა, შესაძლოა დამოუკიდებელი ექსპერტიზის მომავალს საქართველოში საფრთხე დაემუქროს სასამართლო ექსპერტიზის შესახებ ახალი კანონის ამოქმედების შემდეგ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ამ საკითხთან დაკავშირებით და ასევე სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის შესახებ ახალი კანონის ასლი.**

31. ახლადშემოსული პატიმრების შემოწმებისას გამოვლენილი სხეულის დაზიანებების სისტემატური აღრიცხვისა და საჭიროების შემთხვევაში ამ ინფორმაციის შესაბამისი უწყებებისათვის მიწოდებით, სასჯელაღსრულების დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალს მნიშვნელოვანი წვლილი შეუძლია შეიტანოს პოლიციელთა მხრიდან არამართებული მოპყრობის აღკვეთის საქმეში. ამ მოსაზრებას სრულად იზიარებს იუსტიციის მინისტრი, რომელმაც უკანასკნელ პერიოდში გასცა ამ საკითხზე სათანადო განკარგულებები. ამ ღონისძიებების შედეგად, 2001 წლის პირველი ოთხი თვის განმავლობაში დაფიქსირდა, რომ სხეულის სხვადასხვა სახის დაზიანებები აღენიშნებოდა თბილისის №5 საპყრობილეში მიყვანილ 54 და ქუთაისის №2 საპყრობილეში მიყვანილ 35 პატიმარს.

თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას მიაჩნია, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში პატიმრის მიყვანის დროს გამოვლენილ სხეულის დაზიანებათა აღრიცხვის პროცედურა შეიძლება გაუმჯობესდეს. ტრავმული დაზიანებების სარეგისტრაციო ჟურნალში, რომელიც დელეგაციამ ნახა, მოცემული იყო ჭრილობების არასრული აღწერა და მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევებში იყო მითითებული პატიმართა მიერ მიცემული ახსნა-განმარტება ამ ჭრილობების წარმოშობის თაობაზე. გარდა ამისა, წამების

საწინააღმდეგო კომიტეტმა შეშფოთებით აღნიშნა, რომ სამედიცინო შემოწმება ტარდებოდა პატიმრის ციხეში გადამყვანი პოლიციის მუშაკის/მუშაკების და ციხის სხვა არასამედიცინო პერსონალის დასწრებით. ამგვარი პრაქტიკა წარმოადგენს სამედიცინო კონფიდენციალურობის პრინციპის უხეშ დარღვევას და გარდა ამისა, შეიძლება აიძულოს პატიმარი თავი შეიკავოს სიმართლის თქმისაგან მომხდართან დაკავშირებით.

32. 30-ე და 31-ე პარაგრაფებში მოცემულ შენიშვნებთან დაკავშირებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნები და ციხის ექიმების მიერ ახლადმიყვანილი პატიმრის სამედიცინო შემოწმების შედეგების ამსახველი ჩანაწერი უნდა შეცავდეს: (i) სრულ ინფორმაციას პატიმრის იმ კომენტარების შესახებ, რაც აქტუალურია სამედიცინო შემოწმებისათვის (მათ შორის პატიმრის მიერ საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასებას და ნებისმერ განცხადებას მის მიმართ არამართებული მოპყრობისა და ფიზიკური ძალადობის ფაქტებზე); (ii) სრულ ანგარიშს საფუძვლიანი გასინჯვის შედეგად გამოტანილი ობიექტური დასკვნების შესახებ და (iii) ექიმის დასკვნებს (i) და (ii)-სთან დაკავშირებით, სადაც აღინიშნება თუ რამდენად შეესაბამება პატიმრის მიერ გაკეთებული განცხადებები ობიექტური სამედიცინო შემოწმების შედეგებს. ამასთან, ყოველი სამედიცინო შემოწმების შედეგები, მათ შორის პატიმრის პირადი კომენტარები და ექიმის დასკვნები, ხელმისაწვდომი უნდა იყოს პატიმრისა და მისი ადვოკატისათვის.

ამასთან ერთად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ყველა სამედიცინო შემოწმება ტარდებოდეს სამართალდამცავი ორგანოების მუშაკებისა და სხვა არასამედიცინო პერსონალის მოსმენისა და ვიზუალური დაკვირვების გარეშე, გარდა იმ ცალკეული შემთხვევებისა, როდესაც ექიმი თავად ითხოვს გამონაკლისის დაშვებას.

33. რაც შეეხება იმ ზომებს, რომლებიც მიიღება თუ ციხეში მიყვანილ პატიმარს გამოუვლინდა სხეულის დაზიანებები, დელეგაციას განემარტა, რომ ექიმის დასკვნები გადაეგზავნება ციხის სპეციალური დაცვის სამსახურს, რომელიც ვალდებულია პირველი გაესაუბროს პატიმარს (სხეულის დაზიანებების გამომწვევი მიზეზებისა და გარემოებების გარკვევის მიზნით) და შეატყობინოს ამის შესახებ ზედამხედველ პროკურორს, რომელმაც უნდა აწარმოოს მოკვლევა და აუცილებლობის შემთხვევაში აღძრას სისხლის სამართლის საქმე ამ საკითხთან დაკავშირებით. საქმის გარემოებებიდან გამომდინარე, სპეციალური დაცვის სამსახური ასევე აწვდის ინფორმაციას შინაგან საქმეთა შესაბამისი რაიონული განყოფილებების საგამოძიებო სამსახურებს ან გენერალურ პროკურატურას დაკავებისა და დაპატიმრების კანონიერების კონტროლის მიზნით. აღნიშნულთან დაკავშირებით დელეგაციის შეშფოთება გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ 2001 წლის დასაწყისიდან ქუთაისის №2 საპყრობილედან არც ერთი საქმე არ გადაუციათ პროკურორისათვის (თუმცა ციხის ექიმის განცხადებით ამ პერიოდში ახლადმიყვანილ 35 პატიმარს აღენიშნებოდა სხეულის სხვადასხვა დაზიანება). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას თხოვს კომენტარს აღნიშნულთან დაკავშირებით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ასევე მიიღოს იმ პროცედურის დეტალური აღწერა, რომელიც უნდა შეასრულოს სასჯელადსრულების დაწესებულების სპეციალური დაცვის სამსახურმა, თუ პატიმარს ციხეში მიყვანისას აღნიშნება სხეულის დაზიანებები.

გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ითხოვს 2001 წლის მონაცემებს შემდეგ საკითხებთან დაკავშირებით:

- იმ პატიმართა რაოდენობა, რომლებსაც საპაყრობილეში მიყვანისას აღნიშნებოდათ სხეულის დაზიანებები (საპაყრობილეების მითითებით);
- ამგვარი შემთხვევების აღმოჩენის, რეგისტრაციისა და შეტყობინების შემდეგ ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების მიერ მიღებული ზომების ანგარიში.

34. უნდა აღინიშნოს ასევე, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ შემოღებული ახალი წესის თანახმად, პოლიციის დროებითი დაკავების იზოლატორებში მიყვანილი ყველა პირი უნდა შემოწმდეს სხეულის დაზიანებაზე. ამ შემოწმებას ძირითადად ასრულებდნენ პოლიციაში მომუშავე ექიმები, თუმცა თუ განყოფილებას არ ჰყავდა ექიმი, შემოწმება ტარდებოდა უშუალოდ პოლიციის თანამშრომელთა მიერ. ამგვარი მდგომარეობა აღინიშნა ქუთაისის შინაგან საქმეთა სამინისტროს იმერეთის სამხარეო დეპარტამენტის დროებითი დაკავების იზოლატორში.

შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და შსს თბილისის ქალაქის მთავარი სამმართველოს ექიმების განცხადებით, აღნიშნული დაწესებულებების იზოლატორებში მიყვანილი ყველა დაკავებული პირი მოწმდება მათ მიერ. თუმცა ამ დაწესებულებების სამედიცინო ჟურნალებში, რომელთაც დელეგაცია გაეცნო, მხოლოდ რამდენიმე ჩანაწერი იყო გაკეთებული. ამასთან, ეს ჩანაწერები შემოიფარგლებოდა სხეულის დაზიანებათა მხოლოდ მოკლე აღწერით; ჟურნალში არ იყო მითითებული ამ დაზიანებების წარმოშობის თაობაზე თავად დაკავებულის მიერ მიცემული ახსნა-განმარტება და არ იყო მოცემული ექიმის დასკვნა იმაზე, თუ რამდენად შესაბამებოდა აღნიშნული დაზიანებები დაკავებული პირის ჩვენებებს.

იმისათვის, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ შემოღებულმა ამ ახალმა პროცედურამ ხელშესახები შედეგები გამოიღოს არამართებული მოპყრობის აღკვეთის თვალსაზრისით, უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციის დროებითი დაკავების იზოლატორებში მიყვანილი პირების სისტემატური და საფუძვლიანი სამედიცინო შემოწმება ხორციელდებოდეს კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალის მიერ. ამ თვალსაზრისით, წინამდებარე მოხსენების 32-ე პარაგრაფში მოყვანილი რეკომენდაციები უნდა იკითხებოდეს *mutatis mutandis*.

3. თავისუფლებააღკვეთილ პირთა არამართებული მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები

- ა. შესავალი

35. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთა შემდეგი სამი უფლების დაცვას:

- უფლება შეატყობინოს თავისი დაკავების ფაქტის შესახებ ოჯახის წევრს, ნათესავს ან ახლობელს, საკუთარი არჩევანის მიხედვით;
- უფლება ისარგებლოს დამცველის მომსახურებით;
- უფლება მოითხოვის ექიმის სამედიცინო შემოწმება.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ეს სამი უფლება წარმოადგენს არამართებული მოპყრობისაგან თავისუფლებააღკვეთილ პირთა დაცვის ძირითად გარანტიას და უნდა ამოქმედდეს თავისუფლების აღკვეთის მომენტიდან (ანუ, პოლიციის მიერ პირის დაკავებისთანავე). აღნიშნული უფლებები უნდა ვრცელდებოდეს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირების მიმართ, არამედ ყველა კატეგორიის თავისუფლებაშეზღუდული პირების (მაგალითად, ადმინისტრაციულ პასუხისმგებლობაში მიცემული პირების, საქართველოს ტერიტორიაზე დაკავებული უცხო სახელმწიფოების მოქალაქებისა და მოქალაქეობის არმქონე პირების, ა.შ.) მიმართ.

36. გარდა ამისა, პოლიციის მიერ დაკავებულ პირებს დაუყოვნებლივ და მათთვის გასაგებ ენაზე უნდა განემარტოთ მათი უფლებები, მათ შორის ზემოხსენებული სამი უფლება.

ბ. შეტყობინება დაკავების შესახებ

37. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 73-ე (1) (ლ) მუხლის თანახმად ეჭვმიტანილს უფლება აქვს შეატყობინოს ნათესავებსა და ახლობლებს დაკავების ადგილი და ადგილსამყოფელი. ასევე უნდა აღინიშნოს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 138-ე (1) მუხლი, რომლის მიხედვითაც მომკვლევი, გამომძიებელი და პროკურორი ვალდებული არიან არა უგვიანეს 5 საათისა (ხოლო არასრულწლოვანის მიმართ – არა უგვიანეს 3 საათისა) მოახდინონ ამგვარი შეტყობინება.

პოლიციის თანამშრომლებმა, რომელთაც დელეგაცია ესაუბრა, განაცხადეს, რომ შეტყობინების უფლებით დაკავებული სარგებლობს მხოლოდ მისი ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ ოფიციალური დადგენილების გამოტანის შემდეგ. მათი თქმით, ეს უფლება არ ვრცელდება იმ პირებზე, რომლებიც პოლიციის განყოფილებაში მიიყვანეს დანაშაულში მათი მონაწილეობის თავდაპირველი ეჭვის საფუძველზე. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. მე-17 პარაგრაფი) დაკავებულმა პირებმა მათი ეჭვმიტანილად ცნობისა და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე შეიძლება პოლიციაში დაჰყონ მათი იქ მიყვანიდან 12 საათის განმავლობაში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირი განურჩევლად დაკავების მიზეზისა, თავისუფლების აღკვეთისთანავე (ანუ პირის

პოლიციაში მიყვანის მომენტიდან) უნდა სარგებლობდეს მისი დაკავების შესახებ ახლო ნათესავის ან მის მიერ შერჩეული სხვა პირისათვის შეტყობინების უფლებით.

38. დელეგაციის მიერ გამოკითხულ პირთა უმრავლესობა აღნიშნავდა, რომ პოლიციაში მიყვანიდან მალე მათ მიეცათ შესაძლებლობა ოჯახისათვის ეცნობებინათ მათი დაკავების შესახებ. ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ თვალსაზრისითაც, რომ პოლიციაში დაკავებული პირებისათვის საკვებისა და სხვა პირველი საჭიროების საგნების მთავარი (თუ არა ერთადერთი) მიმწოდებელი მათი ოჯახის წევრები არიან. თუმცა რამდენიმე ადამიანი (მათ შორის არასრულწლოვნებმაც) განაცხადეს, რომ მათი დაკავების შესახებ მათი ოჯახის წევრებმა შეიტყვეს მხოლოდ რამდენიმე დღის შემდეგ. გარდა ამისა, ზოგიერთის თქმით, მათ საერთოდ არ მიეცათ საშუალება ოჯახისათვის ეცნობებინათ მათი დაკავების შესახებ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი სრული გაგებით ეკიდება იმ მოსაზრებას, რომ გამოძიების კანონიერი ინტერესებიდან გამომდინარე შესაძლოა გარკვეული გამონაკლისების დაშვება, რომ დაკავებულ პირს დროებით შეეზღუდოს უფლება შეტყობინოს ოჯახს თუ სხვა მესამე მხარეს მისი დაკავების ფაქტის შესახებ, თუმცა ნებისმიერი ამგვარი გამონაკლისი შემთხვევა უნდა მკაფიოდ განისაზღვროს და შეზღუდვა უნდა ვრცელდებოდეს მაქსიმალურად მოკლე დროით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ნებისმიერი შემთხვევა, როდესაც გამონაკლისის სახით შეიძლება გარკვეული დროით შეიზღუდოს დაკავებული პირის უფლება დადგენილ ვადებში შეტყობინოს ოჯახის წევრს, თუ სხვა მესამე მხარეს მისი დაკავების შესახებ, უნდა ნათლად ჩამოყალიბდეს კანონში შესაბამისი დაცვის მექანიზმების გათვალისწინებით (მაგალითად, შეტყობინების ნებისმიერი გადადება უნდა აღირიცხოს წერილობით, მიზეზების მითითებით და უნდა დადასტურდეს პოლიციის ხელმძღვანელი მუშაკის ან პროკურორის ხელმოწერით).

გ. დამცველის მომსახურებით სარგებლობის უფლება

39. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 73-ე (1) მუხლის თანახმად ეჭვმიტანილს უფლება აქვს ისარგებლოს დამცველის (არა უმეტეს სამისა) მომსახურებით ანაზღაურებით ან სახაზინო წესით. პოლიცია ვალდებულია დაუყოვნებლივ განუმარტოს ეჭვმიტანილს დამცველის მოწვევის უფლება⁵.

დამცველის მოწვევის უფლება გულისხმობს დამცველის უფლებას მონაწილეობა მიიღოს დასაცავი პირის დაკითხვებში, პირისპირ შეხვდეს მას მარტო დღეში არა უმეტეს ერთი საათისა და გაეცნოს საქმის გამოძიების მასალებს⁶. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 81-ე მუხლის შესაბამისად, დამცველის მონაწილეობა სავალდებულოა ცალკეული კატეგორიების დაკავებულ პირთა საქმეში, კერძოდ:

⁵ იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 72(3) მუხლი

⁶ იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 84(3) მუხლი

არასრულწლოვანების, ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის მქონე, ასევე იმ პირების, რომლებმაც არ იციან სამართალწარმოების ენა ან ჩადენილი აქვთ ისეთი დანაშაული, რომლისთვისაც შეიძლება სასჯელად დაინიშნოს უვადო თავისუფლების აღკვეთა და ა.შ.

40. დელეგაციამ მოისმინა კოდექსის აღნიშნული დებულებების სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია. პოლიციის რამდენიმე მაღალჩინოსანი, რომელთაც დელეგაცია შეხვდა, დაბეჯითით აცხადებდა, რომ დამცველის აყვანის უფლება ძალაში შედის პირის დაკავებისთანავე, თუმცა პოლიციის ოპერატიული მუშაკების თქმით, დანაშაულის ჩადენაში თავდაპირველი ეჭვის საფუძვლიანობის დასადგენად პოლიციის განყოფილებაში მიყვანილ პირებს არ აქვთ ადვოკატის აყვანის უფლება პირველი 12 საათის განმავლობაში, სანამ ისინი ოფიციალურად არ იქნებიან ცნობილი ეჭვიმტანილებად (იხ. მე-17 პარაგრაფი).

მრავალმა პირმა, რომელთაც დელეგაცია ესაუბრა, აღნიშნა, რომ მათ უარი ეთქვათ თხოვნაზე შეხვედროდნენ დამცველს, სანამ მათ ხელი არ მოაწერეს დანაშაულის აღიარებას, რომელშიც მათ ბრალი ედებოდათ. ადვოკატებმა, რომელთაც დელეგაცია შეხვდა, განაცხადეს, რომ მათ ხშირად არ ეძლეოდათ თავიანთ კლიენტებთან დაუბრკოლებელი შეხვედრის შესაძლებლობა და რომ შეხვედრების ხანგრძლივობა (დღეში 1 საათი) მნიშვნელოვნად იზღუდებოდა.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი ცვლილებებისა და დამატებების შედეგად პოლიციის განყოფილებაში მოწმედ გამოძახებული პირები აღარ სარგებლობენ ადვოკატის მომსახურების უფლებით.

41. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ მისი გამოცდილებით, დაშინების, ფიზიკური შეურაცხყოფისა და სხვა სახის არამართებული მოპყრობის საფრთხე ყველაზე მაღალია სწორედ თავისუფლების აღკვეთის პირველ ეტაპზე, რისი არაერთი მაგალითიც გამოავლინა საქართველოში ვიზიტის დროს მოპოვებულმა ინფორმაციამ. აქედან გამომდინარე, პოლიციაში მიყვანისთანავე (ანუ, პოლიციის მიერ პირის დაკავების მომენტიდან) დამცველის მომსახურებით სარგებლობის უფლება არის მის მიმართ არამართებული მოპყრობის თავიდან აცილების ერთ-ერთი უპირველესი გარანტი. იგი მნიშვნელოვანი შემაფერხებელი ფაქტორია მათთვის, ვისაც შეიძლება განზრახული ჰქონდეს დაკავებულ პირთა მიმართ ამგვარი მოპყრობა; გარდა ამისა, დამცველს გააჩნია ის ბერკეტები, რომლებიც აუცილებელია არამართებული მოპყრობის შემთხვევაში სათანადო რეაგირებისათვის.

დაკავებულ პირს უნდა ჰქონდეს უფლება დამცველი ესწრებოდეს ნებისმიერ დაკითხვას მის ეჭვიმტანილად ოფიციალურად აღიარებამდე, თუ მის შემდეგ, იმისდა მიუხედავად თუ ვინ აწარმოებს დაკითხვას - მოკვლევის ჯგუფი, გამომძიებელი, თუ პროკურორი. ბუნებრივია, რომ დაკავებული პირის მიერ დამცველთან შეხვედრის მოთხოვნამ ხელი არ უნდა შეუშალოს პოლიციას დაიწყოს გადაუდებელ საკითხებზე პირის დაკითხვა დამცველის მოსვლამდე.

ზემოხსენებული მოსაზრებების გათვალისწინებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციაში დაკავებული პირების უფლება ისარგებლონ დამცველის მომსახურებით მოქმედებდეს თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პირი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად). დამცველის აყვანის უფლება უნდა ჰქონდეს ყველას, ვინც კანონის მიხედვით ვალდებულია გამოცხადდეს ან დაჰყოს პოლიციის განყოფილებაში, მაგალითად “მოწმის” სახით.

42. და ბოლოს, იმისათვის, რომ დამცველის მომსახურებით სარგებლობის უფლება სრულად ხორციელდებოდეს პრაქტიკაში, უნდა არსებობდეს დაკავებულ პირთათვის იურიდიული მომსახურების სისტემა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-80 მუხლში ნათქვამია, რომ “ორგანო, რომელიც პროცესს აწარმოებს, ვალდებულია ეჭვმიტანილს, ბრალდებულსა და განსასჯელს მათი თანხმობით სახელმწიფოს ხარჯზე დაუნიშნოს დამცველი-ადვოკატი, თუ ისინი არასმქონენი არიან”.

დელეგაცია შეხვდა რამდენიმე დაკავებულ პირს, რომლებსაც სახაზინო წესით დაენიშნათ დამცველი, თუმცა ბევრმა აღნიშნა, რომ მათ უარი თქვეს სახელმწიფო ადვოკატის მომსახურებაზე, რადგანაც მიიჩნევდნენ, რომ ისინი “პოლიციისთვის მუშაობდნენ”. ამასთან, ზოგიერთებმა, ვინც ისარგებლეს სახელმწიფო დამცველის მომსახურებით, გამოთქვეს უკმაყოფილება მათი მუშაობით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია დაკავებული პირების იურიდიული მომსახურების არსებული სისტემის შესახებ, კერძოდ, სახელმწიფო ხარჯზე ადვოკატის მოწვევის პროცედურის, მისი ანაზღაურებისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა საკითხების თაობაზე.

დ. სამედიცინო შემოწმების უფლება

43. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 73-ე (1) (ვ) მუხლის თანახმად ეჭვმიტანილს უფლება აქვს “ეჭვმიტანილად პირველივე დაკითხვის შემდეგ მოითხოვოს უფასო სამედიცინო შემოწმება და შესაბამისი წერილობითი დასკვნა”. ამ დებულებიდან ნათლად ჩანს, რომ ექიმის მიერ შემოწმების უფლება ვრცელდება მხოლოდ იმ დაკავებულ პირებზე, ვინც ოფიციალურად არიან ცნობილი ეჭვმიტანილად.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ პოლიციაში დაკავებულ პირს ჰქონდეს უფლება მოითხოვოს სამედიცინო შემოწმება თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იგი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად).

44. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. 34-ე პარაგრაფი), შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და შსს თბილისის ქალაქის მთავარი სამმართველოს დროებითი დაკავების იზოლატორებს ჰყავთ შტატიანი ექიმები, თუმცა დელეგაციამ აღნიშნა,

რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროში ექიმს პრაქტიკულად არ ჰქონდა საჭირო მედიკამენტები და სამედიცინო აღჭურვილობა.

სხვა მონახულებული დაწესებულებების თანამშრომლებმა განაცხადეს, რომ საჭიროების შემთხვევაში ისინი იძახებდნენ ექიმს უახლოესი სამედიცინო დაწესებულებიდან ან გადაჰყავდათ დაკავებული პირი საავადმყოფოში. მათ ასევე თქვეს, რომ ისინი წინააღმდეგი არ არიან გამოიძახონ ის ექიმი, რომელსაც დაკავებული მოითხოვს, თუმცა ჩანს, რომ ამგვარი თხოვნა დაკავებულთა მხრიდან ძალზედ იშვიათია. ამასთან, რამდენიმე ადამიანმა, ვისაც დელეგაცია შეხვდა, განაცხადა, რომ მათ ითხოვეს სამედიცინო შემოწმება, მაგრამ მათი თხოვნა არ დაკმაყოფილდა. დელეგაციამ ასევე მოისმინა საჩივრები, რომ პოლიციაში დაკავებულებს მოუხდათ შეეწყვიტათ მათთვის გამოწერილი აუცილებელი მედიკამენტების მიღება.

45. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას გამოიცეს სპეციალური ინსტრუქციები პოლიციაში დაკავებულ პირთა სამედიცინო შემოწმების უფლებით სარგებლობის თაობაზე. სხვა საკითხებთან ერთად ამ ინსტრუქციებით უნდა დადგინდეს, რომ:

- სავალდებულოა დაკმაყოფილდეს დაკავებული პირის თხოვნა ექიმის მიერ მისი გასინჯვის თაობაზე;
- პოლიციაში დაკავებულ პირს აქვს უფლება, რომ პოლიციის მიერ გამოძახებული ექიმის გარდა იგი სურვილის შემთხვევაში დამატებით შეამოწმოს მის მიერ არჩეულმა ექიმმა (თუ ამგვარი შემოწმების ხარჯებს გაიღებს თავად დაინტერესებული პირი);
- ყოველი სამედიცინო შემოწმება უნდა ტარდებოდეს პოლიციის თანამშრომელთა მოსმენისა და ვიზუალური დაკვირვების გარეშე, გარდა იმ გამონაკლისი შემთხვევებისა, როცა ეს ექიმის უშუალო მოთხოვნით ხდება;
- ყოველი სამედიცინო შემოწმების შედეგები, დაკავებული პირის მიერ მიცემულ ჩვენებებთან და ექიმის დასკვნებთან ერთად ოფიციალურად უნდა დაფიქსირდეს ექიმის მიერ. ამ ინფორმაციის გაცნობის საშუალება უნდა ჰქონდეთ დაკავებულ პირს და მის ადვოკატს;
- სამედიცინო ინფორმაციის კონფიდენციალურობა მკაცრად უნდა იქნეს დაცული.

ე. უფლებების განმარტება

46. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 310-ე მუხლის თანახმად, “დაკითხვის დაწყებამდე მომკვლევემა, გამოძიებლმა ან პროკურორმა ეჭვმიტანილს უნდა აცნობოს ეჭვის არსი და განუმარტოს მისი უფლებები”. პოლიციის თანამშრომლებმა, რომელთაც დელეგაცია ესაუბრა, აღნიშნეს, რომ ეს

მოთხოვნა ეხება მხოლოდ იმ პირებს, რომლებიც ოფიციალურად არიან ცნობილი ექვმიტანილად.

უნდა აღინიშნოს, რომ მრავალმა დაკავებულმა პირმა, რომელთაც დელეგაცია შეხვდა, განაცხადა, რომ მათ განემარტათ მათი უფლებები მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მათ აღიარეს დანაშაული, რომელშიც ისინი იყვნენ ექვმიტანილი. როგორც ჩანს, ზოგიერთ შემთხვევაში ეს მოხდა მხოლოდ პოლიციის მიერ მათი დაკავებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ.

47. პოლიციის ზოგიერთ დაწესებულებაში დელეგაციამ ნახა სპეციალური საინფორმაციო ფურცელი, რომელშიც მოცემული იყო დანაშაულში ექვმიტანილთა უფლებების და მოვალეობების ჩამონათვალი. ამ საინფორმაციო ფურცელში სხვა უფლებებთან ერთად აღნიშნული იყო დაკავებულის უფლება ისარგებლოს ადვოკატის (არა უმეტეს სამისა) მომსახურებით და პირისპირ შეხვდეს მას, დღეში არა უმეტეს ერთი საათისა, მოითხოვოს უფასო სამედიცინო შემოწმება ექვმიტანილად პირველივე დაკითხვის შემდეგ და დაუყოვნებლივ შეატყობინოს ოჯახის წევრებს დაკავების ადგილი ან ადგილსამყოფელი. პოლიციის თანამშრომელთა თქმით, ექვმიტანილ პირს მოეთხოვება ხელი მოაწეროს აღნიშნული ფურცლის ორ ასლს, რომელთაგან ერთი რჩება მასთან, ხოლო მეორე ჩაიკრება მის პირად საქმეში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ამგვარი პრაქტიკის შემოღებას, თუმცა აღნიშნავს, რომ აღნიშნული ფურცელი არ ჰქონდა პოლიციის ყველა მონახულეულ დაწესებულებას. გარდა ამისა, დელეგაციასთან საუბარში მხოლოდ რამდენიმე დაკავებულმა პირმა განაცხადა, რომ მათ მართლაც მიიღეს ზემოხსენებული საინფორმაციო ფურცელი. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ დაკავებულთა პირადი საქმეების გაცნობამ გამოავლინა, რომ ხშირად ეს ფურცელი დაკავებულის საქმეში არ ფიგურირებდა.

48. იმისათვის, რომ პოლიციაში დაკავებულ პირებს დროულად და სრულად ეცნობოთ მათი უფლებების თაობაზე წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ პოლიციაში დაკავებული ყველა პირი თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იგი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ექვმიტანილად) უნდა იღებდეს საინფორმაციო ფურცელს მისი უფლებების წერილობითი ჩამონათვალით. ამ ფურცლის შინაარსი უნდა ასახავდეს იმ რეკომენდაციებს, რომლებიც მოცემულია ამ მოხსენების 37-ე, 41-ე, 43-ე და 45-ე პარაგრაფებში. დაკავებულთა ინტერესებიდან გამომდინარე, აღნიშნული ფურცელი უნდა შედგეს რამდენიმე ენაზე. ამასთან, დაკავებულ პირებს სისტემატურად უნდა ეთხოვოს ხელის მოწერით დაადასტურონ, რომ მათ მიიღეს ინფორმაცია მათი უფლებების შესახებ.

ვ. პოლიციაში დაკითხვა

49. საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლში ნათქვამია: “ადამიანის პატივი და ღირსება ხელშეუვალია, დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობა და სასჯელის გამოყენება”. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 119-ე მუხლის

თანხმად, “ჩვენება შეიძლება მიღებულ იქნეს მხოლოდ ძალდაუტანებლად. ჩვენების მისაღებად ფიზიკური და ფსიქიკური იძულების გამოყენება აკრძალულია”. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის XXXVII თავი აწესრიგებს ეჭვმიტანილ და ბრალდებულ პირთა დაკითხვასთან დაკავშირებულ საკითხებს (მაგალითად, დაკითხვის დასაშვები ხანგრძლივობა, არასრულწლოვანთა დაკითხვა, დაკითხვის მიმდინარეობისა და შედეგების დაფიქსირება და სხვა).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-19 (3) მუხლის თანახმად, “ბრალდებულის აღიარება, თუ ის არ დასტურდება სხვა მტკიცებულებებით, საკმარისი არ არის მის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ დასკვნისთვის”.

50. ცხადია, რომ დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილთა დაკითხვის ხელოვნება ყოველთვის დიდად იქნება დამოკიდებული პრაქტიკულ გამოცდილებაზე. თუმცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ რიგ კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით უნდა არსებობდეს ოფიციალური დირექტივები, რაც, მათ სხვა დადებით მნიშვნელობასთან ერთად, საფუძვლად დაედება და გააუმჯობესებს პოლიციელთა პროფესიულ მომზადებას.

აქედან გამომდინარე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ განაგრძოს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არსებული დებულებები პოლიციაში დაკითხვის ქცევის კოდექსის შემუშავების გზით. ქცევის კოდექსმა კიდევ ერთხელ უნდა გაუსვას ხაზი დაკავებულისადმი არამართებული მოპყრობის კატეგორიულ აკრძლვას და სხვა საკითხებთან ერთად უნდა მოიცვას: დაკავებული პირის სისტემატურად ინფორმირება დაკითხვაში მონაწილე და დამსწრე პირების ვინაობისა და/ან რაოდენობის თაობაზე; დაკითხვის დასაშვები ხანგრძლივობა; დაკითხვებს შორის პაუზები დასასვენებლად და შესვენებები დაკითხვის მსვლელობის დროს; დაკითხვის ადგილი; შეიძლება თუ არა დაკავებულ პირს მოეთხოვოს ფეხზე დგომა დაკითხვის განმავლობაში; იმ პირთა დაკითხვა, რომლებიც იმყოფებიან ნარკოტიკების, ალკოჰოლის ან მედიკამენტების ზემოქმედების ქვეშ ან შოკის მდგომარეობაში. კოდექსმა ასევე უნდა განსაზღვროს, რომ დაკითხვის ოქმში სისტემატურად ხდებოდეს დაკითხვის დაწყებისა და დასასრულის, დაკითხვაში მონაწილე პირების ვინაობისა და დაკავებული პირის მიერ დაკითხვაზე გამოთქმული ნებისმიერი თხოვნის დაფიქსირება. განსაკუთრებული კატეგორიის პირთა (მაგალითად, არასრულწლოვანების, ფსიქიკური ნაკლის მქონე ან ფსიქიკურად დაავადებული პირების) დაკითხვისას უნდა ვრცელდებოდეს მათი უფლებების დაცვის სპეციალური გარანტიები.

ზ. დაკავების რეგისტრაცია

51. დელეგაციის მიერ პოლიციაში დაკავების სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებამ გამოავლინა, რომ ისინი არასათანადოდაა წარმოებული და არ წარმოაჩენს პოლიციაში ყოფნის სრულ სურათს. არსებობს რამდენიმე სხვადასხვა ჟურნალი, თუმცა პოლიციაში პირის დაკავების პერიოდის ამსახველი ინფორმაცია

უმეტესწილად ფრაგმენტულ ხასიათს ატარებს. კერძოდ, არცთუ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც გამოტოვებულია მონაცემები დაკავებულის პოლიციაში შემოყვანისა და განთავისუფლების/ან სხვაგან გადაყვანის თარიღისა და დროის თაობაზე.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ დელეგაციის მიერ მონახულებულ პოლიციის ზოგიერთ განყოფილებაში (მაგალითად ქუთაისში) საერთოდ არ ხდება ისეთი ჩანაწერების წარმოება, რასაც დაკავების რეგისტრაცია შეიძლება ეწოდოს. ამ დაწესებულებებში ნანახი ეგრეთ წოდებული “შეტყობინებებისა და განცხადებების ჟურნალი” შეიცავდა შერეული ტიპის ჩანაწერებს, როგორც დანაშაულის მსხვერპლთა, ისე მის ჩადენაში ეჭვის საფუძველზე დაკავებულ პირთა შესახებ.

52. ამასთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ პოლიციაში დაკავებულ პირთა უფლებების დაცვა გაძლიერდება, თუ შემოღებული იქნება საერთო, სტანდარტული და ამომწურავი სარეგისტრაციო ჟურნალის წარმოება პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირის შესახებ. ეს ჟურნალი უნდა ასახავდეს დაკავების ყველა ასპექტს და მასთან დაკავშირებულ ქმედებებს (მათ შორის პოლიციაში მიყვანის დროსა და მიზეზს/მიზეზებს; დაკავების შესახებ დადგენილების გამოტანის დროს; იმას, თუ როდის მოხდა დაკავებულისათვის მისი უფლებების განმარტება; ინფორმაციას სხეულის დაზიანებების, ფსიქიკური დარღვევების შესახებ და ა.შ.; ნათესავთან, ადვოკატთან, ექიმთან ან საკონსულტო თანამშრომელთან დაკავშირებასა და/ან მათ ვიზიტებს; საკვების მიღების, დაკითხვის, განთავისუფლების დროს და სხვ.)

თ. დამოუკიდებელი შემოწმებები

53. დამოუკიდებელი უწყების მიერ პოლიციის დროებითი დაკავების იზოლატორების შემოწმების პრაქტიკას შეუძლია მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს არამართებული მოპყრობის აღკვეთისა და საზოგადოდ დაკავების სათანადო პირობების უზრუნველყოფის საქმეში.

საქართველოში პროკურორს ევალება რეგულარულად შეამოწმოს პოლიციის იზოლატორები. ამ ვიზიტების დროს პროკურორს მოეთხოვება შეამოწმოს დაკავების იურიდიული საფუძველი, მისი ხანგრძლივობა, თვალყური ადევნოს მოკვლევის/წინასწარი გამოძიების მსვლელობას და განიხილოს დაკავებული პირების ნებისმიერი საჩივარი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ვიზიტების ამ პრაქტიკას. არამართებული მოპყრობის აღკვეთის მაქსიმალური ეფექტურობის მიზნით, პროკურორის ვიზიტი პოლიციის განყოფილებაში უნდა იყოს მოულოდნელი და დაწესებულების საკნების შემოწმების გარდა, უნდა გულისხმობდეს დაკავებულ პირთან პირისპირ შეხვედრასაც.

54. პოლიციის იზოლატორების შემოწმება ასევე ხორციელდება საქართველოს სახალხო დამცველისა და პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის მიერ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს აღნიშნული უწყებების მიერ პოლიციის დაწესებულებების შემოწმების უახლესი ანგარიშები.

4. დაკავებაში ყოფნის საერთო პირობები

ა. შესავალი

55. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს დასაწყისშივე განმარტოს ის კრიტერიუმები, რომლითაც კომიტეტი ხელმძღვანელობს პოლიციაში დროებითი დაკავების ადგილების შეფასებისას.

პოლიციაში დაკავებულთათვის გამოყოფილი ყველა საკანი უნდა იყოს შესაბამისი ზომის და ჰქონდეს სათანადო განათება (ანუ რაც საკმარისი იქნება კითხვისთვის, ძილის პერიოდის გამოკლებით) და ვენტილაცია. სასურველია, რომ საკნებში იყოს ფანჯარა, რომელიც უზრუნველყოფს ბუნებრივ განათებას. გარდა ამისა, დაკავებულებს უნდა ჰქონდეთ დასვენების საშუალება (მაგალითად საკანში უნდა იდგეს სკამი ან გრძელი ხის სკამი), ხოლო ღამისთევით მყოფ პირებს უნდა მიეცეთ სუფთა ლეიბები და საბნები.

დაკავებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა მოთხოვნისთანავე დაიკმაყოფილონ ფიზიოლოგიური მოთხოვნები სუფთა და ნორმალურ პირობებში და შეეძლოთ დაბანა და პირადი ჰიგიენის დაცვა. მათ ყოველთვის უნდა ჰქონდეთ სასმელი წყლით და დროულად მიეწოდოთ საკვები, მათ შორის დღეში არანაკლებ ერთი სრულყოფილი სადილი (ანუ უფრო ნოყიერი საკვები, ვიდრე მხოლოდ ბუტერბროდი). იმ პირებს, რომლებიც პოლიციაში დაჰყოფენ 24 საათს ან მეტს, უნდა შეძლებისდაგვარად მიეცეთ დღეში 1 საათით სუფთა ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობა.

ბ. დროებითი დაკავების იზოლატორები

56. ვიზიტის დროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ მონახულა დროებითი დაკავების იზოლატორები თბილისში, გორში, ქუთაისში, ფოთსა და წყალტუბოში. ეს დაწესებულებები გამოიყენებოდა ორი კატეგორიის დაკავებულთათვის: სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილებისა და ადმინისტრაციულ პასუხისმგებლობაში მიცემული პირებისათვის. მონახულებულ დაწესებულებებში ორივე ამ კატეგორიის დაკავებულები ერთსა და იმავე პირობებში იმყოფებოდნენ, ხოლო ზოგჯერ ერთ საკანშიც კი იყვნენ მოთავსებულები.

57. დაკავებაში ყოფნის საერთო პირობები მონახულებულ იზოლატორებში ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდა. ერთგან პირობები იყო ასატანი (მაგ. თბილისის შსს ქალაქის მთავარ სამმართველოში), სხვაგან კი სრულიად არაადამიკმაყოფილებელი (მაგ. შსს ქუთაისის რაიონულ განყოფილებაში).

მთლიანობაში, იზოლატორებში მყოფ დაკავებულთა რაოდენობა ვიზიტის დროს დასაშვები იყო და სარეგისტრაციო ჟურნალების მიხედვით ვიზიტამდე სამი თვის განმავლობაში საკნების გადატვირთვის შემთხვევებს ადგილი არ ჰქონია. თუმცა, გორის დროებითი დაკავების იზოლატორში ერთდროულად 4 დაკავებული

იმყოფებოფდა 8 კვ.მ ფართის საკანში მიუხედავად იმისა, რომ დაწესებულების ბევრი სხვა საკანი ცარიელი იყო.

საკნის სათანადო განთება და ვენტილაცია პრობლემას წარმოადგენს ყველა მონახულებულ იზოლატორში. საკანთა უმრავლესობას ჰქონდა მცირე ზომის ფანჯარა, თუმცა გისოსები მნიშვნელოვნად ზღუდავდა ბუნებრივ განათებას. ხელოვნური განათება, რომელიც საკანში დერეფნიდან შედიოდა კარებში ან კედელში ამოჭრილი ხვრელიდან, ძალზე სუსტი იყო. ამის შედეგად ზოგიერთ საკანში (მაგ. ქუთაისსა და ფოთში) თითქმის წყვდიადი სუფევდა. უარესად არაადაპტაციოფილებელი იყო ასევე საკნების ვენტილაციაც. მათ უმრავლესობაში უჭაერობა და მძაფრი სუნი იყო.

ასევე საგრძნობლად განსხვავდებოდა მონახულებული დაწესებულებების სამშენებლო-ტექნიკური და სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობა. შსს თბილისის მთავარ სამმართველოში და ფოთში საკნები ახალი გარემონტებული და სუფთა იყო, თუმცა სხვა იზოლატორებში საკნები შედარებით ძველი, ამორტიზირებული და ბინძური იყო. განსაკუთრებით მძიმე სურათი იყო შსს იმერეთის მხარის ქუთაისის რაიონული განყოფილების იზოლატორში, სადაც კედლები გამჭვარტლული იყო, იატაკი ნესტიანი და ჭერიდან წყალი ჩამოდიოდა.

58. დაკავებულებს ეძინათ ორსართულიან საწოლებზე ან უმატრასო ხის ტახტზე. დელეგაციამ აღნიშნა, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროში, შსს თბილისის მთავარ სამმართველოსა და ფოთში დაკავებულ პირებს ეძლევათ ღეიბები და საბნები, თუმცა გორში, ქუთაისსა და წყალტუბოში ეს არ ხდება. ზოგ შემთხვევაში საბანი მოაქვს თავად დაკავებული პირის ოჯახს.

რაც შეეხება საპირფარეშოებს, შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და შსს თბილისის მთავარ სამმართველოში საკნებს აქვთ თურქული უნიტაზები, რომლებიც დამონტაჟებულია წელის სიმაღლეზე ამოყვანილი გამყოფი კედლის მიღმა. საკნის შიგნით საპირფარეშოები არის ასევე ქუთაისში, თუმცა მათი შემოწმება არ მომხდარა. სხვა მონახულებულ იზოლატორებში მოწყობილია საერთო ტუალეტები. საპირფარეშოში გასვლის თაობაზე დელეგაციას საჩივარი არ მოუსმენია, თუმცა გორსა და წყალტუბოში ტუალეტები განსაკუთრებით ბინძური და მწყობრიდან გამოსული იყო.

შსს თბილისის მთავარი სამმართველოს გარდა, სადაც დაკავებულებს ეძლევათ ტუალეტის ქაღალდი, სხვა იზოლატორები პირადი ჰიგიენის საგნებით არ მარავდება. გარდა ამისა, პირადი ჰიგიენის დაცვის საშუალებები (მაგ. გამდინარე წყალი, შხაბი) ან უარესად შეზღუდულია ან საერთოდ არ არსებობს.

59. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის შემფოთება გამოიწვია აგრეთვე დროებითი დაკავების იზოლატორებში არსებულმა მდგომარეობამ დაკავებულთა საკვებით უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. თბილისში დაკავებულები მცირეოდენ საჭმელს მაინც იღებდნენ (ჩაის დილას და საღამოს, წვნიანსა და პურს შუადღისას) იმავე შენობაში განთავსებული პოლიციის სასადილოდან. სხვა იზოლატორებში დაკავებულთა საკვებით უზრუნველყოფა არ ხდება. საკვები ოჯახის წევრებს მოაქვთ. იმ დაკავებულებს, რომელთაც არა აქვთ კონტაქტი

ოჯახთან, სხვა დაკავებულები უყოფენ საკვებს ან პირადად პოლიციელები ზრუნავენ მათ კვებაზე.

60. პოლიციის ზოგიერთ დაწესებულებაში, დელეგაციამ იხილა დაკავებულთა ჰაერზე გასაყვანად მოწყობილი სპეციალური ტერიტორიები (მაგ. შსს თბილისის მთავარ სამმართველოში, გორსა და ფოთში), თუმცა აღმოჩნდა, რომ ჰაერზე გასვლის საშუალება ეძლეოდათ მხოლოდ ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისათვის დაკავებულ პირებს და ისიც არარეგულარულად. ამგვარი საშუალება არ ჰქონდათ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილებს. რაც შეეხება სხვა იზოლატორებს, მათ საერთოდ არ ჰქონათ სუფთა ჰაერზე გასაყვანად მოწყობილი სპეციალური ტერიტორიები.

61. მონახულებულ დროებითი დაკავების იზოლატორებში პირობები მთლიანობაში არაადამაკმაყოფილებელია მათში თავისუფლებაშეზღუდული პირების ხანგრძლივი პერიოდით გასაჩერებლად. თუმცა, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული (იხ. პარაგრაფი 19) დანაშაულში ეჭვმიტანილებს ზოგჯერ უწევთ ამ იზოლატორებში ორ კვირამდეც კი ყოფნა, ხოლო რაც შეეხება იმ პირებს, ვინც ადმინისტრაციულ სასჯელს იხდის, მათ შეიძლება ამგვარ ჯანმრთელობისათვის საზიანო პირობებში ოცდაათ დღემდეც კი დაჰყონ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადადგას ნაბიჯები, რათა დროებითი დაკავების იზოლატორებში უზრუნველყოფილ იქნეს:

- საკნების სათანადო განათება (მათ შორის ბუნებრივი განათება) და ვენტილაცია;
- საკნებისა და სანკვანძების დამაკმაყოფილებელი ფიზიკური და ჰიგიენური მდგომარეობა და საკნების საპირფარეშოებში გამყოფი კედლის არსებობა;
- დაკავებულ პირთა მომარაგება პირადი ჰიგიენის საგნებით (საპონი, ტუალეტის ქაღალდი და სხვ.) და ხელსაბანების/საშხაპეების მოწყობა;
- ყველა დაკავებული პირისათვის სუფთა ლეიბისა და საბნის გამოყოფა;
- დაკავებული პირების უზრუნველყოფა საკმარისი რაოდენობისა და ხარისხის საკვებით კვებისათვის განსაზღვრულ დროს;
- დაკავებულ პირთა გაყვანა ჰაერზე ყოველდღე არანაკლებ ერთი საათით;

გ. შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონული განყოფილებების საკნები

62. შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებებს, რომლებიც დელეგაციამ მონახულა, ჰქონდათ ერთი, ორი ან სამი საკანი დაკავებულის დროებით გასაჩერებლად. როგორც წესი, საკნები მცირე ზომისა იყო (ნკვ.მ.-ზე

ნაკლები), ხოლო ცალკეულ შემთხვევებში კიდევ უფრო მცირე ზომისა (4კვ.მ.-ზე ნაკლები). ეს უკანასკნელი მხოლოდ ვარგისია ხანმოკლე დაკავებისთვის და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გამოიყენებოდეს ღამის გასათევად. პრაქტიკულად ყველა საკანი, რომელიც დელეგაციამ ნახა იყო ბნელი, გაუნიავებელი, გაურემონტებელი და ჭუჭყიანი. ზოგში იდგა ვიწრო გრძელი სკამი ან სხვა დასაჯდომი, მაშინ როცა დანარჩენი საკნები სრულიად ცარიელი იყო.

ღამისთევით დაკავებულ პირებს არ ეძლეოდათ ლეიბები და საბნები. გარდა ამისა ბიუჯეტში არ იყო გათვალისწინებული პოლიციის რაიონულ განყოფილებებში დაკავებულ პირთა საკვებით უზრუნველყოფა და ეჭვმიტანილებს ასევე არ ჰქონდათ ჰაერზე გასვლის საშუალება.

პოლიციის თანამშრომლებს, რომელთაც დელეგაცია ესაუბრა, განსხვავებული მოსაზრებები გამოთქვეს დროებითი დაკავების იზოლატორში ყოფნის კანონით დასაშვებ ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით: 3, 12 ან 24 საათი. თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. პარაგრაფი 19) პოლიციის ზოგიერთი რაიონული განყოფილების მონახულებისას სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებით დელეგაციამ დაადგინა, რომ ზოგ შემთხვევებში ადგილი ჰქონდა ეჭვმიტანილთა დაკავებას 7 დღემდეც.

63. ზემოაღნიშნულთან და 55-ე პარაგრაფში ჩამოყალიბებულ კრიტერიუმებთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააუმჯობესოს შინაგან საქმეთა რაიონული განყოფილებების იზოლატორებში დაკავების პირობები; კერძოდ ნაბიჯები უნდა გადაიდგას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ:

- საკნების განათება და ვენტილაცია აკმაყოფილებდეს შესაბამის მოთხოვნებს;
- ღამისთევით დაკავებულ პირებს ეძლეოდეთ სუფთა ლეიბები და საბნები;
- დაკავებულ პირებს მიეცეთ საკვები ყოველდღე კვებისათვის განსაზღვრულ დროს;

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას განიხილოს 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებული პირების ჰაერზე გაყვანის შესაძლებლობა დღეში არანაკლებ ერთი საათით.

ბ. სახელმწიფო უშიშროების დროებითი დაკავების იზოლატორი

64. სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორი თბილისში განთავსებულია სამინისტროს შენობის ცალკე ნაწილში და განკუთვნილია 72 საათამდე დაკავებულთათვის. ვიზიტის დროს იზოლატორი ცარიელი იყო. სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებამ აჩვენა, რომ 2000 წლის ოქტომბრიდან, მას შემდეგ რაც ფუნქციონირებს იზოლატორი, მასში სულ 7

პიროვნება იყო დაკავებული. ბოლო ჩანაწერი გაკეთებული იყო 2001 წლის მარტის მიწურულს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას არ მოუსმენია განცხადებები სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს იზოლატორში დაკავებულ პირთა მიმართ არამართებული მოპყრობის თაობაზე.

65. იზოლატორი შედგება 7 იდენტური საკნისგან (თითოეული 11 კვ.მ.), რომლებშიც ერთდროულად შეიძლება განთავსდეს 28 დაკავებული. საკნების ბუნებრივი და ხელოვნური განათება და ვენტილაცია დამაკმაყოფილებელი იყო. თითოეულ საკანს ჰქონდა სართულებიანი ორი საწოლი ლეიბებით, საბნებითა და თეთრეულით, მაგიდა, ტაბურეტები და კედლის კარადა. საკნებში იყო ასევე ტიქები, დანა-ჩანგალი, კოვზები, წყლის გრაფინი, ჭადრაკი და საფერფლე. გარდა ამისა საკნებს აქვთ გამოძახების სისტემა და კედელზე გამოკრულია შინაგანწესი.

საკნებს აქვთ ტუალეტი, ხელსახი და შხაპი – ყველა დაუზიანებელ მდგომარეობაში და ძალიან სუფთა.

რაც შეეხება საკვებს, დელეგაციას უთხრეს, რომ დაკავებულების საკვები მზადდება სამინისტროს სასადილოში და მათ ასევე აქვთ უფლება მიიღონ ამანათი ოჯახიდან.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იზოლატორში არ არის გათვალისწინებული დაკავებულთა ჰაერზე გაყვანა.

66. თუ შევაჯამებთ, უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორში პირობები მთლიანობაში ძალიან კარგია და საქართველოში სხვა დროებითი დაკავების იზოლატორებისათვის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს.

თუმცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ განიხილოს სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს იზოლატორში დაკავებული პირების ჰაერზე გაყვანის შესაძლებლობა არანაკლებ ერთი საათით ყოველდღე.

გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ იზოლატორში ადგილების რაოდენობა უნდა შემცირდეს 21-მდე, რადგანაც 11 კვ.მ.-ის საკანი 4 დაკავებული პირისათვის ძალზედ მცირეა.

გ. სასჯელადსრულების დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

67. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მოინახულა სამი პენიტენციალური დაწესებულება: №5 საპყრობილე – საგამომიებო იზოლატორი და ყველაზე დიდი საპატიმრო საქართველოში; №1 საპყრობილე – დახურული ტიპის ციხე; და ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო – პენიტენციალური სისტემის მთავარი სამედიცინო

დაწესებულება. ეს უკანასკნელი მოხსენებაში ცალკე იქნება განხილული “სამედიცინო სამსახურების” თავში.

68. №5 საპრობილე მდებარეობს თბილისის ერთ-ერთ ცენტრალურ უბანში. დაწესებულების შენობა მე-19 საუკუნის დასაწყისით თარიღდება. თავდაპირველად აქ განთავსებული იყო საფეიქრო საწარმო, რომელიც შემდგომში საპატიმროდ გადაკეთდა. საპრობილე გათვალისწინებულია 2020 პატიმარზე (რაც საქართველოში პატიმართა საერთო რაოდენობის ერთი მეოთხედია). ვიზიტის დროს აქ იმყოფებოდა 1855 პატიმარი, ამათგან 99 ქალი და 43 არასრულწლოვანი. პატიმართა უდიდესი უმრავლესობა ბრალდებულები ან განსასჯელები იყვნენ. დაწესებულებაში ასევე იმყოფებოდა დაახლოებით 200 მსჯავრდებული, რომელთა საქმე გადაცემული იყო საკასაციო განხილვაში ან რომლებიც ელოდებოდნენ სასამართლოს გადაწყვეტილებას სასჯელის მოხდის ადგილის/სხვა საპრობილეში გადაყვანის თაობაზე, და ასევე 119 მსჯავრდებული, რომლებიც დატოვებული იქნენ საპრობილეში სამეურნეო სამუშაოების შესასრულებლად.

პატიმართა დაახლოებით 80% განთავსებული იყო 5 სართულიან კორპუსში: ორ უფრო მომცრო შენობაში მოთავსებული იყვნენ სამეურნეო სამუშაოებზე დასაქმებული მსჯავრდებულები, ქალები და არასრულწლოვანი პატიმრები.

69. №1 საპრობილე მდებარეობს №5 საპრობილის გვერდით. იგი თავდაპირველად აშენდა 1860 წელს როგორც საწყობი და საპატიმროდ გადაკეთდა მე-19 საუკუნის ბოლოს. იგი წარმოადგენს დახურული ტიპის, მკაცრი რეჟიმის ციხეს, რომელიც ამ ტიპის ერთადერთი დაწესებულებაა საქართველოში და იგი განკუთვნილია მძიმე დანაშაულის ჩადენაში მსჯავრდებული მამაკაცებისათვის და დადგენილი რეჟიმის მრაველჯერადი დარღვევის გამო სხვა საპატიმროებიდან გადმოყვანილი პატიმრებისათვის. ციხე გათვალისწინებულია 510 პატიმარზე და ვიზიტის დროს იქ იმყოფებოდა 288 მსჯავრდებული მამაკაცი, მათ შორის 11 უვადო თავისუფლებააღკვეთილი. გარდა ამისა, ციხეში იყო 21 საერთო რეჟიმის მსჯავრდებული, რომლებიც სხვადასხვა დანიშნულების სამეურნეო სამუშაოს ასრულებდა ციხის ტერიტორიაზე.

მსჯავრდებულთა უმრავლესობა ოთხსართულიან კორპუსში იყო განთავსებული, ხოლო საერთო რეჟიმის პატიმრები ცხოვრობდნენ მათთვის განკუთვნილ სპეციალურ ნაწილში ცალკე შენობაში, რომელშიც ასევე მოთავსებულია ციხის ადმინისტრაცია, ოთახები ხანგრძლივი პაემანებისათვის და მედაუნქტი.

70. ვიზიტის დროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას გააცნეს მსჯავრდებულების რუსთავში ახლადაშენებულ ციხეში გადაყვანის გეგმა ამ უკანასკნელის ექსპლოატაციაში შესვლის შემდეგ. გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მიიღო ინფორმაცია, რომ უკვე განხორციელდა ან იგეგმება კონკრეტული ღონისძიებები ციხეებში მყოფ პირთა რაოდენობის შემცირების მიზნით.

დელეგაციამ მონახულა ახალი ციხის სამშენებლო უბანი და კმაყოფილებას გამოთქვამს იმის გამო, რომ მშენებლობის დასრულების შემდეგ შესაძლებელი გახდება მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდეს მსჯავრდებულთა საყოფაცხოვრებო პირობები. 2001 წლის 9 სექტემბრის წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს აცნობა, რომ რუსთავში ახალი ციხე (№6) უახლოეს მომავალში შევა ექსპლოატაციაში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს უფრო დეტალური ინფორმაცია ახალ ციხეში მსჯავრდებულთა გადაყვანის გეგმისა და იმ ღონისძიებების თაობაზე, რომლებიც განხორციელდა ან გათვალისწინებულია მომავალში სასჯელარსრულების დაწესებულებებში მოთავსებულ პირთა რაოდენობის შემცირების მიზნით.

2. არამართებული მოპყრობა

71. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს არ მოუსმენია დაზარალებულთა განცხადებები მონახულებულ პენიტენციურ დაწესებულებებში ციხის თანამშრომელთა მიერ პატიმართა წამებისა, თუ მათ მიმართ ჩადენილი სხვა განზრახ არამართებული მოპყრობის თაობაზე და არ დაუდგენია ამგვარი მოპყრობის მაჩვენებელი სხვა ფაქტები.

დელეგაციას შეექმნა შთაბეჭდილება, რომ მთლიანობაში ატმოსფერო სასჯელარსრულების დაწესებულებებში იყო მშვიდი და თანამშრომლებს და პატიმრებს შორის კარგი ურთიერთობა იყო ჩამოყალიბებული.

ასეთი პოზიტიური შთაბეჭდილების მიუხედავად, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს შემდეგი ინფორმაცია 2000-2001 წლებთან დაკავშირებით:**

- სასჯელარსრულების დაწესებულებების თანამშრომელთა მხრიდან არამართებულ მოპყრობაზე გაკეთებული საჩივრების რაოდენობა და ამ საჩივრების საფუძველზე აღძრული დისციპლინარული და/ან სისხლის სამართლის საქმეთა რაოდენობა;
- ზემოხსენებული საქმეების შედეგების ანგარიში (დადგენილება/განაჩენი/სანქცია).

72. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატი არ შემოიფარგლება მხოლოდ თავისუფლებაშეზღუდულ პირთა მიმართ სასჯელარსრულების დაწესებულებების თანამშრომელთა მიერ ჩადენილი ან სანქცირებული არამართებული მოპყრობის შესწავლით. კომიტეტის შეშფოთებას იწვევს პატიმართა შორის ურთიერთდაშინების/ძალადობის ფაქტების აღმოჩენა. №1 საპყრობილეში დელეგაციის მიერ გამოკითხულმა ზოგიერთმა პატიმარმა აღნიშნა, რომ პატიმართა შორის არსებობს გავლენის სტრუქტურები, გამოძალგა და დაშინება, რამიც, ზოგიერთის თქმით, ციხის თანამშრომლებიც არიან გარეული.

საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებმა ხაზგასმით აღნიშნეს, რომ პატიმართა შორის ურთიერთდაშინების/ძალადობის შემთხვევები გავრცელებული მოვლენაა, რაც გადაჭრელი ზომების მიღებას საჭიროებს როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივ დონეზე. ამ მიზნით შემუშავებულია კონკრეტული სტრატეგიები, რაც მიზნად ისახავს ამგვარი ქმედებების მოთავე პატიმრების “ნეიტრალიზებას” და “იზოლირებას”. გარდა ამისა, პენიტენციური დაწესებულებების დირექტორებს დაბეჯითებით ეთხოვათ განსაკუთრებული სიფხიზლე გამოიჩინონ ამგვარ ფაქტებთან დაკავშირებით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დამატებითი ინფორმაცია პატიმართა შორის ურთიერთდაშინების/ძალადობის აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ.

73. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მოხსენების ამ ნაწილშივე განსაკუთრებული ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ №5 საპრობილის პატიმართა უდიდესი უმრავლესობა განიცდიდა ისეთი უარყოფითი ფაქტორების გავლენას, როგორცაა ზედმეტად გადატვირთული საკნები, უმძიმესი მატერიალური პირობები და ჰიგიენური მდგომარეობა, სერიოზული ხარვეზები სამედიცინო მომსახურების თვალსაზრისით, შრომისა და დასაქმების პროგრამების პრაქტიკულად არარსებობა, რაც ერთობლიობაში ახდენს იმგვარ უარყოფით ზემოქმედებას, რაც შეიძლება არაჰუმანურ და ღირსების შემლახავ მოპყრობად დახასიათდეს.

3. პირობები სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში

ა. საყოფაცხოვრებო პირობები

i. № 5 საპრობილე

74. დაწესებულების შენობები უაღრესად ამორტიზირებულია (დახეთქილი ბათქაში, კედლებზე გადაცლილი საღებავი, ჩამტვრეული ფანჯრები, დაზიანებული იატაკი, სიცოცხლისათვის საშიში გაუმართავი ელექტროგაყვანილობა/აპარატურა და მწყობრადან გამოსული წყალგაყვანილობის სისტემები), რაც სრულიად შეუსაბამო გარემოს ქმნის როგორც პატიმრების, ისე ციხის თანამშრომლებისათვის.

75. ყველაზე სავალალო მდგომარეობა აღინიშნა მთავრი კორპუსის სარდაფში, სადაც განთავსებული იყო საკნები (“საკარანტინო ოთახები”) ახლადმოყვანილი პატიმრებისა და სხვა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში გადასაყვანი პირებისათვის. აქვე მდებარეობდა დისციპლინარული სასჯელის განყოფილება (“კარცერი”) მამაკაცი პატიმრებისთვის (იხ. პარაგრაფი 138). გარდა ამისა, სარდაფის ყოფილი სიკვდილმისჯილთა საკნები გამოიყენებოდა პროკურორის გადაწყვეტილებით ან მათივე უსაფრთხოების მიზნით იზოლირებული პატიმრებისთვის. ვიზიტის დროს სარდაფის საკნებში განთავსებულ პატიმართა მცირე რაოდენობა არ ასახავდა აქ ჩვეულებრივ მყოფ პატიმართა რაოდენობას, რაც შემდეგში ცხადყო საპრობილის სარეგისტრაციო ჟურნალების შემოწმებამ (იხ. პარაგრაფი 8).

დელეგაციის მიერ სარდაფის დათვალიერებამ გამოავლინა, რომ აქ ერთი პატიმრის საცხოვრებელი ფართი შეიძლება 1,7 კვ.მ.-ც კი იყოს. გარდა ამისა ჩვეულებრივ საკნები ბნელი, გაუნიავებელი, ნესტიანი და უსუფთაო იყო. ზოგჯერ ისინი ნაგვის გროვებით იყო სავსე და მათი მდგომარეობა იმდენად სავალალო იყო, რომ ძნელად ექვემდებარებოდა აღწერას. ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ თხოვა საქართველოს ხელისუფლებას შეეწყვიტა სარდაფის გამოყენება და 3 თვის განმავლობაში მიეცა დასტური ამის თაობაზე. (2001 წლის 26 ნოემბრის წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ №5 საპყრობილის სარდაფი, მათ შორის საკარანტინო ოთახები და ყოფილი სიკვდილმისჯილთა საკნები გაუქმდა).

76. ასევე უმძიმესი პირობებია მთავარი კორპუსის სხვა სართულებზე. საკნების უდიდესი უმრავლესობა გადატვირთულია (მაგ. 20 კვ.მ. ფართის საკანში მოთავსებულია 10 პატიმარი; ხოლო 55-დან 60 კვ.მ.-დე ფართის საკანში 30-მდე პატიმარი იხდის სასჯელს). რამდენიმე საკანში პატიმრების რაოდენობა აღემატება საწოლების რაოდენობას, რის გამოც პატიმრებს მორიგეობით უწევთ ძილი.

საკნების გადატვირთულობასთან ერთად პატიმრების მდგომარეობას კიდევ უფრო ამძიმებს ის, რომ საკნების ფანჯრებზე აფარებული რკინის სქელი ფალუზები უკიდურესად ზღუდავს დღის სინათლისა და სუფთა ჰაერის შემოსვლას. არადამაკმაყოფილებელია ასევე საკნების ხელოვნური განათება.

77. საკნების თითქმის მთელი ფართი უკავია ორსართულიან საწოლებს და პრაქტიკულად არ არის ადგილი რაიმე სხვა ავეჯისათვის. საწოლებიცა და თეთრეულიც ხშირად სავალალო მდგომარეობაშია, ლეიბები და საბნები კი ჭუჭყიანი და დაფლეთილია. ციხე არ უზრუნველყოფს პატიმრებს პირადი ჰიგიენის საგნებით და ისინი იძულებული არიან მათ მიერვე სახელდახელოდ შექმნილი ხერხებითა და საშუალებებით გარეცხონ ტანსაცმელი და თეთრეული იქვე საკნების სველ წერტილებში (რომლებიც შედგება ნახევრად ამოშენებული კედლის მიღმა განთავსებული თურქულ ტუალეტისა და ცივი წკლის ონკანისაგან).

შედარებით დადებითი მდგომარეობაა იმ თვალსაზრისით, რომ მამაკაც პატიმრებს შეუძლიათ კვირაში ერთხელ ისარგებლონ კარგად მოწყობილი ცენტრალური საშხაპით. ეს საშხაპე ახალი მოწყობილია და დაწესებულების “მარგალიტად” შეიძლება იწოდოს.

78. საერთო პირობები ქალთა განყოფილებაში მსგავსია მთავარ კორპუსში არსებული ვითარებისა. თუმცა ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის თვალსაზრისით მდგომარეობა ოდნავ უკეთესი იყო, მაგრამ საკნებს არ ჰქონდათ ინდივიდუალური სანკვანძები და დელეგაციამ მოისმინა მრავალი საჩივარი იმასთან დაკავშირებით, რომ საპირფარეოში გასვლის შესაძლებლობა მათ დღეში მხოლოდ ორჯერ ეძლეოდათ. დანარჩენ შემთხვევებში პატიმრები იძულებულები იყვნენ გამოეყენებინათ საკნებში მდგარი ვედროები. გარდა ამისა, შხაპის მიღების საშუალება მათ ეძლეოდათ მხოლოდ ორ კვირაში ერთხელ. ამ მიზნით გამოყოფილი ადგილი აღჭურვილი იყო მხოლოდ პრიმიტიული საშხაპე მოწყობილობით (გახვრეტილი თუნუქის წყლის ავზი), რომელიც გაუმართავად მუშაობდა.

79. არასრულწლოვანთა განყოფილებაში ოდნავ უკეთესი პირობებია შექმნილი. ვიზიტის დროს 1 პატიმარზე დაახლოებით 4,7 კვ.მ ფართი მოდიოდა და საკნებს კელლით გამოყოფილი სანკვანძები ჰქონდათ. ზოგიერთი საკანი გაფორმებული იყო თვით პატიმრების მიერ, რაც უფრო მყუდრო, ოჯახური გარემოს განწყობას ქმნიდა.

80. ყველაზე კარგი პირობებია შექმნილი საპყრობილის იმ ნაწილში, სადაც ის მსჯავრდებულები იმყოფებიან, რომლებიც სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებენ. მთავარ კორპუსში საკნები არ იყო გადატვირთული. ყველა ოთახი სათანადოდ განათებული, განიავებული და საკმაოდ სუფთა იყო. ამ საკნებში იდგა ყველა აუცილებელი ავეჯი (საწოლები, მაგიდები, სკამები ან ტაბურეტები, რამდენიმე თარო და განჯინა) და შეიძლებოდა რომ პატიმრებს ჰქონდეთ პირადი რაიომიძღები ან ტელევიზორი.

გარდა ამისა საპატიმროს ამ ნაწილში არის სპორტული დარბაზი სხვადასხვა აუცილებელი ინვენტარით და პატიმრებს მთელი დღის განმავლობაში შეუძლიათ თავისუფლად გავიდნენ ცალკე მოწყობილ ეზოში.

81. ფინანსური სირთულეების მიუხედავად, ციხე ახერხებდა პატიმრების სამჯერადი კვების უზრუნველყოფას. თუმცა მრავალმა პატიმარმა გამოთქვა უკმაყოფილება საკვების ხარისხთან და მის ერთფეროვნებასთან დაკავშირებით. კვების რაციონის გაუმჯობესება ხდებოდა პატიმრების ნათესავების მიერ მოტანილი ამანათების ხარჯზე, რომელთა მიღებაც მათ შეუძლიათ შეუზღუდავი რაოდენობით.

ii. №1 საპყრობილე

82. №1 საპყრობილის საერთო სამშენებლო-ტექნიკური მდგომარეობა №5 საპყრობილესთან შედარებით უკეთესი იყო და ჩანდა მდგომარეობის გაუმჯობესების მცდელობა (მაგ. დააწესებულების ფასადისა და ციხის შესასვლელის გადაღებვა, ზოგიერთ საკნში ინვენტარის გამოცვლა). მიუხედავად ამგვარი მცდელობებისა, საერთო პირობები საპყრობილეში ჯერ კიდევ მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს.

83. პატიმართა უმრავლესობისათვის გამოყოფილი ფართი ნორმით დასაშვებია ან ცალკეულ შემთხვევებში გაცილებით მეტიც კი (თითო პატიმარზე 4-დან 10 კვ.მ.-მდე). ამის გათვალისწინებით, ციხის მთავრი შენობის რამდენიმე საკნის გადატვირთულობა (მაგ. 6 პატიმარი 15 კვ.მ. ფართის, ან 18 პატიმარი 36 კვ.მ. ფართის საკანში) აშკარად გაუმართლებელია, განსაკუთრებით თუ გავითვალისწინებთ, რომ დაწესებულების სხვა ნაწილებში საკნები ცარიელი იყო.

84. აქაც დღეგაცამ უკიდურესად მძიმე პირობები იხილა მთავარი კორპუსის სარდაფში. თუმცა ცოტა ხნის წინ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა შეიტყო, რომ საპყრობილის ეს ნაწილი უკვე გაუქმებულია, რასაც კომიტეტი კმაყოფილებით შეხვდა.

ციხეში ახალმიყვანილ პატიმართა საკარანტინო ნაწილში პირობები ძალიან ჰგავს №5 საპატიმროში აღწერილ ვითარებას. ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ თხოვნით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას პირველ რიგში გაეუმჯობესებინა საკარანტინო საკნების მდგომარეობა (იხ. პარაგრაფი 14). (2001 წლის 26 ნოემბრის წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ მიღებული იქნა ზომები №1 საპრობილემში საკარანტინო ოთახებში პირობების გამოსასწორებლად).

შენობის სხვა ნაწილების დათვალიერებამ აჩვენა, რომ გარდა იშვიათი გამონაკლისებისა, ადგილი ჰქონდა იგივე ნაკლოვანებებს, რაც აღწერილი იყო №5 საპრობილესთან დაკავშირებით. ფანჯრებზე დამონტაჟებული სქელი ჟალუზებისა და ლითონის საფარის გამო საკნების უძრავლეობა არ იყო სათანადოდ განათებული და განიავებული. ყველა საკანს ჰქონდა გამყოფი კედლის მიღმა მოწყობილი სანკვანძი საშხაპეთი, თუმცა პატიმრებმა აღნიშნეს, რომ პირადი ჰიგიენის საგნების ნაკლებობის გამო რთული იყო ჰიგიენის დაცვა.

85. №5 საპრობილის მსგავსად, შედარებით უკეთესი პირობებია შექმნილი საპრობილის იმ ნაწილში, სადაც ის მსჯავრდებულები იმყოფებიან, რომლებიც სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებენ. მათი საკნები ფართო, საკმაოდ კარგად გარემონტებული, სუფთა, სათანადოდ განათებული და მოწყობილი იყო. ამასთან ერთად პატიმრების შეეძლოთ შეუზღუდავად ესარგებლათ კარგად მოწყობილი საერთო საპირფარეშოთი და საშხაპით.

86. რაც შეეხება საკვებს, ამ მხრივ მდგომარეობა მსგავსი იყო №5 საპრობილესთან დაკავშირებით აღწერილი მდგომარეობისა (იხ. პარაგრაფი 81).

87. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის ცნობილია, რომ საქართველოს სასჯელარსრულების სისტემას მწირი დაფინანსების პირობებში უწევს მუშაობა და კომიტეტს ესმის, რომ შეუძლებელია აღნიშნული მდგომარეობის ერთბაშად გამოსწორება. მიუხედავად ამისა, კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ადამიანის თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ გადაწყვეტილება იმავდროულად გულისხმობს სახელმწიფოს ვალდებულებას შექმნას პატიმრებისთვის სათანადო პირობები.

რაც შეეხება ბუნებრივ განათებასა და ვენტილაციას, რაც აუცილებელ სასიცოცხლო მოთხენილებას წარმოადგენს, ყველა პატიმარს უნდა ჰქონდეს საცხოვრებელი სადგომი, რომელიც ამ თვალსაზრისით აუცილებელ ნორმებს შეესაბამება. გარდა ამისა, სუფთა ჰაერისა და ბუნებრივი განათების ნაკლებობა ხელს უწყობს დაავადებათა გავრცელებას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ გადამჭრელი ზომები გატარდეს №5 და № 1 საპრობილებში, რათა:

- ცხოვრების პირობები მთავარ კორპუსში გაუმჯობესდეს და შენობის ფიზიკური მდგომარეობის, სისუფთავის, განათებისა და ვენტილაციის თვალსაზრისით პასუხობდეს იმგვარ სტანდარტებს, როგორშიც ციხის ის მსჯავრდებულები იმყოფებიან, რომლებიც სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებენ. ეს მოითხოვს იმ დამცავი გისოსების

დემონტაჟს, რომლებიც ფარავს ციხის შენობის ფანჯრებს, ხოლო იმ განსკუთრებულ შემთხვევებში, სადაც ეს აუცილებელია, მათ შეცვლას სათანადო ღიზანის სხვა უსაფრთხოების საშუალებებით;

- ყველა პატიმარს საკმარისი რაოდენობით ეძლეოდეს პირადი ჰიგიენისა და სარეცხი საშუალებები, აგრეთვე შესაძლებლობა ჰქონდეთ გარეცხონ ტანსაცმელი და ლოგინის თეთრეული საამისოდ მოწყობილ სათავსოებში;
- პატიმრებს რეგულარულად ეძლეოდეთ სუფთა ლეიბები, საბნები და თეთრეული.

რაც შეეხება №5 საპყრობილეს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ:

- სასწრაფო ზომები იქნეს მიღებული იმისათვის, რომ ყველა პატიმარს ჰქონდეს ინდივიდუალური საწოლი;
- ეტაპობრივად მოხდეს საკანში პატიმართა რაოდენობის დასაშვებ ღონემდე შემცირება. ამ მიზნით საორიენტაციო სტანდარტი უნდა იყოს 4კვ.მ. ფართი თითო პატიმარზე;
- ციხის თანამშრომლებს მიეცეთ ზუსტი ინსტრუქციები იმის თაობაზე, რომ პატიმარ ქალებს შეეძლოთ შეუფერხებლად დატოვონ საკანი დღის ნებისმიერ დროს საპირფარეშოში გასასვლელად, გარდა უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე განსაკუთრებული შემთხვევებისა;
- პატიმარ ქალებს მიეცეთ საშუალება მიიღონ ცხელი შხაპი/აბაზანა კვირაში ერთხელ მაინც.

გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას დაუყოვნებლივ გატარდეს ზომები №1 საპყრობილეში პატიმრების უკეთ გადანაწილების მიზნით ყველა არსებულ სადგომში.

88. ორივე სასჯელარსრულების დაწესებულებაში დელეგაციამ ნახა საკნები, სადაც სხვებზე შეუდარებლად უკეთესი პირობები იყო შექმნილი. ამ საკნებში, როგორც წესი, ნაკლები რაოდენობის პატიმარი იყო განთავსებული და რემონტისა და სისუფთავის მდგომარეობაც ბევრად უკეთესი იყო. გარდა ამისა, ინვენტარიც და პირადი ნივთებიც უფრო მეტი მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა, ვიდრე ჩვეულებრივ საკნებში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება, თუ საქართველოს ხელისუფლება განმარტავს რა კრიტერიუმებით ხდება პატიმართა განთავსება ამ საკნებში.

ბ. საქმიანობის ორგანიზაცია

89. როგორც უკვე აღინიშნა, №5 საპყრობილეში 119 მსჯავრდებული სხვადასხვა სახის სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებდა. სხვა პატიმრებს არ ჰქონდათ

საშუალება მონაწილეობა მიეღოთ რაიმე ორგანიზებულ საქმიანობაში. საკნის გარეთ მათთვის ერთადერთი სახის საქმიანობა იყო ჰაერზე გასვლა: დღეში 2 საათით არასრულწლოვანთათვის, ხოლო ყველა დანარჩენისათვის - 1 საათით.

90. №1 საპრობილეში მყოფ პატიმართა უმრავლესობის მდგომარეობა თითქმის არაფრით განსხვავდებოდა №5 საპრობილეში პატიმართა მდგომარეობისაგან. საერთო რეჟიმის მხოლოდ 21 და მკაცრი რეჟიმის 15 პატიმარს ჰქონდა საშუალება დაკავებულიყო რაიმე სამუშაოთი. მკაცრი რეჟიმის მსჯავრდებულები მუშაობდნენ ციხის სახელოსნოებში (ლითონის დამუშავება, კერვა, ტყავის ნაწარმის დამზადება, საღურგლო სამუშაოები, ელექტროაპარატურის შეკეთება). დელეგაციამ მიიღო ინფორმაცია, რომ მოთხოვნების შემცირებამ და ნედლეულის მიწოდებაში არსებულმა სირთულეებმა მნიშვნელოვნად შეამცირა ციხეში პატიმართა დასაქმების შესაძლებლობა. ორგანიზებული საქმიანობის რაიმე სხვა ფორმები დაწესებულებაში არ არსებობს (თუმცა პატიმრებს აქვთ საშუალება განსაზღვრულ დროს შევიდნენ საპრობილის სამლოცველოში). განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რომ უვადო მსჯავრდებულებს საშუალება არა აქვთ ჩაებან სამუშაოში ან რაიმე სხვა საქმიანობაში

პატიმრებს არ ეძლეოდათ ყოველდღე ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობა, განსაკუთრებით კი შაბათ-კვირას ან დასვენების დღეებში. უფრო მეტიც, ზოგიერთი პატიმარი, პირველ რიგში კი განსაკუთრებული პრობლემების მქონე პატიმრები, საერთოდ ვერ სარგებლობდა ჰაერზე გასვლის საშუალებით. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. პარაგრაფი 13), ვიზიტის დასასრულს დელეგაციამ გააკეთა პირველი რიგის შენიშვნა და თხოვნით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ ყველა პატიმარმა გამოეკლესის გარეშე, ისარგებლოს დღეში არანაკლებ 1 საათით ჰაერზე გასვლის გარანტირებული უფლებით. 2001 წლის 9 სექტემბრის წერილში საქართველოს ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ მიღებულ იქნა ზომები, რათა ყველა პატიმარს ჰქონოდა დღეში 1 საათით ჰაერზე გასვლის საშუალება.

91. ორივე საპრობილეში ამ მიზნით მოწყობილი სპეციალური ტერიტორიები წარმოადგენდა მაღალი კედლებით გარშემორტყმულ მცირე ფართის ცარიელ მოედნებს (დაახლოებით 36 კვ.მ.-მდე №5 საპრობილეში და 45 კვ.მ.-მდე №1 საპრობილეში), რომლებიც გადახურული იყო მავთულხლართით. ტერიტორიის სიმცირისა და კონფიგურაციის გამო ეს მოედნები არ იძლეოდა ვარჯიშის შესაძლებლობას.

92. №5 და №1 საპრობილეებს აქვთ ბიბლიოთეკები, 8000 და 1400 წიგნით შესაბამისად. თუმცა, როგორც ჩანს ეს წიგნები დიდი მოთხოვნილებით არ სარგებლობს. რამდენიმე პატიმარმა გამოთქვა ჩივილი, რომ ბიბლიოთეკაში არსებული წიგნები ძალიან ძველი იყო (რაშიც დელეგაცია თავად დარწმუნდა).

93. დელეგაციის დაკვირვებით, როგორც ერთ, ისე მეორე საპრობილეში, იმ პატიმრების გარდა, ვინც სხვადასხვა სახის სამეურნეო სამუშაოს ასრულებდა, ზოგიერთი სხვა პატიმარიც აშკარად სარგებლობდა დაწესებულების ტერიტორიაზე უფრო თავისუფალი გადაადგილების უფლებით; ისინი, მაგალითად, გარკვეულ დროს თავიანთი საკნების გარეთ დერეფნებში ატარებდნენ. №1 საპრობილეში ამგვარი უფლებით მხოლოდ დაწესებულების სახელოსნოებში დასაქმებული

პატიმრები სარგებლობდნენ. ხოლო რაც შეეხება №5 საპრობილეს, დელეგაციამ ვერ შეძლო ზუსტად დაედგინა, თუ რა კრიტერიუმებით ხდებოდა ცალკეული პატიმრებისათვის ამგვარი პრივილეგიის მიცემა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი თხოვს საქართველოს ხელისუფლებას კომენტარს აღნიშნულთან დაკავშირებით.

94. შეიძლება დავასკვნათ, რომ ორივე საპატიმროში მსჯავრდებულთა უმრავლესობა თითქმის მთელი დროის განმავლობაში იმყოფებოდა ჩაკეტილ საკანში და არ ჰქონდათ საშუალება დაკავებულნიყვნენ რაიმე საქმიანობით. პატიმრობა ისეთ პირობებში, როგორც №5 და №1 საპრობილეებშია, შეიძლება შეფასდეს მხოლოდ როგორც ღირსების შემლახავი მდგომარეობა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გავებით ეკიდება იმ ფაქტს, რომ საქმიანობის სხვადასხვა ფორმების ორგანიზება საგამოძიებო იზოლატორებში, რომელთათვისაც პატიმრების მაღალი დენადობაა დამახასიათებელი, სერიოზულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. უდავოდ ძალიან ძნელია ასეთი პატიმრებისათვის რაიმე ინდივიდუალური პროგრამების ორგანიზება. ამავე დროს მიუღებელია, რომ თვეების განმავლობაში პატიმრები მხოლოდ საკუთარი თავის ანაბარა იმყოფებოდნენ. საჭიროა იმის უზრუნველყოფა, რომ პატიმრობაში მყოფი ყველა პირი (მათ შორის საგამოძიებო იზოლატორში მყოფი პატიმრები) დროის დიდ ნაწილს (მაგალითად 8 საათს ან მეტს დღეში) ატარებდეს საკნის გარეთ და დაკავებული იყოს სხვადასხვა საქმიანობით, როგორცაა სამუშაო, სასურველია გარკვეული პროფესიული დატვირთვის მქონე; განათლება, სპორტი, აქტიური დასვენება/შეკრებები.

იმ პატიმრებისათვის, რომლებიც გრძელვადიან სასჯელს იხდიან, მაგალითად №1 საპრობილეში მყოფი მსჯავრდებულებისათვის, უნდა უფრო ხელშემწყობი რეჟიმი არსებობდეს. მათ უნდა მიეცეთ არჩევანის გარკვეული თავისუფლება იმასთან დაკავშირებით თუ რითი დაკავდებიან ისინი დღის განმავლობაში, რაც ხელს შეუწყობს მათში დამოუკიდებლობისა და პირადი პასუხისმგებლობის გრძნობის ჩამოყალიბებას. დამატებითი ღონისძიებები უნდა გატარდეს, რათა მათმა პატიმრობამ გარკვეული შინაარსი შეიძინოს; კერძოდ კი, ასეთი მსჯავრდებულებისათვის პატიმრობაში ყოფნის ინდივიდუალური გეგმების შექმნა და შესაბამისი ფსიქოლოგიური დახმარება, ხელს შეუწყობს თავიანთი მდგომარეობისადმი მათ უკეთ ადაპტაციას და მოამზადებს მათ იმ დროისათვის, როდესაც გათვალისწინებულია მათი განთავისუფლება.

95. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას აძლევს საქართველოს ხელისუფლებას, რომ:

- ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებების გათვალისწინებით შეიმუშაოს სხვადასხვა საქმიანობის პროგრამები №5 და №1 საპრობილეების პატიმრებისთვის;
- სასწრაფო ზომები მიიღოს იმისათვის, რომ №5 საპრობილეში არასრულწლოვანი პატიმრებისათვის დაინერგოს საგანმანათლებლო და

სხვა საქმიანობის პროგრამები ამ ასაკობრივი ჯგუფის კონკრეტული მოთხოვნების გათვალისწინებით. ამ პროგრამებში დიდი ადგილი უნდა დაეთმოს ფიზიკურ მომზადებას. ამასთან ერთად, უნდა განხილულ იქნეს არასრულწლოვანთა მიერ სამეურნეო საქმიანობით დაკავებული პატიმრების კორპუსში არსებული სპორტული დარბაზის გამოყენების შესაძლებლობა;

- დაისახოს გზები №5 და №1 საპყრობილეებში პატიმართა ჰაერზე გასაყვანად მოწყობილი ტერიტორიების გასაუმჯობესებლად, რათა პატიმრებს მიეცეთ ფიზიკური განტვირთვის შესაძლებლობა.

4. სამედიცინო სამსახურები

ა. შესავალი

96. საქართველოს სასჯელაღსრულების სისტემაში სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფა იუსტიციის სამინისტროს სამედიცინო დეპარტამენტის პრეროგატივაა. დეპარტამენტი, რომელიც 2000 წლის ბოლოს შეიქმნა, უშუალოდ ექვემდებარება იუსტიციის მინისტრს და დამოუკიდებელია სასჯელარსრულების დეპარტამენტისაგან. სამედიცინო დეპარტამენტის ფუნქციები, სხვა მოვალეობებთან ერთად მოიცავს პენიტენციურ დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალის დანიშვნას და სამედიცინო კომისიის მუშაობის ორგანიზებას, რომელიც იღებს ან ხელახლა განიხილავს გადაწყვეტილებებს ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში პატიმართა მოთავსების თაობაზე და განიხილავს განცხადებებს ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო პატიმრის ციხიდან განთავისუფლების შესახებ.

დელეგაციასთან საუბრებში გაირკვა, რომ შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროსა და იუსტიციის სამინისტროს სამედიცინო დეპარტამენტს შორის არ არსებობს საკმარისად მჭიდრო თანამშრომლობა. შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის მინისტრის მოადგილემ განაცხადა, რომ პატიმართა ჯანმრთელობაზე ზრუნვა სამინისტროს კომპეტენციაში არ შედის. დელეგაციამ ასევე მიიღო ინფორმაცია, რომ პატიმართა გადაყვანა სამედიცინო შემოწმებისა და მკურნალობისათვის საერთო პროფილის სავადმყოფოებში დიდ სირთულეს წარმოადგენს.

მონახულებული დაწესებულებების ხელმძღვანელ პირებთან შეხვედრების დროს ასევე გაირკვა, რომ საქართველოში დარღვეულია სამედიცინო მომსახურების ეკვივალენტურობის პრინციპი, რომლის მიხედვითაც პატიმრები უნდა სარგებლობდნენ იგივე ხარისხის სამედიცინო მომსახურებით, როგორც სასჯელაღსრულების საზოგადოების სხვა წევრები. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ამ პრინციპს, რომელიც, როგორც ეს კომიტეტის მე-3 საერთო ანგარიშშია აღნიშნული, პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის ძირითად უფლებებს. სასჯელარსრულების დაწესებულების სამედიცინო სამსახურს საშუალება უნდა ჰქონდეს უზრუნველყოს პაციენტის მკურნალობა და მოვლა, აგრეთვე მისთვის შესაფერისი კვების რაციონი, ფიზიოტერაპია, რეაბილიტაცია და ნებისმიერი სხვა აუცილებელი პირობა, რომლითაც შესაძლებლობა აქვს ისარგებლონ საზოგადოების სხვა წევრებმა. იგივე მოთხოვნა

შეეხება როგორც ექიმების, ექთნებისა და ტექნიკური პერსონალის კვალიფიკაციის დონეს, ასევე შენობებისა და მათი აღჭურვილობის ხარისხს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გაგებით ეკიდება იმას, რომ საქართველოს დღევანდელი უალრესად მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, გარდაუვალია გარკვეული კომპრომისები, მათ შორის სასჯელალსრულების დაწესებულებებში. თუმცა მიუხედავად ქვეყანაში არსებული პრობლემებისა, პიროვნების თავისუფლების აღკვეთა იმავდროულად გულისხმობს მასზე სათანადო მზრუნველობის განხორციელებას, რაც თავის მხრივ სათანადო სამედიცინო მომსახურებას მოითხოვს. სამედიცინო მომსახურების დაბალმა დონემ შეიძლება ისეთი სიტუაციები გამოიწვიოს, რომლებიც არაჰუმანურ და ადამიანის ღირსების შემლახავ მოპყრობად შეიძლება შეფასდეს.

97. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ აუცილებელად უნდა შეიმუშავოს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების ერთიანი, კომპლექსური პოლიტიკა, რაც დაფუძნებული იქნება ეკვივალენტურობისა და სხვა საყოველთაოდ მიღებულ პრინციპებზე, როგორცაა პაციენტის თანხმობა, სამედიცინო ინფორმაციის კონფიდენციალურობა და ჯანდაცვის სამსახურის თანამშრომელთა პროფესიული დამოუკიდებლობა. ამ თვალსაზრისით, კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას იხელმძღვანელოს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მე-3 საერთო ანგარიშში (თავი სათაურით: “სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო სამსახურები”) და ასევე ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის № R (98) 7 რეკომენდაციაში მოცემული პრინციპებით საპატიმროებში სამედიცინო მომსახურების ეთიკურ და ორგანიზაციულ ასპექტებთან დაკავშირებით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტროს უფრო აქტიური ჩართვა სასჯელალსრულების დაწესებულებების სისტემაში სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფაში, ხელს შეუწყობს პატიმართა ჯანმრთელობის დაცვის გაუმჯობესებას და მათთვის ისეთივე სამედიცინო მომსახურების გაწევას, როგორც ეს ხდება საზოგადოების სხვა წევრების მიმართ. კერძოდ, სამინისტროს როლი უნდა გაძლიერდეს ისეთ საკითხებში, როგორცაა ჰიგიენაზე კონტროლი, ზომების მიღება გადაძვება დაავადებათა წინააღმდეგ საბრძველველად, საპატიმროებში სამედიცინო მომსახურების შეფასება და სათანადო სამედიცინო სამსახურების ორგანიზება.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააძლიეროს ძალისხმევა სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების კომპლექსური პოლიტიკის შესამუშავებლად ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ასევე სურს ყურადღება გაამახვილოს შემდეგზე: როგორც არ უნდა იყოს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების ინსტიტუციონალური მოწყობა, აუცილებელია, რომ ციხის ექიმების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ეყრდნობოდეს მხოლოდ სამედიცინო კრიტერიუმებს და მათი მუშაობის ხარისხი და ეფექტურობა უნდა ფასდებოდეს კომპეტენტური სამედიცინო უწყების მიერ.

ბ. სამედიცინო სამსახურები მონახულებულ სასჯელადსრულების დაწესებულებებში

i. თანამშრომლები და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა

98. №5 საპრობილეში მედპერსონალი დაკომპლექტებული იყო სრულ განაკვეთზე მომუშავე 3 ექიმის (მათ შორის ერთი ფსიქიატრის კვალიფიკაციით), 4 ფერშალისა და 4 ექთანისაგან. დაწესებულებას ჰყავდა ასევე რენტგენოლოგი, რომელიც დელეგაციის ვიზიტის დროს ბიულეტენზე იმყოფებოდა. 2000 წლის ბოლოდან ვაკანტური იყო კიდევ ორი ექიმის ადგილი. რაც შეეხება პატიმრების სპეციალიზებულ მომსახურებას, იგი ხორციელდებოდა სტომატოლოგის, გინეკოლოგის, ნევროპათოლოგის, დერმატოლოგისა და ტრავმატოლოგის პერიოდული ვიზიტებით. პატიმრების 24 საათიანი სამედიცინო მომსახურება უზრუნველყოფილი იყო ექიმებისა და ფერშლების მორიგეობით.

თუ შევაჯამებთ, №5 საპრობილეში სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა არ შეესაბამებოდა დაწესებულებას, სადაც განთავსებულია დაახლოებით 2000 პატიმარი და სადაც მაღალია პატიმართა დენადობა. ამ მდგომარეობას ართულებდა ისიც, რომ თითქმის სრულიად არ არსებობდა საჭირო მედიკამენტები და სამედიცინო აპარატურა (იხ. აგრეთვე პარაგრაფები 101 და 102). ამის შედეგად, პატიმრები ვერ იღებდნენ აუცილებელ სამედიცინო მომსახურებას. გასაკვირი არ იყო, რომ პატიმრებთან შეხვედრის დროს დელეგაციამ მრავალი საჩივრი მოისმინა დაწესებულების სამედიცინო სამსახურთან დაკავშირებით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას დაუყოვნებლივ იქნეს მიღებული შემდეგი ზომები მე-5 საპრობილეში:

- შეივსოს ექიმების ვაკანტური ადგილები და დაინიშნოს მთავარი ექიმი;
- მნიშვნელოვნად გაიზარდოს კბილის ექიმის მიღების საათები;
- მონახოს შემცვლელი რენტგენოლოგი, მანამ სანამ ციხის რენტგენოლოგი არ დაუბრუნდება თავის სამუშაო ადგილს;
- გააძლიეროს დაწესებულების ექთანთა პერსონალი.

99. №1 საპრობილეში სამედიცინო პერსონალი დაკომპლექტებული იყო მთავარი ექიმის (თერაპევტი), ქირურგის, ფერშალისა და ფარმაცევტისაგან. ვიზიტის დროს ვაკანტური იყო ფსიქიატრის ადგილი. კბილის ექიმად მუშაობდა მსჯავრდებული, რომელიც კვალიფიციური სტომატოლოგი იყო. გარდა ამისა, შესაძლებელი იყო საპრობილეში სპეციალისტების მოწვევა, მაგრამ პატიმრის გასასინჯად მოწვეული ექიმის ანაზღაურების გადახდა ხდებოდა თავად პატიმრის მიერ. ისევე როგორც №5 საპრობილეში, აქაც უზრუნველყოფილი იყო პატიმრების 24 საათიანი სამედიცინო მომსახურება. დელეგაციაზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მთავარი ექიმის ძალისხმევამ, რომ მიუხედავად არასრული მედპერსონალისა და მწირი

რესურსებისა, შეძლებისდაგვარად საუკეთესო დონის სამედიცინო მომსახურება გაეწია პატიმრებისათვის.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას დაუყოვნებლივ იქნეს მიღებული ზომები №1 საპრობილემში სამედიცინო სამსახურის გასაუმჯობესებლად ექთანთა პერსონალის გაძლიერების გზით.

გარდა ამისა, სამედიცინო სამსახურში პატიმრების ჩართვის მართებულობა, მიუხედავად იმისა აქვთ თუ არა მათ სათანადო კვალიფიკაცია, ძალზედ საეჭვოა. აქედან გამომდინარე, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას იზრუნოს სტომატოლოგიური სამსახურის ალტერნატიულ მოწყობაზე №1 საპრობილემში.**

100. როგორც უკვე აღინიშნა, №1 საპრობილეს არ ჰყავდა ფსიქიატრი, ხოლო №5 საპრობილემში მომუშავე ფსიქიატრმა განაცხადა, რომ მას ოფიციალურად არ ევალუბოდა ფსიქიატრული დიაგნოზის დასმა, რადგან იგი სამსახურში მიღებული იყო ზოგადი პროფილის ექიმად. გარდა ამისა არც ერთ საპრობილეს არ ჰყავდა ფსიქოლოგი (თუმცა, კონსულტანტი-ფსიქოლოგი კვირაში რამდენჯერმე მიდიოდა №5 საპრობილის არასრულწლოვანთა განყოფილებაში).

ყველა სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში არის პატიმართა გარკვეული რაოდენობა, რომლებიც, თუმცა არ საჭიროებენ ფსიქიატრიულ სტაციონარში მოთავსებას, მოითხოვენ ამბულატორულ ფსიქიატრიულ ან ფსიქოლოგიურ დახმარებას. დღეს, ასეთი პატიმრები №1 და №5 საპრობილეებში არ იღებენ ამგვარ დახმარებას. აქედან გამომდინარე, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააძლიეროს ფსიქიატრიული/ფსიქოლოგიური სამსახურები №1 და №5 საპრობილეებში.**

101. №5 საპრობილემში მოწყობილია სტაციონარული სამკურნალო პუნქტი 50 ადგილზე, რომელიც განთავსებულია 13 ოთახში (სადაც ისეთივე მძიმე მატერიალური პირობებია, როგორც დაწესებულების სხვა ნაწილებში). აქვეა ექიმის მისაღები ოთახი, სტომატოლოგის კაბინეტი, რენტგენის ოთახი, კარდიოგრამის ოთახი და აფთიაქი. დღეეგაციის მიერ ნანახი ყველა სამედიცინო აღჭურვილობა მოძველებული და შესაკეთებელი იყო და ნაკლებ სავარაუდოა, რომ ისინი სანდო დიაგნოზის დასმის ან მკურნალობის საშუალებას იძლეოდა. გარდა ამისა, დაწესებულებას არ ჰქონდა რენტგენის ფირების მარაგი, პატიმრებს ფირები თავად უნდა მოეტანათ საკუთარი სახსრებით.

№1 საპრობილემში სამედიცინო სამსახურის განყოფილება და მისი აჭურვილობა საკმაოდ პრიმიტიული, მაგრამ გამართულ მდგომარეობაში და სუფთა იყო. სტაციონარული პუნქტი შედგებოდა 27 ადგილზე გათვლილი 6 ოთახისგან. განყოფილებაში ასევე იყო ექიმის მისაღები, კბილის ექიმის კაბინეტი, რენტგენის კაბინეტი, მედიკამენტების საწყობი და ახალი კარგად მოწყობილი საშხაპე.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ზემოთ აღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით მიმართული იქნეს ძალისხმევა მონახულებულ ორ საპრობილემში სამედიცინო სამსახურის საერთო

მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. გადაუდებელი ზომები უნდა გატარდეს №5 საპრობილემში სტომატოლოგიური კაბინეტისა და რენტგენის ოთახის სათანადო აღჭურვისა და კარდიოგრამის აპარატის გამოცვლისათვის.

102. №1 საპრობილემში სამედიცინო სამსახურის თანაშრომლებმა განაცხადეს, რომ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის შემწევობით მათ ჰქონდათ მედიკამენტების სათანადო მარაგი ტუბერკულოზით დაავადებულთა სამკურნალოდ. თუმცა ლეფციტი იყო სხვა მედიკამენტების თვალსაზრისით, რაც ალბათ არც არის გასაკვირი, ვინაიდან მედიკამენტების შესაძენად ძალზე მწირი თანხები გამოყოფილი. რაც შეეხება №5 საპრობილეს, ვიზიტის დროს სამედიცინო სამსახურს პრაქტიკულად არ გააჩნდა მედიკამენტები და სამედიცინო მოხმარების მასალები და მთლიანად დამოკიდებული იყო ჰუმანიტარულ დახმარებასა და პატიმრების საკუთარ რესურსებზე.

დიდი ეკონომიკური სირთულეების პერიოდშიც კი, იმ დაწესებულებებში სადაც თავისუფლებააღკვეთილი პირები იმყოფებიან ან სადაც სახელმწიფო თავის თავზე იღებს მოქალაქეთა გარკვეულ კარგეობაზე მზრუნველობას, გარანტირებული უნდა იყოს სასიცოცხლოდ აუცილებელი მოხმარების საგნებით, მათ შორის აუცილებელი მედიკამენტებით უზრუნველყოფა. აქედან გამომდინარე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ სასწრაფოდ მიიღოს ზომები მონახულებული საპრობილემების, და საჭიროების შემთხვევაში საქართველოს სხვა სასჯელაღსრულების დაწესებულებების, სათანადო მედიკამენტებით უზრუნველყოფის მიზნით.

ii. სამედიცინო შემოწმება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მიყვანისას

103. უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ახალმიყვანილი პატიმრების სამედიცინო შემოწმებას, განსაკუთრებით საგამოძიებო იზოლატორებში, რომლებიც პენიტენციალურ სისტემასთან პატიმრის შეხების პირველ ადგილს წარმოადგენს. ამგვარი შემოწმება აუცილებელია, განსაკუთრებით გადაძვლები დაავადებების გავრცელებისა და თვითმკვლელობის შემთხვევების თავიდან აცილებისა და სხეულის დაზიანებათა დროული აღრიცხვის თვალსაზრისით.

104. მონახულებულ ორ საპრობილემში ყველა პატიმარს მიყვანისთანავე მორიგე ექიმი უტარებდა პირველად სამედიცინო შემოწმებას. პატიმრების შემოწმების მიზანია გამოავლინოს სხეულის შესაძლო დაზიანებები, გასაუბრების საფუძველზე შეაფასოს მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობა და საჭიროების შემთხვევაში, ანამნეზზე დაყრდნობით კლინიკური გამოკვლევა ჩაუტაროს მათ. თუმცა №5 საპრობილემში სათანადო აღჭურვილობისა და რესურსების უქონლობის გამო, პატიმრებს არ უტარდებოდათ სისხლის ანალიზი და რენტგენოლოგიური გამოკვლევა.

105. რაც შეეხება სხეულის დაზიანების შემთხვევების დაფიქსირებას საპრობილემში მიყვანისას, ამ თვალსაზრისით მდგომარეობა მთლიანად დამაკმაყოფილებელი არ იყო (რაზეც უკვე იყო საუბარი 31-ე პარაგრაფში). ამასთან დაკავშირებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიუთითოს 32-ე

პარაგრაფში მოცემულ რეკომენდაციაზე, რომელიც ეხება ახალშემოსული პატიმრის სამედიცინო შემოწმების ჩანაწერის შედგენის წესს. იგივე მიდგომა უნდა განხორციელდეს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ციხეში მომხდარი ძალადობის ინციდენტის შემდგომ პატიმარს უტარდება სამედიცინო შემოწმება.

iii. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა

106. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი შეშფოთებას გამოთქვამს №5 საპრობილემში არსებული სამედიცინო დოკუმენტაციის ხარისხის გამო. პირადი სამედიცინო ისტორია, რომელიც შეიცავდა ინფორმაციას სამედიცინო შემოწმებისა და მკურნალობის შესახებ, გააჩნდათ მხოლოდ იმ პატიმრებს, რომლებსაც მკურნალობა ჩაუტარდათ საპრობილის სტაციონარში. რაც შეეხება დანარჩენ პატიმრებს (ანუ ციხეში მყოფ პირთა უმრავლესობას), მათზე საერთოდ არ არსებობს რაიმე ისეთი დოკუმენტაცია, რასაც პირადი სამედიცინო ისტორია შეიძლება ეწოდოს. სამედიცინო შემოწმებათა სარეგისტრაციო ჟურნალი ინახებოდა საპატიმროს სხვადასხვა კორპუსებზე პასუხისმგებელ ფერშლებთან ან მედლებთან; მაგრამ ეს ჟურნალი პრაქტიკულად არ იძლეოდა პატიმრის სამედიცინო ისტორიის გაცნობის საშუალებას.

რაც შეეხება №1 საპრობილეს, აქ სამედიცინო დოკუმენტაციის ხარისხი სავსებით დამაკმაყოფილებელია.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ყველა პატიმარზე იწარმოებოდეს კონფიდენციალური პირადი სამედიცინო ისტორია, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას სამედიცინო დიაგნოზის შესახებ და ასევე მიმდინარე ჩანაწერებს პატიმრის ჯანმრთელობის მდგომარეობასა და მკურნალობაზე, საგანგებო სამედიცინო შემოწმებების ჩათვლით. პატიმარს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გაეცნოს თავის სამედიცინო ისტორიას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ეს არ არის მიზანშეწონილი სამედიცინო თვალსაზრისით. აგრეთვე, პატიმრის თხოვნის შესაბამისად, მის ოჯახსა ან ადვოკატს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გაეცნონ მის პირად სამედიცინო ისტორიას. პატიმრის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში, მისი ისტორია უნდა გადაიგზავნოს მიმღები დაწესებულების სამედიცინო სამსახურში.

107. გარდა ამისა, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ არსებობდა ხარვეზები სამედიცინო ჩანაწერების კონფიდენციალურობის დაცვის თვალსაზრისით. კარძოდ, გამოვლინდა, რომ საპრობილის არასამედიცინო პერსონალს მოთხოვნის შემთხვევაში ხელი მიუწვდებოდათ პატიმრების სამედიცინო დოკუმენტაციაზე.

აუცილებელია, რომ სამედიცინო დოკუმენტაციის კონფიდენციალურობის დაცვის პრინციპი ისევე ვრცელდებოდეს საპრობილებში მყოფ პირებზე, როგორც საზოგადოების სხვა წევრებზე. პატიმრის სამედიცინო ისტორიის წარმოება ექიმის ფუნქციაა. გარდა ამისა, პატიმრის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში, მისი სამედიცინო ისტორია დალუქული კონვერტით უნდა გადაეგზავნოს მიმღები დაწესებულების ექიმებს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას გატარდეს ღონისძიებები, რათა საქართველოს

სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში არსებული პრაქტიკა მოყვანილ იქნას შესაბამისობაში ზემოხსენებულ მოთხოვნებთან.

108. ახალმიყვანილი პატიმრების სამედიცინო შემოწმებას, როგორც წესი ესწრებოდა სასჯელაღსრულების დაწესებულების პერსონალი (ხოლო №5 საპრობილის შემთხვევაში პოლიციის თანამშრომლებიც). ამასთან დაკავშირებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიუთითოს 32-ე პარაგრაფში მოცემულ რეკომენდაციაზე, რომ ყველა სამედიცინო შემოწმება უნდა ტარდებოდეს სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებისა და სხვა არასამედიცინო პერსონალის მოსმენისა და ვიზუალური დაკვირვების გარეშე, გარდა იმ კერძო შემთხვევებისა, როცა ამას თავად ექიმი მოითხოვს;

iv. ტუბერკულოზი

109. ბოლო პერიოდში ტუბერკულოზის შემთხვევები საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სერიოზულ პრობლემად იქცა. სხვადასხვა გარემოებები, კერძოდ კი სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში არსებული მძიმე ფიზიკური პირობები და ფინანსური სირთულეები, სერიოზულად აბრკოლებს ბრძოლას ამ დაავადების გავრცელების წინააღმდეგ. 1998 წლიდან მოყოლებული, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი (ICRC) მნიშვნელოვან დახმარებას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას ტუბერკულოზის წინააღმდეგ მიმართულ ძალისხმევაში; კერძოდ, კომიტეტი ახორციელებს პროგრამას, რომელიც მიზნად ისახავს პატიმართა შორის ტუბერკულოზის შემთხვევების დროულ გამოვლენასა და მათ მკურნალობას DOTS-მეთოდის გამოყენებით (Directly Observed Treatment – Short Course - “მკურნალობის მოკლე კურსი უშუალო დაკვირვების პირობებში”) ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის დირექტივების თანახმად⁷.

ორივე საპრობილეში, ისევე როგორც ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში (იხ. 120-ე პარაგრაფი) იმყოფებოდა ტუბერკულოზით დაავადებული რამდენიმე პატიმარი. ტუბერკულოზის გამოვლენისა და მისი მკურნალობის სქემები სხვადასხვა დაწესებულებებში განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან.

110. №1 საპრობილეში ტუბერკულოზის მკურნალობის DOTS-მეთოდი დანერგილია 2000 წლის სექტემბრიდან წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით, რომელმაც ჩაატარა ნერწყვის სინჯების მიკროსკოპიული გამოკვლევა. მეთოდის დანერგვის შემდეგ პაციენტების მიერ მედიკამენტების მიღება მიმდინარეობს მუდმივი კონტროლის ქვეშ. დელეგაციამ შეიტყო, რომ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით დაწესებულება არ განიცდის აუცილებელი პრეპარატებისა და ვიტამინების დეფიციტს.

ვიზიტის დროს 7 პატიმარს ჰქონდა ტუბერკულოზის ღია ფორმა. ეს პატიმრები განთავსებული იყვნენ განცალკევებით საპრობილის მთავარ კორპუსში.

⁷ 2000 წლიდან მოყოლებული საერთაშორისო წითელი ჯვრის პროგრამა, რომელიც თავდაპირველად დაიწყო №9 კოლონიაში, გაფართოვდა და ამჟამად ხორციელდება ქალთა კოლონიაში და №1 საპრობილეში

დელეგაციას არა აქვს რაიმე განსაკუთრებული კომენტარი ამ პატიმართა ყოფნის პირობებთან დაკავშირებით.

111. რაც შეეხება №5 საპრობილეს, აქ DOTS-ის მეთოდით მკურნალობა არ არის დანერგილი. დაწესებულების სამედიცინო სამსახურს არ გააჩნდა ტუბერკულოზის დიაგნოსტიკის საშუალებები ახალმიყვანილ პატიმრებში ამ დაავადების შემთხვევების გამოსავლენად. კერძოდ, არ ხდებოდა ნერწყვის სინჯების აღება, რენტგენოლოგიური აპარატურა არ იძლეოდა ტუბერკულოზის გამოვლენის საშუალებას (იხ. 101-ე პარაგრაფი). რეგულარულად არ ხდებოდა ტუბერკულოზის სამკურნალო პრეპარატებითა და სამედიცინო მასალებით მომარაგება; ვიზიტის დროს მარაგი თითქმის ამუწურული იყო. გარდა ამისა, სამედიცინო პერსონალის სიმცირე და ის ფაქტი, რომ მედიკამენტების შეძენა პატიმრებს საკუთარი სახსრებით უხდებოდათ, პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდიდა მკურნალობაზე კონტროლს.

ტუბერკულოზით დაავადებული პირების პატიმრობის პირობები აგრეთვე არაადამაკმაყოფილებელი იყო, განსაკუთრებით ფიზიკური პირობებისა და პირადი ჰიგიენის დაცვის შესაძლებლობის თვალსაზრისით (რაც არაფრით განსხვავდებოდა სხვა მსჯავრდებულთა ყოფნის პირობებისაგან). ასეთი პატიმრების საერთო საკნის ფართი დაახლოებით 45 კვ.მ-ია და მასში შესაძლებელია ერთდროულად იმყოფებოდეს 30-მდე ადამიანიც კი. საკანი ცუდად იყო განათებული, არ ნიაგდებოდა, ნესტიანი იყო და არანაირად არ შეესაბამებოდა ჰიგიენის ნორმებს; სხვა საკნების მსგავსად, აქაც ფანჯრები დაფარული იყო სქელი ჟაღუზებით. გარდა ამისა, პატიმრები მხოლოდ ერთხელ 1 საათით გაჰყავდათ ჰაერზე. ცხადია, ამგვარი პირობები მხოლოდ ხელს უწყობს ინფექციის გავრცელებას და შესაბამისად ეჭვის ქვეშ აყენებს ჩატარებული მკურნალობის ეფექტურობას. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ბუნებრივი განათება და კარგი ვენტილაცია მნიშვნელოვანი ფაქტორია შენობის შიგნით ტუბერკულოზის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ტუბერკულოზით დაავადებულებზე მავნე ზემოქმედებას ახდენს კვების არასათანადო რაციონი.

112. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი სერიოზულ შეშფოთებას გამოთქვამს №5 საპრობილეში ტუბერკულოზის პრობლემის მიმართ დამოკიდებულებით. როგორც უკვე აღინიშნა, დაწესებულებაში იმყოფება საქართველოს პენიტენციურ დაწესებულებებში მყოფთა 1/4 და იგი ერთ-ერთი უმსხვილესი სასჯელალსრულების დაწესებულებაა ქვეყანაში. სასწრაფოდ უნდა იქნეს მიღებული ზომები რათა №5 საპრობილეში (ისევე, როგორც სხვა დანარჩენ დაწესებულებებში) შემუშავდეს ტუბერკულოზის გავრცელების აღკვეთის სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებს სამედიცინო შემოწმებას, სათანადო პროფილაქტიკურ ღონისძიებებს და მკურნალობას საერთაშორისოდ აღიარებული მეთოდებისა და ნორმების შესაბამისად. ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია, რომ №1 საპრობილეში დანერგილი ტუბერკულოზთან ბრძოლის პროგრამა დადებითი პრაქტიკის კარგ მაგალითს წარმოადგენს, რომელიც შეიძლება სანიმუშო მოდელი გახდეს სხვა დაწესებულებებისათვის.

ზემოაღნიშნული შენიშვნებიდან გამომდინარე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები, რათა №5 საპრობილეში:

- შემოიღოს პატიმრების სისტემატური სამედიცინო შემოწმება ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოსავლენად;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო პრეპარატებით რეგულარული მომარაგება საჭირო რაოდენობით;
- დააწესოს ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო პრეპარატების განაწილებასა და მიღებაზე სათანადო კონტროლი; ამასთან დაკავშირებით, უნდა გაიზარდოს იმ სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა, რომელიც ახორციელებს ტუბერკულოზით დაავადებულ პატიმართა მკურნალობზე კონტროლს;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრების გადანაწილება შესაბამის დაწესებულებებში მკაცრი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების საფუძველზე;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტები იმგვარი საყოფაცხოვრებო პირობებით, რაც ხელს შეუწყობს მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესებას. კერძოდ, საჭიროა გადაუდებელად განხორციელდეს ღონისძიებები, რათა შემცირდეს პალატებსა და საცხოვრებელ სადგომებში განთავსებულ პირთა რაოდენობა და ასევე გაუმჯობესდეს მდგომარეობა ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის თვალსაზრისით. ამასთან ერთად ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ პატიმრებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა დაიცვან პირადი ჰიგიენის ის ნორმები, რაც აუცილებელია მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გათვალისწინებით;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრები სათანადო კვების რაციონით.

საზოგადოდ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააძლიეროს ძალისხმევა პენიტენციალურ სისტემაში ტუბერკულოზის კონტროლის იმ საერთაშორისო სტანდარტების დასანერგავად, რომლებიც განსაზღვრულია მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციისა და წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ. ამ მიზნით, ციხის ექიმებმა უნდა გაიარონ შესაბამისი მომზადება და მათ უნდა მიეცეთ წერილობითი ინსტრუქციები ტუბერკულოზის კონტროლის სფეროში არსებული ახალი მიდგომებისა და მეოდების შესახებ.

113. და ბოლოს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ ტუბერკულოზის პრობლემის გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ ყველა შესაბამისი სამინისტროსა და უწყების გაერთიანებული ძალისხმევით. ტუბერკულოზის პრობლემის არსებობა სასჯელალსრულების დაწესებულებებში

სერიოზულ საფრთხეს უქმნის მთელ საზოგადოებას. ამიტომაც, აუცილებელია ტუბერკულოზის გამოვლინებისა პროფილაქტიკის სათანადო მეთოდების დანერგვა, სათანადო მკურნალობის ჩატარება და იმის უზრუნველყოფა, რომ ციხეში დაწესებული მკურნალობა პატიმრის განთავისუფლების შემდეგაც გაგრძელდება.

გ. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო

114. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო მდებარეობს №5 და №1 საპყრობილებების ახლოს. მასში სამკურნალოდ გადაჰყავთ პატიმრები საქართველოს სხვადასხვა სასჯელარსრულების დაწესებულებებიდან. საავადმყოფო გათვლილია 320 პაციენტზე; საავადმყოფოში 5 განყოფილებაა (შინაგან სნეულებათა, ინფექციური, ქირურგიული, ფსიქიატრიული და ქალთა განყოფილება). ვიზიტის დროს საავადმყოფოში მკურნალობას გადიოდა 250 პატიმარი (როგორც ბრალდებულები, ისე მსჯავრდებულები), მათ შორის 10 ქალი⁸. როგორც აღინიშნა, პაციენტები საავადმყოფოში საშუალოდ ერთ თვეს იმყოფებიან; თუმცა დელეგაციამ შეიტყო რამდენიმე ფაქტი, როცა საავადმყოფოში ყოფნა ორ წლამდეც კი გაგრძელდა.

115. ვიზიტის დასაწყისში ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს დირექტორმა დელეგაციას გააცნო ის მრავალი სირთულე, რიმელსაც აწყდება მისი დაწესებულება თავის საქმიანობაში, მაგალითად არასათანადო მატერიალურ-ტექნიკური პირობები და სანიტარული მდგომარეობა, მედიკამენტების, სამედიცინო აპარატურის და სამედიცინო მასალების დეფიციტი და მედპერსონალის ნაკლებობა. ამ პრობლემების გარკვეულწილად მოგვარების მიზნით, პაციენტებს, რომელთაც ამის საშუალება ჰქონდათ, უფლება ეძლეოდათ საკუთარი სახსრებით გაერემონტებინათ და მოეწყოთ პალატები და შეეძინათ საჭირო მედიკამენტები.

116. საავადმყოფოს დათვარიელების შედეგად, დელეგაცია მივიდა დასკვნემდე, რომ მრავალი თვალსაზრისით მატერიალურ-ტექნიკური პირობები საავადმყოფოში არაადამაკმაყოფილებელი იყო. შენობას დიდი ხანია არ ჩატარებია რემონტი (გარდა უმნიშვნელო კოსმეტიკური რემონტისა დაწესებულების ზოგიერთ ნაწილში). შენობა ამორტიზირებული იყო და არ შეესაბამებოდა ჰიგიენურ ნორმებს. შედარებით დამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა იყო პალატების განათებისა (როგორც ბუნებრივი, ისე ხელოვნური) და ვენტილაციის თვალსაზრისით. საავადმყოფოს პალატების მდგომარეობა შესამჩნევად განსხვავდებოდა: ზოგიერთ პალატაში იმყოფებოდა შედარებით ცოტა პაციენტი (მაგალითად, 2 პაციენტი 10 კვ.მ.-იან პალატაში). ისინი ახლად შეღებილი, სუფთა და შედარებით კარგად მოწყობილი იყო. სხვა პაციენტები გადატვირთულ და გაურემონტებელ პალატებში იმყოფებოდნენ. ქალთა განყოფილებაში, რომელიც მხოლოდ 14 ადგილზეა გათვლილი, სავარაუდოა განსაკუთრებული გადატვირთვის შესაძლებლობა; ჩანდა, რომ ცოტა ხნით ადრე აქ იატაკზე დაგებულ ლეიბებზე რამდენიმე პაციენტს ეძინა.

პაციენტებს ჰქონდათ შესაძლებლობა შეუზღუდავად ესარგებლათ საერთო ტუალეტით და საშხაპე ოთახებით, საავადმყოფოში მოდიოდა ცხელი წყალი,

⁸ გარდა ამისა 20-მდე მსჯავრდებული ასრულებდა სხვადასხვა მოვალეობებს საავადმყოფოს ტერიტორიაზე

თუმცა სანიტარული კვანძები მეტწილად შესაკეთებელი იყო. გარდა ამისა, დელეგაციამ შეიტყო, რომ საავადმყოფო არ მარაგდებოდა სარეცხი და ჰიგიენის სხვა საშუალებებით, ახალი თეთრეულითა და ლეიბებით. პაციენტებს თვითონ უხდებოდათ ლოგინის თეთრეულისა და ტანსაცმლის რეცხვა.

117. დელეგაციას ეცნობა, რომ მიუხედავად საკვებისათვის გათვალისწინებული თანხების სიმწირისა, საავადმყოფო უზრუნველყოფდა პაციენტების კვებას. თუმცა რაციონი ერთგვაროვანი იყო და ძირითადად შედგებოდა კარტოფილის, ფაფეულის და პურისაგან; პაციენტები იშვიათად იღებდნენ ხორცს, რძეს, ხილსა და ბოსტნეულს. პატიმრები ძირითადად იმ პროდუქტებით იკვებოდნენ, რომლებსაც მათ ოჯახები აწვდიდნენ.

118. დაწესებულებას არ ჰქონდა საკმარისი რაოდენობისა და ხარისხის სამედიცინო აღჭურვილობა. რენტგენის კაბინეტში არსებული ძველი აპარატი იშვიათად თუ გამოიყენებოდა, რადგანაც საავადმყოფო არ მარაგდებოდა რენტგენის ფირებით. ელექტროკარდიოგრაფის მოწყობილობა მწყობრიდან იყო გამოსული. მცირე ზომის ლაბორატორიაში ხერხდებოდა მხოლოდ სისხლისა და შარდის ანალიზების აღება. რაც შეეხება ქირურგიულ განყოფილებას, დელეგაციას განუმარტეს, რომ უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში ჯანდაცვის სამინისტროს მისთვის ლიცენზია არ გაუცია, რადგან იგი არ იყო სათანადოდ აღჭურვილი (საანესთეზიო საშუალებებითა და სხვა აუცილებელი სამედიცინო მასალებით და ასევე რეანიმაციული განყოფილების უქონლობის გამო). შეიძლება ითქვას, რომ ქირურგიული განყოფილება არალეგალურად მუშაობდა.

გარდა ამისა, უკიდურესად დეფიციტური იყო მედიკამენტები და სამედიცინო მასალა, როგორცაა სტერილური ხელთათმანები, სახვევები, შპრიცები და სხვა. საავადმყოფო მთლიანად იყო დამოკიდებული ჰუმანიტარულ დახმარებაზე, ექიმების პირად მონღომებასა და პატიმრების საკუთარ სასხრებზე.

119. საავადმყოფოს ჰქონდა 230, მათ შორის 90 სამედიცინო (60 ექიმისა და 30 ექთნის) და 110 დაცვის თანამშრომლის საშტატო თანამდებობა. თუმცა ვიზიტის დროს, ექიმებისა და მედლების ადგილების 40% თავისუფალი იყო. ვაკანტური ადგილების შეუვსებლობის მიზეზად ხელფასების დაბალი დონე დასახელდა.

120. პატიმრები, რომლებიც ტუბერკულოზით ინფიცირების ნიშნებს ავლენდნენ, გადაჰყავდათ საავადმყოფოში სამედიცინო შემოწმებისათვის. ვიზიტის დროს, ტუბერკულოზით დაავადებული დაახლოებით 50 პატიმარი სხვა ავადმყოფებთან ერთად იყო მოთავსებული ინფექციურ განყოფილებაში. ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო პრეპარატების მარაგი უკიდურესად მწირი იყო (იგი შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ორი დასახელების პრეპარატით) და პატიმრები ძირითადად დამოკიდებული იყვნენ გარედან მიღებულ დახმარებაზე (ოჯახები, ჰუმანიტარული დახმარება). ვიზიტის დროს, საავადმყოფოში არ იყო დანერგილი ტუბერკულოზის მკურნალობის DOTS-მეთოდი; თუმცა წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი სპეციალურ ლაბორატორიაში ახორციელებდა ნერწყვის სინჯების მიკროსკოპულ ანალიზს, რაც პირველი ნაბიჯი იყო ამ მეთოდის დანერგვის თვალსაზრისით. დელეგაციას აცნობეს, რომ განხილვის პროცესში იყო საავადმყოფოსა და წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტს შორის შეთანხმება

ტუბერკულოზის კონტროლისა და მკურნალობის სფეროში თანამშრომლობის თაობაზე. გათვალისწინებული იყო ასევე ინფექციურ განყოფილებაში ტუბერკულოზის სექციის ცალკე გამოყოფა მომავალში.

121. ფსიქიატრიულ განყოფილებაში მოთავსებული იყვნენ ორი კატეგორიის პაციენტები: პატიმრები, რომლებსაც უტარდებოდათ ფსიქიატრიული მკურნალობა და ბრალდებულები, რომლებიც ფსიქიატრიულ ექსპერტიზას გადიოდნენ სასამართლოს განჩინებით. ფსიქო-ფარმაკოლოგიური წამლების მარაგი უკიდურესად მწირი იყო, რის გამოც მედიკამენტები ეძლეოდათ მხოლოდ აღგზნებულ პაციენტებს საგანგებო შემთხვევებში და როგორც დელეგაციას აცნობეს, მკურნალობა ძირითადად შემოიფარგლებოდა ინდივიდუალური ფსიქოთერაპიით.

რაც შეეხება იმ ბრალდებულებს, რომლებიც გადიოდნენ სამედიცინო ექსპერტიზას სასამართლოს განჩინებით, დელეგაციას განემარტა, რომ ექსპერტიზისათვის გათვალისწინებული იყო 1 თვე, თუმცა შეიძლებოდა ეს პერიოდი 6 თვემდეც კი გაგრძელებულიყო. ექსპერტიზას ატარებდა გარე კომისია, რომელშიც საავადმყოფოს ფსიქიატრები არ მონაწილეობდნენ და პირებს, ვინც სამედიცინო შემოწმებას გადიოდა, გარდა გადაუდებელი შემთხვევებისა, არ უტარდებოდათ არანაირი მკურნალობა.

დელეგაციას განუცხადეს, რომ პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის ერთადერთი საშუალება, რომელიც საავადმყოფოში გამოიყენებოდა იყო ეგრეთ წოდებული “მსუბუქი ფიქსაცია” (ავადმყოფის მაჯების, წელისა და ფეხების მიბმა საწოლზე ქსოვილის ქამრებით). ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდი, როგორც ჩანს, იშვიათად გამოიყენებოდა და ამის შესახებ ჩანაწერი კეთდებოდა ავადმყოფის პირად სამედიცინო ისტორიაში. საავადმყოფოში არ იწარმოებოდა სპეციალური ჟურნალი პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის შემთხვევების სისტემატური აღრიცხვისათვის.

122. რაც შეეხება საავადმყოფოს რეჟიმს, პატიმარ მამაკაცებს შეეძლოთ დღის განმავლობაში შეუზღუდავი გადაადგილება საავადმყოფოს ტერიტორიაზე, ჰაერზე გასვლა და სამლოცველოში შესვლა. მათგან განსხვავებით, პატიმარი ქალები გამოკეტილი იყვნენ ქალთა განყოფილებაში, გარდა დღეში 1 საათით ჰაერზე გასვლისა პატარა ეზოში (სალამოს 9 საათიდან 10 საათამდე, მას შემდეგ, რაც პატიმარ მამაკაცებს პალატებში კეტავდნენ). უნდა აღინიშნოს, რომ ტელევიზორის ყურების გარდა, პაციენტებისათვის არ არის ორგანიზებული რაიმე საქმიანობა. მათ არა აქვთ მუშაობის ან განათლების მიღების შესაძლებლობა და საავადმყოფოში არ ფუნქციონირებს ბიბლიოთეკა.

123. ზემოთ აღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, რომ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოს არ გააჩნია სათანადო სამედიცინო პერსონალი და რესურსები იმისათვის, რომ მან რეალური საავადმყოფო დაწესებულების ფუნქციები შეასრულოს. სამედიცინო აღჭურვილობის გაუმართაობისა და მედიკამენტებისა და სხვა აუცილებელი მასალების დეფიციტის გამო, შეუძლებელია სამედიცინო შემოწმების, დიაგნოზის დასმისა და მკურნალობის სათანადოდ წარმართვა. ის, რაც დელეგაციამ ნახა “ავადმყოფ პატიმართა სადგომი” უფროა, ვიდრე საავადმყოფო.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ საავადმყოფოს უკიდურესად მწირი რესურსების გამო, კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მათ ოპტიმალურ გამოყენებას. ამ მიმართებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ გადაუდებლად იქნეს მიღებული ზომები საკმარისი რაოდენობის დიაგნოსტიკური საშუალებების უზრუნველსაყოფად, მათ შორის იუსტიციის სამინისტროში შექმნილი სამედიცინო კომისიისათვის, რომელიც განიხილავს გადაწყვეტილებებს პატიმრების საავადმყოფოში მოთავსების შესახებ. ეს შესაძლებელს გახდის, რომ პატიმრების მიღება საავადმყოფოში მოხდეს მკაცრი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების შესაბამისად და მათი ჰოსპიტალიზაცია არ გაგრძელდეს აუცილებელზე მეტ ხანს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ სერიოზული ძალისხმევა იქნეს მიმართული იმისათვის, რომ:

- საავადმყოფოში გაუმჯობესდეს პაციენტების საყოფაცხოვრებო პირობები 116-ე პარაგრაფში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით;
- გაუმჯობესდეს რენტგენის ოთახის, ელექტროკარდიოგრამისა და ლაბორატორიული აღჭურვილობა;
- შესაბამისად აღიჭურვოს ქირურგიული განყოფილება, რაც საშუალებას მისცემს მას დააკმაყოფილოს ლიცენზიის მისაღებად აუცილებელი პირობები;
- უზრუნველყოფილ იქნას საავადმყოფოს რეგულარული მომარაგება სათანადო მედიკამენტებითა და სამედიცინო მასალებით;
- შეივსოს ექიმებისა და ექთნების ვაკანტური ადგილები;
- ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრები მოთავსდნენ სხვა პატიმრებისაგან განცალკევებით;
- დაინერგოს DOTS-მეთოდი ტუბერკულოზის ეფექტური მკურნალობის განსახორციელებლად.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის ყოველი შემთხვევა აღირიცხოს ამ მიზნით შექმნილ სპეციალურ სარეგისტრაციო ჟურნალში (ისევე, როგორც პაციენტის პირად სამედიცინო საქმეში). ჩანაწერში უნდა აღინიშნოს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების დაწყებისა და დამთავრების დრო, საფუძველი, საქმის გარემოებები, იმ ექიმის გვარი, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება ან გასცა ნებართვა ამ მეთოდის გამოყენების თაობაზე, ასევე სხეულის ნებისმიერი დაზიანება, რომელიც პაციენტმა ან პერსონალმა მიიღო.

გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას გამოიხატოს საშუალება, რომ საავადმყოფოში დიდი

ხნით მოთავსებული პაციენტებისათვის ორგანიზებულ იქნეს სხვადასხვა ტიპის საქმიანობა და გართობა (მაგ. წიგნებითა და გაზეთებით უზრუნველყოფა; რადიო/ტელევიზორი). პაციენტ ქალებს უნდა შეექმნათ შესაძლებლობა არა ნაკლებ 1 საათით ყოველდღე გავიდნენ სუფთა ჰაერზე ამისათვის შესაფერის დროს და სათანადო ფართის ეზოში.

5. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

ა. პერსონალი

124. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს სასჯელაღსრულების დაწესებულების პერსონალის სამუშაოზე მიღებისა და პროფესიული მომზადების საკითხებს. ეჭვგარეშეა ის, რომ არამართებული მოპყრობისა და თანამდებობის ბოროტად გამოყენების აღკვეთის საუკეთესო გარანტიას სწორად შერჩეული და მომზადებული თანამშრომელი წარმოადგენს, რომელმაც იცის, თუ როგორ დაამყაროს სწორი ურთიერთობა პატიმრებთან.

როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. 71-ე პარაგრაფი), ატმოსფერო მონახულებულ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში იყო მშვიდი და თანამშრომლებს და პატიმრებს შორის კარგი ურთიერთობა იყო ჩამოყალიბებული. თუმცა რამოდენიმე პატიმარმა, რომლებსაც დელეგაცია შეხვდა, განაცხადეს, რომ ციხის ზოგიერთი თანამშრომელი პატიმრებისაგან იღებდა ან იხოვდა ფულს იმისათვის, რომ მათთვის კანონიერი უფლებებით ან გარკვეული პრივილეგიებით სარგებლობის საშუალება მიეცათ. კერძოდ აღინიშნა, რომ ამგვარი ფაქტები ჩვეულებრივი მოვლენაა ისეთი საკითხების გადაწყვეტისას, როგორცაა ახლობლებთან შეხვედრის უფლება, სამედიცინო მომსახურება ან უკეთეს პირობებში განთავსება.

125. იუსტიციის სამინისტროში გამართული ოფიციალური შეხვედრების დროს აღინიშნა, რომ საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში კორუფცია ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული პრობლემაა. იუსტიციის მინისტრმა დაუფარავად ისაუბრა პერსონალის მხრიდან გამოძალვის ფართოდ გავრცელებულ პრაქტიკაზე. ამ შეფასებას იზიარებს ზოგიერთი სხვა ხელმძღვანელი პირიც, რომელთაც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაცია შეხვდა. სამინისტრომ საგანგებო ღონისძიებები გაატარა მთავრობისა და საზოგადოების ფართო მხარდაჭერის მოსაპოვებლად ყველა დონეზე კორუფციის შემთხვევების გამოვლენასთან დაკავშირებით; ამ მიზნით, შეიქმნა ცხელი ხაზი და სტიმულირების მექანიზმი კორუფციის შემთხვევების შეტყობინებისათვის.

გარდა ამისა, №5 იზოლატორის დირექტორმა დელეგაციას აცნობა ცოტა ხნის წინ ადგილობრივ დონეზე გატარებული ამგვარი ღონისძიებების შესახებ. ეს ღონისძიებები მოიცავდა რამდენიმე თანამშრომლის სამსახურიდან დათხოვნას და როგორც ხელმძღვანელი, ისე დაბალი რანგის მოხელეებისათვის განმარტებას, რომ ამგვარი მოპყრობა მოუთმენელი იქნებოდა; ამის შედეგად, რამდენიმე მოხელემ დატოვა სამსახური.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება სამთავრობო დონეზე საპატიმროს პერსონალის კორუმპირებულობის პრობლემის აღიარებას და მათ ქმედებებს ამასთან დაკავშირებით. კომიტეტი მიიჩნევს, რომ №5 საპყრობილეში განხორციელებული ზომები არის სწორი მიმართულებით გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯი, რომელიც მაგალითის მიმცემი იქნება სხვა დანარჩენი პენიტენციური დაწესებულებებისათვის საქართველოში.

126. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ მიუღებელია ურთიერთობა, რომელიც ექსპლუატაციას უწევს თავისუფლება-აღკვეთილ პირებს, ან აღიქმება ამგვარად. პატიმრების უფლებების განხორციელება და მათ მიერ პრივილეგიების მოპოვება არასოდეს არ უნდა ემყარებოდეს პერსონალისათვის ფულის გადახდას ან სხვა სახის სამსახურის გაწევას. ასეთი გარიგებები უტოლდება ხელისუფლების ბოროტად გამოყენებას და მკაცრად უნდა ისჯებოდეს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მკაფიოდ განუმარტოს როგორც ხელმძღვანელ, ისე რიგით თანამშრომლებს, რომ მიუღებელია და მკაცრად ისჯება პატიმრებისაგან არამართებული სარგებლობის მიღება ან მოთხოვნა. ეს მითითება სათანადო ფორმით პერიოდულად უნდა განმეორდეს.

127. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას როგორც სამთავრობო, ისე ადგილობრივ დონეზე აცნობეს, რომ საპატიმროს პერსონალის პროფესიული მომზადება და მათი კვალიფიკაციის ამაღლების პროცესი არ აკმაყოფილებდა სასურველ დონეს. ამ სფეროში არსებულ სხვა სიძნელეებს ემატებოდა სათანადო სასწავლო ბაზის უქონლობა. თუმცა, უკანასკნელ პერიოდში განხორციელებული ცვლილებები და პენიტენციური სისტემის იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში გადაყვანა ფართოდ აღიქმება როგორც ამ საკითხისადმი ახალი მიდგომის განხორციელების შესაძლებლობა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ პრიორიტეტი მიანიჭოს საპატიმროს პერსონალის მომზადებას და გადამზადებას. ამ პროცესში ყურადღება უნდა გამახვილდეს სასჯელაღსრულების სისტემის საერთო პოლიტიკის, პრაქტიკისა და შინაგანაწესის დაცვის აუცილებლობაზე. მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ასევე ურთიერთობის უნარ-ჩვევების გამომუშავებასაც. საპატიმროს მოხელის ერთ-ერთი უმთავრესი პროფესიული მოვალეობა პატიმრებთან ჯანსაღი და კონსტრუქციული ურთიერთობის ჩამოყალიბება უნდა იყოს.

ბ. ურთიერთობა გარე სამყაროსთან

128. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ პატიმრებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა შეინარჩუნონ ურთიერთობა გარე სამყაროსთან. უწინარეს ყოვლისა, პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება ჰქონდეთ კონტაქტი თავიანთ ოჯახებთან და ახლობლებთან. ამ ურთიერთობებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს როგორც პატიმრის, ისე მისი ოჯახისათვის, განსაკუთრებით კი პატიმრის სოციალური რეაბილიტაციის თვალსაზრისით. გარე სამყაროსთან კონტაქტის ხელის შეწყობა სასჯელაღსრულების თანამშრომელთა მუშაობის სახელმძღვანელო პრინციპი უნდა

იყოს; ასეთი ურთიერთობის ნებისმიერი შეზღუდვა უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ უსაფრთხოების მოსაზრებებს ან რესურსების არარსებობას. ამგვარ სულისკვეთებას ემყარება 1987 წლის ევროპის პატიმრობის წესებში ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები, კერძოდ კი 43-ე (პარაგრაფი 1) და 65-ე (პუნქტი გ) წესები.

129. №5 საპრობილეში ბრალდებულ პატიმრებთან ვიზიტის ნებართვას გასცემდა უფლებამოსილი საგამოძიებო უწყება ან ის სასამართლო, რომელსაც გადაეცა პატიმრის საქმე განსახილველად. ასეთი ვიზიტების ხანგრძლივობა მერყეობდა ნახევარი საათიდან 1 საათამდე თვეში. შეხვედრა იმართებოდა საპატიმროს პერსონალის ზედამხედველობით ვიზიტებისათვის განკუთვნილ ვიწრო ჯიხურებში, სადაც პატიმრებსა და მნახველებს ერთმანეთისგან გამჭვირვალე კედელი ჰყოფდა. შეხვედრების ოთახში მხოლოდ 7 ამგვარი ჯიხური იდგა, რაც აშკარად არ იყო საკმარისი ამ დაწესებულებაში მყოფი პატიმრების რაოდენობის გათვალისწინებით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გაგებით ეკიდება იმ ფაქტს, რომ გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე, შეიძლება ზოგჯერ აუცილებელი იყოს გარკვეული შეზღუდვების დაწესება შეხვედრებზე, განსაკუთრებული ბრალდებულ პატიმრების შემხვევაში. თუმცა, ეს შეზღუდვები მკაცრად უნდა იყოს განსაზღვრული საქმის კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე და უნდა ვრცელდებოდეს რაც შეიძლება მცირე დროის განმავლობაში. არავითარ შემთხვევაში არ უნდა აიკრძალოს ბრალდებულისა და მისი ოჯახის შეხვედრა ხანგრძლივი დროით. თუ არსებობს ეჭვი, რომ შეხვედრა დაკავშირებულია რაიმე თანამზრახველობასთან, უფრო მიზანშეწონილია ვიზიტის ნების დართვა, მაგრამ მკაცრი ზედამხედველობის ქვეშ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ გადაისინჯოს ახლობლებთან პატიმრის შეხვედრის საკითხი ზემოაღნიშნული შენიშვნების გათვალისწინებით.**

კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას გადაიდგას ნაბიჯები, რათა №5 საპრობილეში გაიზარდოს პატიმრებთან შეხვედრებისათვის გამოყოფილი ფართი და განიხილულ იქნას შესაძლებლობა, რომ შემცირდეს ამ შეხვედრებთან დაკავშირებით დაწესებული შეზღუდვები. ჯიხურებში შეხვედრის პრაქტიკა, როგორც ეს №5 საპრობილეშია, ხელს არ უწყობს დადებითი ურთიერთობის შენარჩუნებას პატიმრებსა და მათი ოჯახის წევრებს შორის. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ითვალისწინებს, რომ დახურული ვიზიტების მოწყობა შესაძლოა ზოგიერთ შემთხვევაში აუცილებელი იყოს, თუმცა ამგვარი მიდგომა უნდა არსებობდეს გამონაკლისის სახით და არა, როგორც წესი.

130. რაც შეეხება ბრალდებული პატიმრების მიმოწერას, დელეგაციამ შეიტყო, რომ მათი ყველა წერილი ცენზურას ექვემდებარებოდა, ხოლო მოკლე შინაარსი ფიქსირდებოდა სპეციალურ ჟურნალში. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ამგვარი პროცედურა მეტისმეტად შრომატევადია და წარმოადგენს ისედაც არასაკმარისი პერსონალის დროისა და ენერჯის ფუჭად ხარჯვას.**

გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა შეშფოთებით აღნიშნა, რომ, პატიმრის წერილები მის ადვოკატთან, საგამოძიებო უწყების წარმომადგენლებთან, სასამართლოსთან, და ასევე კომპეტენტურ სახელმწიფო

ორგანოებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან (მაგ. ადამიანის უფლებების დაცვის ევროპის სასამართლოსა და წამების საწინააღმდეგო კომიტეტთან) არ იყო გამორიცხული ამგვარი კონტროლისგან. უდავოა, რომ პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ უფლება აღნიშნულ პირებსა და სტრუქტურებთან ჰქონდეთ კონფიდენციალური მიმოწერა. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დამატებითი ინფორმაცია ამ საკითხზე.**

131. მსჯავრდებულებს მკაცრი რეჟიმის №1 საპყრობილეში უფლება აქვთ წლის განმავლობაში იქონიონ 3 ხანმოკლე და 1 ხანგრძლივი (3 დღემდე) პაემანი, რაც აშკარად არასაკმარისია. თუმცა, დელეგაციამ შეიტყო, რომ ხშირად გაიცემოდა დამატებითი პაემანების ნებართვა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია შეხვედრების რაოდენობისა და ხანგრძლივობის თაობაზე მკაცრი რეჟიმის პატიმრებისთვის და ასევე დამატებითი პაემანების უფლების მოსაპოვებლად დადგენილი კრიტერიუმების შესახებ.

შეხვედრებისათვის გამოყენებული ფართი სავსებით შეესაბამებოდა მისაღებ სტანდარტებს. მოკლევადიანი შეხვედრები იმართებოდა სკამებით და მაგიდებით მოწყობილ ღია ოთახში (დელეგაციას განუცხადეს, რომ გამყოფი კედლით აღჭურვილი კაბინები აღარ გამოიყენებოდა). გარდა ამისა იყო კიდევ 6 ოთახი, რომელიც განკუთვნილი იყო ხანგრძლივი შეხვედრებისთვის. ეს ოთახები სუფთა და კეთილმოწყობილი იყო.

132. სამეურნეო სამუშაოებზე მყოფ პატიმრებს ორივე დაწესებულებაში კარგი შესაძლებლობა ჰქონდათ თავიანთ ოჯახებთან და ახლობლებთან ურთიერთობისა. გარდა ამისა, №5 საპყრობილეში ნებადართული იყო 3 დღემდე დროებით დარჩენა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ამგვარ პრაქტიკას.

133. ორივე დაწესებულებაში, პატიმრებს ჰქონდათ უფლება შეუზღუდავი რაოდენობით მიეღოთ ამანათები; ეს მისასაღმებელია, რადგანაც პატიმრები პირველადი საჭიროების საგნებზეც კი თავიანთ ოჯახებზე არიან დამოკიდებულები. გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას აცნობეს, რომ ამანათების მიღების სისტემა ცოტა ხნით აღრე გადაისინჯა და ბევრმა პატიმარმა განაცხადა, რომ ეს სისტემა ახლა უკვე დამაკმაყოფილებლად მუშაობდა. დელეგაციამ მონახულა გზავნილებისა და ამანათების მიღების ადგილი, გაეცნო ოჯახების მიერ საპატიმროში მოტანილი საგნების ჩამონათვალის გაკეთების პროცედურას და მიიჩნევს, რომ ამანათების შიგთავსის აღნუსხვა და პატიმრების მიერ მისი მიღების ხელმოწერით დადასტურება შესაძლო მითვისების თავიდან აცილების მნიშვნელოვანი გარანტიაა.

134. პატიმრებს №1 საპყრობილეში ჰქონდათ ტელეფონით სარგებლობის უფლება, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ პატიმრებისათვის, რომლებსაც არა აქვთ შესაძლებლობა რეგულარულად შეხვდნენ ოჯახის წევრებს, რადგანაც ისინი დაწესებულებიდან შორს ცხოვრობენ. თუმცა, ტელეფონით სარგებლობის შესაძლებლობა არ ჰქონდათ №5 საპყრობილის პატიმრებს. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ განიხილოს №5 საპყრობილეში პატიმრების მიერ ტელეფონით სარგებლობის**

შესაძლებლობა, რაც, აუცილებლობის შემთხვევაში, სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ განხორციელდება.

გ. დისციპლინა

135. საქართველოს კანონში პატიმრობის შესახებ მოცემულია სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის დარღვევისათვის მსჯავრდებულის მიმართ დისციპლინური ღონისძიებების გამოყენების წესი, როგორცაა, გაფრთხილება, ხანმოკლე და ხანგრძლივი პაემანის და ამანათის, ბანდეროლის და გზავნილების მიღების შეზღუდვა; “გამასწორებელ საკანში” (“კარცერი”) მოთავსება ბრალდებული პატიმრებისათვის⁹ ვადით 10 დღემდე და მსჯავრდებულებისთვის - 20 დღემდე¹⁰.

№5 საპრობილეში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას ეცნობა, რომ დისციპლინური სასჯელის მაქსიმალური ხანგრძლივობა ყველა პატიმრისათვის იყო 20 დღე. ეს ეწინააღმდეგება კანონის ზემოაღნიშნულ მოთხოვნებს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს განმარტება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ბრალდებულისათვის დაკისრებული დისციპლინური სასჯელის მაქსიმალური ხანგრძლივობის თაობაზე.

136. დისციპლინური ზომების გამოყენების უფლება აქვს სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორს მისი პერსონალის მიერ მომზადებული დისციპლინური პასუხისმგებლობის მასალების (მათ შორის პატიმრის წერილობითი ახსნა-განმარტების) საფუძველზე. დირექტორი უშუალოდ არ გაესაუბრება პატიმარს, რომელსაც დაეკისრება დისციპლინური სასჯელი და გადაწყვეტილების გასაჩივრება არ შეიძლება ზემდგომ ინსტანციაში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პატიმრებს, რომელთაც დაეკისრებათ დისციპლინური სასჯელი:

- პირადად მოუსმინოს ამ სასჯელის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებმა პირმა, რათა მათ შეძლონ ახსნა-განმარტების მიცემა იმ ქმედებასთან დაკავშირებით, რისთვისაც მათ დაეკისრებათ დისციპლინური პასუხისმგებლობა;
- მიეცეთ შესაძლებლობა დისციპლინური სასჯელის დაკისრების შესახებ ნებისმიერი გადაწყვეტილება გაასაჩივრონ ზემდგომ ინსტანციაში;

137. მონახულებულ ორ საპატიმროში, დელეგაციას არ მოუპოვებია ფაქტები იმაზე, რომ ხდება დისციპლინური დასჯის გადამეტებული გამოყენება. პატიმრებს ხშირად აძლევდნენ თავიანთ საკნებში დაბრუნების უფლებას სასჯელის ვადის გასვლამდე.

⁹ იხ. პატიმრობის შესახებ კანონის 91-ე მუხლი, პარაგრაფი 1ბ

¹⁰ იხ. პატიმრობის შესახებ კანონის 30-ე მუხლი, პარაგრაფი 6დ

138. როგორც უკვე აღინიშნა, კონვენციის მე-8 (5) მუხლის თანახმად დელეგაციამ ვიზიტის ბოლოს გააკეთა პირველი რიგის შენიშვნები (იხ. მე-13 პუნქტი). ეს შენიშვნები კერძოდ ეხებოდა ორივე სასჯელალსრულების დაწესებულებაში “კარცერის” საკნებსაც. კარცერები №5 საპრობილეში იყო სრულიად შეუსაბამო ზომის - 1.7 კვ.მ.-სა (ქალთა დაწესებულებაში) და 2.3. კვ. მ-ს (მთავარი კორპუსის სარდაფში). საკნები იყო ბნელი და მათში ერთი ვიწრო გრძელი სკამის ან ფიცრის გარდა არაფერი იყო. რაც შეეხება დისციპლინურ საკნებს №1 საპრობილეში, ისინი მართალია უფრო დიდი იყო (5კვ.მ.-სა და 6.7 კვ.მ.-ს შორის), მაგრამ ასევე შეუფერებელი იყო განათების, ვენტილაციისა და სხვა პირობების თვალსაზრისით. საკნებში იყო თურქული ტუალეტი, რომელიც არანაირ სანიტარულ ნორმებს არ აკმაყოფილებდა.

2001 წლის 9 სექტემბრის წერილით საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ იუსტიციის მინისტრის ბრძანებულებით “კარცერის” საკნები ორივე საპრობილეში გაუქმდა და პატიმრები გადაიყვანეს ჩვეულებრივ საკნებში ზედა სართულებზე.

139. პატიმრები, რომლებიც დისციპლინურ სასჯელს იხდიდნენ არ გაჰყავდათ ჰაერზე მოციონისთვის. ეს სრულიად მიუღებელია. ყოველდღიურად ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობა პატიმრის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებაა. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს აუცილებელი ზომები, რათა ქვეყნის მასშტაბით უზრუნველყოს დისციპლინურ საკნებში მოთავსებული პატიმრების ჰაერზე გაყვანა ყოველდღე, დღეში არანაკლებ 1 საათით.**

140. და ბოლოს, დელეგაციამ შეიტყო, რომ უკანასკნელ პერიოდში განხორციელდა ან მიმდინარეობს ცვლილებები პატიმრების მიმართ დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიებათა გადასინჯვის თვალსაზრისით. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დამატებითი ინფორმაცია ამ საკითხთან დაკავშირებით.**

დ. საჩივრის შეტანისა და კონტროლის პროცედურები

141. საჩივრების შეტანისა და დაწესებულების საქმიანობის შემოწმების ეფექტური პროცედურების არსებობა პენიტენციალურ სისტემაში პატიმრისადმი არამართებული მოპყრობისა და თანამდებობრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებისაგან დაცვის ძირითადი გარანტიაა. პატიმრებისათვის უნდა არსებობდეს როგორც ციხის შიგნით, ისე მის გარეთ საჩივრის შეტანისა და კომპეტენტურ უწყებასთან კონფიდენციალური დაკავშირების შესაძლებლობა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ყველა სასჯელალსრულების დაწესებულების მონახულებას დამოუკიდებელი ორგანოს (მაგ. შემოწმებაზე პასუხისმგებელი კომისიის ან მოსამართლის) მიერ, რომელიც უფლებამოსილი იქნება მიიღოს საჩივრები და აუცილებელობის შემთხვევაში მოახდინოს რეაგირება პატიმრების საჩივრებზე და მოინახულოს მათი საცხოვრებელი სადგომები. ასეთი ვიზიტების დროს, მაკონტროლებელი ორგანოები არ უნდა შემოიფარგლონ მხოლოდ იმ პატიმრების მონახულებით, რომლებიც

ითხოვენ მათთან შეხვედრას, არამედ საკუთარი ინიციატივით უნდა მონაწილეობონ პატიმრობის ადგილები და კონტაქტი დაამყარონ პატიმრებთან.

142. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად პატიმრებს უფლება აქვთ შეიტანონ საჩივარი სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორთან ან შესაბამის სახელმწიფო უწყებაში (ზედამხედველი პროკურორი, სასამართლო, სახალხო დამცველი და ა.შ.)¹¹

№5 საპრობილეში, საპატიმროს მუშაკების მიერ ხდებოდა ბრალდებულთა ყველა წერილობითი საჩივრის რეგისტრაცია სხვა კორესპონდენციის მსგავსად (იხ. 130-ე პუნქტი), რის შემდეგაც დაწესებულების დირექტორი გადაუგზავნიდა მათ შესაბამის ადრესატებს. №1 საპრობილეში დელეგაციას უთხრეს, რომ მსჯავრდებულ პატიმრებს ჰქონდათ შესაძლებლობა ეთხოვათ თვიანთი საჩივრების გაგზავნა დალუქულ კონვერტებში; თუმცა მხოლოდ რამოდენიმე საჩივარი თუ იყო რეგისტრირებული, რის გამოც დელეგაციამ ვერ შეძლო შეემოწმებინა შესაბამებოდა თუ არა სიმართლეს ეს განცხადება.

საჩივრების ფაქტიური არარსებობა საპატიმროებში შეიძლება ერთის მხრივ მეტყველებდეს იმაზე, რომ პატიმრები უკმაყოფილო არ არიან არსებული პირობებით. მეორეს მხრივ, იგი შეიძლება მიუთითებდეს ასევე, რომ პატიმრებისთვის არ არის გარანტირებული კონფიდენციალურობა საჩივრების შეტანასთან დაკავშირებით. მაგალითად მოთხოვნა, რომ საჩივრის ფაქტი სისტემატურად უნდა ეცნობოს დაწესებულების ხელმძღვანელებს სადაც პატიმარი იხდის სასჯელს, ცხადია ხელს არ უწყობს ნდობის ჩამოყალიბებას საჩივრების პროცედურის მიმართ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას საქართველოს ხელისუფლებამ უზრუნველყოს, რომ მთელს პენიტენციურ სისტემაში ყველა პატიმარს (როგორც ბრალდებულს, ისე მსჯავრდებულს) ჰქონდეს შესაძლებლობა კონფიდენციალურად მიმართოს საჩივრით კომპეტენტურ უწყებებს. თუ საჭიროა, მიღებულ იქნეს პრაქტიკული ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საჩივრების გადაცემა ხდებოდეს კონფიდენციალური წესით (მაგალითად, კონვერტების დარიგება, საჩივრებისათვის დალუქული ყუთების დადგმა, რომელთაც მხოლოდ შესაბამისად უფლებამოსილი პირები გახსნიან, ა.შ.).

143. რაც შეეხება დაწესებულების საქმიანობის შემოწმების პროცედურას, დელეგაციას ეცნობა, რომ პენიტენციური დაწესებულებების შემოწმებას საქართველოში ახორციელებს სხვადასხვა უწყება, მათ შორის საზედამხედველო პროკურორი, იუსტიციის სამინისტროში ცოტა ხნის წინ შექმნილი ინსპექტორატი, ეროვნული უშიშროების საბჭო, პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისია, სახალხო დამცველი და საზოგადოებრივი კონტროლის საბჭო, რომელშიც სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები შედიან.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ შეიტყო, რომ ზემოაღნიშნული საბჭო შეწყვეტს თავის საქმიანობას 2001 წელს, მას შემდეგ რაც

¹¹ იხ. პატიმრობის შესახებ კანონის 26-ე მუხლი, პარაგრაფი 1ბ

განახორციელებს პენიტენციალური სისტემის შემოწმების პირველ რაუნდს. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია საბჭოს საქმიანობის შედეგებისა და მისი სამომავლო გეგმების შესახებ.**

პენიტენციალური სისტემის შიდასაუწყებო და გარე კონტროლის მრავალმხრივი სისტემის ჩამოყალიბება უეჭველად დადებითი მოვლენაა. მას შეუძლია მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს პატიმრების ცხოვრების პირობებისა და მათდამი მოპყრობის გაუმჯობესების საქმეში და სტიმული მისცეს საზოგადოების ჩაბმას საპატიმროების შესახებ დებატებში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის აზრით, ეს დადებითი გავლენა შეიძლება მნიშვნელოვნად გაიზარდოს, თუ ეს მაკონტროლებელი სტრუქტურები მოახდენენ თავიანთი ძალისხმევის კოორდინაციას და სისტემატურად გაუზიარებენ ერთმანეთს ინფორმაციას და გამოცდილებას არსებულ მდგომარეობასთან დაკავშირებით. რასაკვირველია, ასეთ კოორდინირებას და ინფორმაციის გაზიარებას ადგილი უნდა ჰქონდეს თითოეული აღნიშნული უწყების კომპეტენტის ფარგლებში და კონფიდენციალურობის წესების დაცვით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ამ საკითხზე.

დ. ფსიქიატრიული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

144. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ მოინახულა მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიული საავადმყოფო ფოთში. ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფო ჯანმრთელობის სამინისტროს დაქვემდებარებაშია და განეკუთვნება საქართველოში არსებულ იმ ოთხ ფსიქიატრიულ დაწესებულებათა რიცხვს, სადაც ავადმყოფებს უტარდებათ იძულებითი მკურნალობა თანახმად ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ კანონის მე-10 მუხლისა. საავადმყოფო მკურნალობს შეურაცხად პაციენტებს, რომლებმაც ჩაიდინეს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული და სასამართლოს გადაწყვეტილებით ვალდებული არიან გაიარონ იძულებითი ფსიქიატრიული მკურნალობა მკაცრი რეჟიმის საავადმყოფოში. საავადმყოფოში ასევე შეიძლება მოათავსონ ბრალდებული პირი, თუ იგი ფსიქიკურად დაავადდა პატიმრობაში ყოფნის დროს.

1948 წელს აშენებული ეს შენობა, რომელსაც თავდაპირველად ციხის დანიშნულება ჰქონდა, 1985 წელს გადაკეთდა სპეციალიზებულ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოდ. 1989 წლიდან, იგი გადავიდა ჯანდაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში. საავადმყოფოს დაცვის სამსახური შედის იუსტიციის სამინისტროს გამგებლობაში. ვიზიტის დროს, საავადმყოფოში, რომელიც 100 პაციენტზეა გათვალისწინებული, მოთავსებული იყო 91 ავადმყოფი, მათ შორის ერთი ქალი. საავადმყოფოში ყოფნის საშუალო ხანგრძლივობა იყო დაახლოებით ერთი წელი (უმოკლესი - 6 თვე და ყველაზე მეტი - 7 წელი).

145. ფოთის საავადმყოფოში ვიზიტის დროს, დელეგაციას დაწესებულების თანამშრომლებმა უთხრეს, რომ გათვალისწინებული იყო საავადმყოფოს დახურვა და ავადმყოფების ქუტირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გადაყვანა. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს კომენტარი ამ ინფორმაციის სისწორესთან დაკავშირებით და დასტურის შემთხვევაში მიიღოს დეტალური ინფორმაცია ამ გეგმების თაობაზე.**

2. არასათანადო მოპყრობა

146. დელეგაციას არ მოუსმენია განცხადებები და არ მოუპოვებია სხვა ფაქტები ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მედპერსონალის მხრიდან პაციენტების მიმართ განზრახ არამართებული მოპყრობის შესახებ. პაციენტთა უმრავლესობა ექიმებისა და მედღების შესახებ დადებითად საუბრობდა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მოხსენებაში აღნიშნოს მედპერსონალის ერთგული ზრუნვა ავადმყოფებისადმი, რაც უფრო მეტად დასაფასებელია პერსონალის განკარგულებაში არსებული ძალზე მწირი რესურსებისა და იმ სიძნელეების გათვალისწინებით, რაც დაკავშირებულია სამედიცინო პერსონალის სიმცირესთან (იხ. ასევე 148-ე და 149-ე პარაგრაფები).

თუმცა, დელეგაციამ მოისმინა რამდენიმე განცხადება აღვზნებული და გარშემომყოფთათვის საშიში ავადმყოფების მიმართ დაცვის მუშაკთა არამართებული მოპყრობისა (მუშტებით და წიხლებით ცემა) და სიტყვიერი შეურაცხყოფის შესახებ. ამ მიმართებით უნდა აღინიშნოს, რომ საავადმყოფოს ზოგიერთმა სამედიცინო მუშაკმა გამოთქვა შეშფოთება დაცვის თანამშრომელთა მხრიდან ავადმყოფებისადმი უპატივცემულო და შეურაცხყოფელი მოპყრობის თაობაზე.

147. მათი სამუშაოს რთული ბუნებიდან გამომდინარე, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება, რომ ფსიქიატრიული საავადმყოფოს დაცვის მუშაკები გულდასმით იქნენ შერჩეული და მათ ჩაუტარდეთ სათანადო მომზადება, როგორც მოვალეობის შესრულების დაწყებამდე, ასევე მუშაობის პროცესში. გარდა ამისა, მათ მუშაობას ზედამხედველობას და კურირებას უნდა უწევდეს მაღალკვალიფიციური სამედიცინო პერსონალი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ფოთის საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ განუმარტოს დაცვის სამსახურს, რომ არასათანადო მოპყრობა პაციენტებისადმი მიუღებელია და ისჯება მკაცრი სანქციებით (იხ. ასევე 151-ე პარაგრაფში მოცემული შენიშვნები და რეკომენდაციები).

3. თანამშრომლები

148. ვიზიტის დროს საავადმყოფოს მედპერსონალი წარმოდგენილი იყო სრულ განაკვეთზე მომუშავე ოთხი ექიმით: დირექტორი (რომელიც მონაწილეობას არ ღებულობს პაციენტთა მკურნელობაში), მისი მოადგილე მკურნალობის დარგში (ზოგადი პროფილის ექიმი/თერაპევტი) და ორი ფსიქიატრი. მათ გარდა საავადმყოფოს ჰყავდა ეპიდემიოლოგი (რომელიც პასუხისმგებელია სანიტარულ-

ჰიგიენურ პირობებზე), დიეტოლოგი და ფარმაცევტი. გარდა ამისა, დაწესებულება რეგულარულად იწვევდა პულმონოლოგს, შინაგან სნეულებათა სპეციალისტს და ნევროპათოლოგს.

საავადმყოფოს ასევე ჰყავდა 11 ექთანი. არც ერთ მათგანს არ ჰქონდა გავლილი სპეციალური მომზადება ფსიქიატრიაში, თუმცა მათ პერიოდულად უტარდებოდათ ადგილზე კონსულტაციები საავადმყოფოს ფსიქიატრის მიერ. გარდა ამისა, დაწესებულებაში მუშაობდა 12 მომვლელი სანიტარი (რომელთაც ძირითადად ევალბოდნენ რეცხვა და დასუფთავება). სანიტრებს არ ჰქონდათ გავლილი არანაირი სპეციალური მომზადება.

სამუშაო დღეებში ექიმები საავადმყოფოში იმყოფებოდნენ დღის 10 საათიდან დღის 4 საათამდე, ხოლო საღამოს საათებში და შაბათ-კვირას ხდებოდა მათი გამოძახება საჭიროების მიხედვით. მედლები და სანიტრები მუშაობდნენ 24 საათიან ცვლაში. დღის 4 საათის შემდეგ და დასვენების დღეებში, საავადმყოფოში მორიგეობდა მხოლოდ ორი ექთანი და ერთი სანიტარი.

149. ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მრავალდისციპლინარულ მიდგომაზე დამყარებული სათანადო სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფა დამოკიდებულია შესაბამისი რაოდენობის, სპეციალიზაციის (ფსიქიატრები, ზოგადი პროფილის ექიმი-თერაპევტები, ექთნები, ფსიქოლოგები, შრომითი თერაპიის სპეციალისტები, სოციალური სფეროს მუშაკები და სხვა), გამოცდილებისა და მომზადების მქონე კადრების არსებობაზე. ფოთის საავადმყოფოში, მიუხედავად საავადმყოფოს ორი ფსიქიატრის დიდი სურვილისა და ძალისხმევისა, თერაპიული და სარეაბილიტაციო სფეროების სხვა კვალიფიციური პერსონალის ნაკლებობა არ იძლევა ამგვარი გარემოს ჩამოყალიბების საშუალებას. მეტიც, ექთნებისა და სანიტრების მომზადების დღევანდელი დონე არ შეიძლება ჩაითვალოს დამაკმაყოფილებლად საავადმყოფოს მოთხოვნების გათვალისწინებით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ უახლოეს მომავალში არ იგეგმება საავადმყოფოს დახურვა, წამების საწინამდევო კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას მიიღოს სათანადო ზომები, რათა ფოთის მკაცრი რეჟიმის საავადმყოფოში

- თერაპიული და სარეაბილიტაციო მომსახურების გასაწევად სამუშაოზე აიყვანონ შესაბამისი კვალიფიკაციის სპეციალისტები (ფსიქოლოგები, ფსიქოთერაპევტები, შრომითი თერაპიის სპეციალისტები, სოციალური სფეროს მუშაკები);
- გაიზარდოს საავადმყოფოში დასაქმებული ექთნებისა და სანიტრების რაოდენობა;
- დამატებითი კადრების აყვანით შეიცვალოს რაოდენობრივი თანაფარდობა ფსიქიატრებსა და პაციენტებს შორის;
- განხორციელდეს ექთნების სპეციალური (დაწესებითი და მიმდინარე) მომზადება ფსიქიატრიის დარგში;

- **სანიტრებს ჩაუტარდეთ სათანადო მომზადება მანამ, სანამ ისინი შეუღლებიან თავიანთი მოვალეობის შესრულებას.**

150. ვიზიტის დროს საავადმყოფოში მუშაობდა 48-მდე დაცვის თანამშრომელი. ისინი იმყოფებიან იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში და მათ მოვალეობებში შედის პაციენტების პალატებსა და საცხოვრებელ კორპუსში, ასევე საავადმყოფოს მთელ პერიმეტრზე წესრიგისა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

ვიზიტის დასაწყისში საავადმყოფოს დირექტორმა აღნიშნა, რომ უსაფრთხოების თანამშრომლები მოქმედებდნენ მხოლოდ მედპერსონალის ინსტრუქციების შესაბამისად. თუმცა, დელეგაციამ მოისმინა პაციენტების საჩივრები იმასთან დაკავშირებით, რომ ზოგჯერ დაცვა უგულვებელყოფდა ექიმების ინსტრუქციებს და დამოუკიდებლად ღებულობდა გადაწყვეტილებებს პაციენტების ჰაერზე გაყვანასთან და მათ “კარცერებში” მოთავსებასთან დაკავშირებით (იხ. პარაგრაფი 165). ამგვარ ქმედებებს, როგორც ჩანს, ადგილი ჰქონდათ საავადმყოფოს მედპერსონალის არყოფნის დროს. დელეგაციამ ასევე აღნიშნა, რომ სამედიცინო პერსონალს არ შეეძლო პალატებში დამოუკიდებლად შესვლა, რადგანაც პანციენტების ოთახების გასაღებები მხოლოდ დაცვის თანამშრომლებს ჰქონდათ. საერთო ატმოსფერო პაციენტთა საცხოვრებელ კორპუსში საპატიმროს ჰგავდა, და იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ მთავარი პრიორიტეტი ენიჭებოდა უსაფრთხოების საკითხებს.

151. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა უკვე ხაზგასმით აღნიშნა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი თანამშრომლების სწორი შერჩევის, მომზადებისა და ზედამხედველობის დიდი მნიშვნელობა. დაწესებულების დირექტორმა და მისმა მოადგილემ უსაფრთხოების დარგში სრულად გაიზიარეს ეს მიდგომა. ამ უკანასკნელმა დელეგაციას აცნობა, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში დაცვის სამსახურების საქმიანობის ძველი წესები და ნორმატივები (რომლებიც საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ გაუქმდა) ჯერ კიდევ არ შეცვლილა ახალი დირექტივებით. შედეგად, საავადმყოფოს უსაფრთხოების თანამშრომლებს უწევდათ ერთგვარი სამართლებრივი ვაკუუმის პირობებში მუშაობა და არ ჰქონდათ ზუსტი წარმოდგენა მათი ამოცანების, მოვალეობებისა და კომპეტენციის სფეროს შესახებ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასწრაფოდ იქნას მიღებული დეტალური წესები ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე დაცვის თანამშრომელთა ფუნქციებისა და მოვალეობების თაობაზე. კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას გადაიდგას ნაბიჯები დაცვის პერსონალის შერჩევისა და მათი სათანადო მომზადების საკითხების გადახედვის მიზნით. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლებამ შეიძლება განიხილოს შესაძლებლობა, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე დაცვის თანამშრომელთა სამსახურში აყვანა და მომზადება განახორციელოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრომ.

ზოგადად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ფოთის საავადმყოფოს დირექციამ და ანალოგიური ტიპის სხვა ფსიქიატრიული

დაწესებულებების ხელმძღვანელებმა გადადგან ნაბიჯები იმისათვის, რომ დაწესებულების თანამშრომელთა მუშაობაში პაციენტების მოვლასა და მკურნალობას არ ენიჭებოდეს უსფრთხოების უზრუნველყოფაზე ნაკლები მნიშვნელობა.

4. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები

152. ვიზიტის დასაწყისში, საავადმყოფოს დირექტორმა აცნობა დელეგაციას, რომ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში საავადმყოფო სრულად არ იღებდა ბიუჯეტით გათვალისწინებულ დაფინანსებას, რაც ერთ პაციენტზე ღირებულება 5,76 ლარია. მან ხაზი გაუსვა იმას, რომ საკვების, ტანსაცმლისა და ტექნიკური აღჭურვილობისათვის არსებული სახსრები არასაკმარისია. უფრო მეტიც, ბოლო ათი წლის განმავლობაში საავადმყოფოში არ ჩატარებულა რაიმე მნიშვნელოვანი სარემონტო სამუშაოები.

153. პაციენტთა უმრავლესობა მოთავსებული იყო 2-6 ადგილიან პალატებში, რომელთა ფართი მერყეობს 11-20 კვ.მ. ფარგლებში. ის ოთახები, სადაც ხუთი ან ექვსი პაციენტი იმყოფებოდა, საკმაოდ გადატვირთული იყო (ერთ პაციენტზე მოდიოდა საშუალოდ 3,5 კვ.მ. ფართი). დადებითი მდგომარეობა იყო ბუნებრივი განათებისა და ოთახების ვენტილაციის თვალსაზრისით. თუმცა, ხელოვნური განათება პრობლემას წარმოადგენდა, რამდენადაც საავადმყოფოს ელექტროენერგია მიეწოდებოდა დღე-ღამეში მხოლოდ 4 საათით და პაციენტებს უხდებოდათ სანთლების გამოყენება საღამოს საათებში.

პალატებში იდგა საწოლები და იშვით შემთხვევებში ტუმბოები. დელეგაციამ ზოგიერთ ოთახში ნახა რადიომიმღებები და სხვა პირადი ნივთები (რომლებიც ჩანთებში ან ყუთებში ჩაწყობილი ელაგა საწოლის ქვეშ), თუმცა მთლიანობაში გარემო საკმაოდ მკაცრი და სიმყუდროვეს მოკლებული იყო. ოთახების უმრავლესობა და ავეჯი ძველი იყო (დახეთქილი და საღებავაცლილი კედლები და ჭერი, გამომწვლული ელექტროგაყვანილობა, დამტვრეული ავეჯი, გაცრეცილი საბნები და თეთრეული). განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა იყო №9, 12, 19 და 20 პალატებში. ამასთან, იშვიათი გამონაკლისების გარდა, მდგომარეობა ოთახებში სისუფთავის თვალსაზრისითაც მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს.

აღწერილი ვითარებისგან განსხვავებით, რამდენიმე ოთახი, სადაც მხოლოდ თითო ან ორი პაციენტი იმყოფებოდა, ახალი გარემონტებული და დამატებითი ავეჯით მოწყობილი იყო. კერძოდ №5 პალატაში დელეგაციამ ნახა პირობები, რომელიც ფუფუნებასთან მიახლოებულადაც კი შეიძლება ჩაითვალოს: ოთახს ჰქონდა სანკვანძი საშხაპესთან ერთად, მცირე სამზარეულო მაცივრით, ავეჯი, რომელიც თავად პაციენტს ეკუთვნოდა და სხვა. საავადმყოფოს თანამშრომლებმა ეს ვითარება იმით ახსნეს, რომ აღნიშნული ოთახები წარსულში ყველაზე ცუდ მდგომარეობაში იყო და ამდენად, პირველ რიგში სწორედ ისინი გაარემონტეს. თუმცა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ბოლომდე დარწმუნებული არ არის ამ პასუხის სიმართლეში. კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ამ საკითხთან დაკავშირებით.

154. ოთახების უმრავლესობას არ ჰქონდა საკუთარი სანკვანძი და პაციენტებს უხდებოდათ კარზე დაკაკუნება და მოცდა, სანამ დაცვის თანამშრომლები მიაცილებდნენ მათ საპირფარეშომდე. დელეგაციამ მოისმინა რამდენიმე პაციენტის საჩივარი, რომ ამის გამო მათ უწევდათ ლოდინი, განსაკუთრებით ღამის საათებში. გარდა ამისა, საერთო ტუალეტები და საშხაპეები, რომლებიც ყველა სართულს აქვს, უსუფთაო და მოუწყობელი იყო.

პაციენტებს შეეძლოთ შხაპის მიღება კვირაში ერთხელ, თუმცა უშუქობის გამო ცხელი წყალი ხშირად არ იყო. პირადი ჰიგიენის საგნებიდან საავადმყოფო პაციენტებს უზრუნველყოფდა მხოლოდ მცირეოდენი საპნით, სარეცხი ფხვნილითა და ტუალეტის ქაღალდით. რაც შეეხება ლოგინსა და თეთრეულს, დელეგაციას ეცნობა, რომ მათი რეცხვა ხდებოდა ყოველ ათ დღეში ერთხელ ქალაქის სამრეცხაოში. თუმცა, თეთრეული ბევრ პალატაში ჭუჭყიანი იყო.

დელეგაციამ შეშფოთებით აღნიშნა, რომ ზოგიერთი პაციენტის პირადი ჰიგიენა (განსაკუთრებით იმ პაციენტებისა, რომელთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა არ აძლევდა მათ საკუთარი თავის მოვლის საშუალებას) და ტანსაცმლის სისუფთავე არაადამაკმაყოფილებელი იყო. გარდა ამისა, ერთმა პაციენტმა ქალმა განაცხადა, რომ იგი საავადმყოფოში შემოიყვანეს 15 დღის წინ და მთელი ამ დროის განმავლობაში მისთვის არ მიუციათ ნება მიეღო შხაპი და გამოეცვალა ტანსაცმელი.

155. რამდენიმე პაციენტის თქმით, საკვები საკმარისი არ იყო. სამწუხაროდ, ვიზიტის დროს საავადმყოფოს დიეტოლოგი ადგილზე არ იმყოფებოდა და ამდენად დელეგაციამ ვერ შეძლო დეტალურად გაცნობოდა პაციენტთა კვების რაციონსა და კალორიულობას. გარდა ამისა, ამ განცხადებების სისწორის შემოწმება გაართულა იმანაც, რომ საავადმყოფოში მიყვანისას არ ხდება პაციენტთა აწონვა და არ წარმოებს მათ წონაზე რეგულარული დაკვირვება.

რაც შეეხება საავადმყოფოს სამზარეულოს, იგი იყო პატარა და ცუდად აღჭურვილი (მას არ ჰქონდა მაცივარი, ხოლო ზოგი ღუმელი და სხვა მოწყობილობა მწყობრიდან იყო გამოსული). ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ სამზარეულო ძალიან სუფთა იყო.

156. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას მიღებულ იქნას ზომები ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად, 153-ე და 155-ე პარაგრაფებში გამოთქმული შენიშვნებისა და მოსაზრებების გათვალისწინებით. უმთავრესი ამოცანა უნდა იყოს პაციენტების ჯანმრთელობაზე ზრუნვა და მკურნალობისთვის შესაფერისი გარემოს შექმნა. ეს უპირველესად გულისხმობს თითოეული პაციენტის უზრუნველყოფას საკმარისი ფართობით. ასევე პაციენტებს უნდა შეექმნათ უფრო მყუდრო და ოჯახური გარემო.

კერძოდ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ფოთის საავადმყოფოში გატარდეს ღონისძიებები, რათა;

- ყველა პალატაში დაცული იქნას სისუფთავე და აუცილებელი ჰიგიენური ნორმები;
- პაციენტებს ჰქონდეთ მათი პირადი ნივთების შესანახი სათავსო, რომელიც დაიკეტება;
- ხდებოდეს პაციენტების უზრუნველყოფა აუცილებელი პირადი ჰიგიენის საგნებით და იმის უზრუნველყოფა, რომ ყველა პაციენტს შეეძლოს არანაკლებ კვირაში ერთხელ ცხელი შხაპის მიღება;
- რეგულარულად უნდა ირეცხებოდეს პაციენტების ლოგინის თეთრეული და ტანსაცმელი;
- გადამოწმდეს იღებენ თუ არა პაციენტები საკვებს საკამარისი რაოდენობით.

იმ შემთხვევაში, თუ საავადმყოფო გააგრძელებს ფუნქციონირებას მომავალში, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას კაპიტალურად გარემონტდეს ყველა პაციენტის პალატა და სათანადოდ აღიჭურვოს საავადმყოფოს სამზარეულო.

5. მკურნალობა და რეჟიმი

157. ფსიქიატრიული მკურნალობა თითქმის მთლიანად შემოიფარგლებოდა ფარმაკოთერაპიით. ვიზიტის დროს საავადმყოფოს არ ჰქონდა პრობლემები ძირითადი ფსიქოტროპიული მედიკამენტებით მომარაგებასთან დაკავშირებით.

ფოთის საავადმყოფოში მიღებული ინფორმაციის მიხედვით, ფსიქიატრები ვალდებული არიან დაიცვან ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ დადგენილი თითოეული დაავადების მკურნალობის სტანდარტული გეგმა, რომელშიც განსაზღვრულია პაციენტისათვის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მისაცემი მედიკამენტების სახეობები და დოზა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაჩნია რომ ეს არ არის მართებული, რამდენადაც ამგვარი ხისტი მიდგომა ზღუდავს ექიმების პროფესიულ დამოუკიდებლობას და მათ არჩევანს, როცა საქმე ეხება მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმით წარმართვას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გამოთქვამს სურვილს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, არსებული ვითარების შესახებ უფრო ნათელი წარმოდგენის შესაქმნელად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ დადგენილი მკურნალობის სტანდარტული გეგმების ასლები.

158. საავადმყოფოს ორი ფსიქიატრი ძალას არ იშურებდა პაციენტებისათვის არსებულ პირობებში შესაძლო საუკეთესო მზრუნველობის გასაწევად. პაციენტების საავადმყოფოში მოთავსებიდან პირველი ათი დღის განმავლობაში ისინი ყოველდღიურად ხვდებოდნენ მათ, ხოლო შემდგომში არანაკლებ კვირაში ერთხელ. ამ შეხვედრების დროს, პაციენტებს ეძლეოდათ შესაძლებლობა ესაუბრათ

თავიანთი პირადი და ოჯახური პრობლემების შესახებ. ექიმის დაკვირვებები ფიქსირდებოდა პაციენტის სამედიცინო ისტორიაში, რაც კარგად იყო ნაწარმოები.

159. თუმცა, საავადმყოფოში პაციენტებისათვის არ არსებობს არანაირი ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის სამსახური. ეს არცაა გასაკირი, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ამგვარი საქმიანობის წარმართვისათვის საავადმყოფოს არ ჰყავს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე საკმარისი რაოდენობის კადრები (იხ. 149 პარაგრაფი). იმ რამდენიმე პაციენტის გარდა, რომლებიც დასუფთავებისა და შენობის მოვლის მარტივ სამუშაოებს ასრულებენ, პაციენტები ჩვეულებრივ თავიანთ პალატებს ტოვებენ მხოლოდ საპირფარეოში, ჰაერზე და საავადმყოფოს სასადილოში გასასვლელად. როგორც დელეგაციას უთხრეს, პაციენტებს ასევე შეუძლიათ სამლოცველო ოთახში გასვლა. რაც შეეხება მათ პალატებში ყოფნას, აქ პაციენტები ძირითადად დაკავებული იყვნენ ჭადრაკის ან შაშის თამაშით, კითხულობდნენ საავადმყოფოს ბიბლიოთეკიდან გამოტანილ წიგნებს ან, ამის ფინანსური შესაძლებლობის მქონე პაციენტები, უსმენდნენ რადიოს ან უყურებდნენ ტელევიზორს.

160. პაციენტების უმრავლესობას შეეძლო დღეში სამი საათით ჰაერზე გასვლა. თუმცა, ზოგიერთი პაციენტის თქმით, ზოგჯერ დაცვის თანამშრომლები არ აძლევდნენ მათ პალატიდან გასვლის ნებას. ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ თხოვა საქართველოს ხელისუფლებას სამი თვის განმავლობაში დაედასტურებინა, რომ ყველა პაციენტს, რომელთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა ამის შესაძლებლობას იძლევა, ჰქონდეს საშუალება ყოველდღე არა ნაკლებ ერთი საათისა გავიდნენ ჰაერზე. 2001 წლის 9 სექტემბრის წერილით, საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ ყველა პაციენტს სისტემატურად აქვს დღეში 3 საათით სუფთა ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობა, გარდა იმ პაციენტებისა, რომელთა ჯანმრთელობის მდგომარეობაც არ იძლევა ამის საშუალებას. კომიტეტი მიესალმება ამგვარ ცვლილებას.

პირობები, რომელიც შექმნილია პაციენტების ჰაერზე გასაყვანად არ იყო დამაკმაყოფილებელი: 90 კვ.მ. ფართის შემოღობილ და მავთულხლართით გადახურულ ეზოში, რომელშიც მხოლოდ ერთი მაგიდა და ორი გრძელი სკამი იდგა, შეიძლება ერთდროულად 50 პაციენტი იმყოფებოდეს; მაშინ როცა დელეგაციამ საავადმყოფოს ტეროტორიაზე ნახა დაცვის თვალსაზრისით უსაფრთხო, საკმაოდ დიდი ნაკვეთი ბაღით, რომლის გამოყენება შესაძლებელი გადგაკეთების შემდეგ შეიძლება პაციენტების ჰაერზე გასაყვანად.

161. კომიტეტის აზრით გარდა ფარმაკოთერაპიისა, ფსიქიკურად დაავადებულ პირთა მკურნალობა უნდა მოიცავდეს თერაპიული და სარეაბილიტაციო მომსახურების ფართო სპექტრს. მათ შორის, შრომით თერაპიას, ფგუფურ და ინდივიდუალურ ფსიქოთერაპიას, პროფილაქტიკას, შემოქმედებით საქმიანობას, მუსიკასა და სპორტს. სასურველია ასევე, რომ პაციენტებს შეეძლოთ განათლების მიღება და დასაქმება. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ესმის, რომ თერაპიული და სხვა სახის სამსახურების მუშაობის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება შესაძლებელი იქნება მხოლოდ ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გაჯანსაღების შემდგომ. მიუხედავად ამისა, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ უკვე ახლა დაიწყოს ზრუნვა**

ფოთის საავადმყოფოში თერაპიული და ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის ღონისძიებათა განსახორციელებლად; ამ მიზნით გადადგმული პირველი ნაბიჯი შეიძლება იყოს საავადმყოფოს ბაღის გამოყენება შრომითი თერაპიის მიზნით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ გაუმჯობესდეს პაციენტების ჰაერზე ყოფნის პირობები.

162. დელეგაციამ ასევე შეამოწმა საავადმყოფოში პაციენტების სომატურ დაავადებათა მკურნალობის მდგომარეობა. საავადმყოფოში ახალმიყვანილი ყველა პაციენტი გადის სამედიცინო შემოწმებას, რაც მოიცავს ასევე სისხლისა და შარდის ანალიზს. შემდგომში ეს ანალიზი თითოეულ პაციენტს უტარდება სამ თვეში ერთხელ, და მათი შედეგები ფიქსირდება პაციენტის სამედიცინო ისტორიაში. თუმცა, არ ხდება პაციენტების აწონვა და დაწესებულების რენტგენის აპარატიც მწყობრიდან იყო გამოსული, რის გამოც პაციენტების გაშუქება ხდებოდა ქალაქის კლინიკაში საავადმყოფოს სახსრებით. კომიტეტმა ასევე შემოწმებით აღნიშნა, რომ არ ხდებოდა პაციენტების რეგულარული შემოწმება ტუბერკულოზის გამოვლენის მიზნით.

პაციენტებს სპეციალიზირებულ კონსულტაციებსა და მკურნალობას უტარდებდნენ მოწვეული სპეციალისტები (იხ. პარაგრაფი 148) და, აუცილებლობის შემთხვევაში, ისინი მიჰყავდათ ქალაქის შესაბამის სამედიცინო დაწესებულებებში. თუმცა, ეს კონსულტაციები ფასიანი იყო და მის ხარჯებს იხდიდა საავადმყოფო. ამდენად, გადაუდებელი მკურნალობის გარდა, სხვა სპეციალიზირებული მკურნალობა პაციენტებისათვის არ იყო ადვილად ხელმისაწვდომი. ეს პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ იდგა კბილების მკურნალობასთან დაკავშირებით, რაც მხოლოდ კბილის ამოღებით შემოიფარგლებოდა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საავადმყოფოში მიყვანისას და შემდგომში რეგულარულად ხდებოდეს პაციენტების აწონვა. ამასთან, უნდა გატარდეს ღონისძიებები მდგომარეობის გამოსასწორებლად პაციენტების სპეციალიზირებული მკურნალობის, მათ შორის კბილების მკურნალობის თვალსაზრისით. კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ ფოთის საავადმყოფოში დაინერგოს ყველა ახალმიყვანილი პაციენტის სისტემატური შემოწმება ტუბერკულოზით დაავადების გამოვლენის მიზნით.

6. პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვა

163. ნებისმიერ ფსიქიკური დაწესებულებაში დროდადრო შესაძლებელია აუცილებელი გახდეს ადგუნებული და/ან საშიში პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვა. ეს საკითხი წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის განსაკუთრებული ყურადღების საგანს წარმოადგენს, ამგვარი ღონისძიებისას შეურაცმყოფელი და არამართებული მოპყრობის პოტენციური საფრთხის თავიდან აცილების თვალსაზრისით.

ფსიქიკური დახმარების შესახებ საქართველოს კანონის

მე-13 მუხლის თანახმად, ექიმ-ფსიქიატრს გარკვეულ შემთხვევებში განსაზღვრული ვადით აქვს უფლება გამოიყენოს სტაციონარში მყოფი პაციენტის ფიზიკურად შეზღუდვის მეთოდი, თუ დაასკვნის, რომ შეუძლებელია სხვაგვარად პაციენტისათვის დახმარების გაწევა ან საზოგადოების დაცვა მისი პოტენციურად საშიში ქმედებისაგან. ექიმის ამგვარი გადაწყვეტილების დასაბუთება უნდა დაფიქსირდეს პაციენტის ისტორიაში.

164. დელეგაციას ეცნობა, რომ ფოთის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იშვითად მიმართავდნენ პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდს (რაც გულისხმობდა პაციენტის მაჯების, წელისა და ფეხების საწოლზე მიბმას ქსოვილისაგან დამზადებული ქამრებით). ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებდა ან ნებართვას იძლეოდა მკურნალი ფსიქიატრი (ან, მისი არყოფნის შემთხვევაში, სხვა ექიმი) და ჩვეულებრივ გამოიყენებოდა მანამ, სანამ მოქმედებას დაიწყებდა დამაწყნარებლები. ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენება ფიქსირდებოდა პაციენტის ისტორიაში და ექტნის ჟურნალში. თუმცა, დელეგაციამ მოისმინა ცალკეული საჩივრები, რომ დაცვის თანამშრომლებმა გაკოჭილ პაციენტებს ინიექცია გაუკეთეს მედპერსონალის სათანადო მეთვალყურეობის გარეშე.

165. დელეგაცია გარკვეულ სირთულეებს წააწყდა საავადმყოფოში პაციენტთა სამართლო სადგომში მოთავსების არსებული პრაქტიკის შესახებ სწორი ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით. თავდაპირველად, საავადმყოფოს თანამშრომლებმა განაცხადეს, რომ საერთოდ არ ხდებოდა პაციენტების მართლ მოთავსება. თუმცა, შემდგომში აღმოჩნდა, რომ შესაძლებელი იყო აღვზნებული და/ან საშიში პაციენტების 10-მდე დღის ვადით მოთავსება “კარცერებად” წოდებულ ორ ოთახში. როგორც გაირკვა, ეს ხდებოდა სამკურნალო დარგში ღირეკტორის მოადგილის გადაწყვეტილებით. თუმცა, ზოგიერთი პაციენტის თქმით, ამგვარი გადაწყვეტილება შეიძლება ასევე მიეღო დაცვის თანამშრომელს, ხოლო იზოლაციის პერიოდი შესაძლოა ერთ თვემდეც კი გაგრძელებულიყო. რადგანაც არ არსებობს პაციენტების “კარცერში” მოთავსების სარეგისტრაციო სპეციალური ჟურნალი თუ ამასთან დაკავშირებული ჩანაწერები ექტნების ჟურნალში, დელეგაციამ ვერ შეძლო გადაემოწმებინა ამგვარი განცხადებების სიზუსტე.

“კარცერის” ორი ოთახი, თითოეული 5 კვ.მ. ფართის, უაღრესად მოუვლელი და ჭუჭყიანი იყო. მათ არ ჰქონდათ ბუნებრივი განათება და რკინის საწოლების გარდა ოთახებში არ იდგა არანაირი ავეჯი. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. პარაგრაფი 13), ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ კონვენციის მე-8 მუხლი მე-5 პუნქტზე დაყრდნობით გააკეთა პირველი რიგის შენიშვნა, რომელშიც თხოვა საქართველოს ხელისუფლებას სამი თვის ვადაში მიეცა კომიტეტისათვის დასტური იმის თაობაზე, რომ აღნიშნული ოთახები ამოღებულია მოხმარებიდან. 2001 წლის 9 სექტემბრის წერილით, საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ “კარცერის” ორი ოთახი გაუქმებულია. კომიტეტი მიესალმება ამ ნაბიჯს.

166. ზემომოყვანილ შენიშვნებთან დაკავშირებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ შემუშავდეს დეტალური ინსტრუქციები ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების შესახებ. ამგვარ სახელმძღვანელო

ინსტრუქციებში ნათლად უნდა ჩამოყალიბდეს, რომ აგრესიული ქცევის შეკავების პირველი მცდელობები შეძლებისდაგვარად უნდა გამორიცხავდეს ძალისმიერი მეთოდების გამოყენებას (მაგ. სიტყვიერი დაყოლიება) და თუ აუცილებელი გახდა ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენება, იგი უნდა პრაქტიკულად შემოიფარგლოს პაციენტის ხელით გაკავებით. ფიზიკური შეზღუდვის სხვა მეთოდების გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში და პაციენტი უნდა განთავისუფლდეს პირველი შესაძლებლობისთანავე. დაუშვებელია ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენება, ან მისი საჭიროზე მეტ ხანს გამოყენება, პაციენტის დასჯის ან დაშინების მიზნით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ აღვზნებული და/ან საშიში პაციენტების ფიზიკურ შეზღუდვაზე პასუხისმგებელი მხარე არის მედპერსონალი. ასეთ შემთხვევებში დაცვის თანამშრომელთა დახმარება უნდა მოხდეს მხოლოდ სამედიცინო პერსონალის თხოვნით და მათ მიერ გაცემული ინსტრუქციებს შესაბამისად.

ამასთან, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის ყოველი ცალკეული შემთხვევა უნდა დაფიქსირდეს ამ მიზნით შექმნილ საგანგებო აღრიცხვის ჟურნალში (პაციენტის სამედიცინო ისტორიის გარდა). ჩანაწერი უნდა აჩვენებდეს ამ ღომისძიების დაწყებისა და დასრულების დროს, კონკრეტულ გარემოებებს, ამ მეთოდის გამოყენების მიზეზებს, შესაბამისი განკარგულების ან ნებართვის გამცემი ექიმის გვარს, და ინფორმაციას პაციენტის ან საავადმყოფოს პერსონალის მიერ მიღებული ყველა ტრავმისა თუ სხვა დაზიანების შესახებ. ეს დიდად შეუწყობს ხელს როგორც ამგვარი ინციდენტების სწორ მართვას, ისე მათ სიხშირესა და სიმწვავეზე ეფექტური კონტროლის წარმოებას.

7. ფსიქიატრიულ სტაციონარში იძულებით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტების უფლებების დაცვის გარანტიები

167. ფსიქიკურად დაავადებული და ფსიქიკური ნაკლის მქონე პირების განსაკუთრებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, ისინი უნდა სარგებლობდნენ სათანადო გარანტიებით, რომლებიც იცავს მათ მათი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების შემლახავი ქმედებისაგან. აქედან გამომდინარე, ფსიქიატრიულ სტაციონარში იძულებითი მოთავსება და მკურნალობა ყოველთვის უნდა ხდებოდეს შესაბამისი გარანტიების დაცვის პირობებში და რეგულარულად უნდა ხდებოდეს პაციენტის მდგომარეობის გადამოწმება სტაციონარში ყოფნის აუცილებლობასთან დაკავშირებით. გარდა ამ საკითხებისა, დაცვის გარანტიები უნდა აწესრიგდეს პაციენტების საჩივრების მიღებისა და მათზე რეაგირების ეფექტური პროცედურების წარმართვას, უზრუნველსაყოფდეს გარე სამყაროსთან პაციენტთა ურთიერთობის შენარჩუნებასა და გარე ზედამხედველობას ფსიქიატრიულ დაწესებულებებზე.

168. საქართველოს კანონი ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არეგულირებს შეურაცხადი ან დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ფსიქიკურად დაავადებული პირების მიმართ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების სამართლებრივ საფუძვლებსა და საპროცესო

მოქმედებებს. ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ კანონის 4(1) და 10(1) მუხლების და საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 676 (4) მუხლის თანახმად ავადმყოფისათვის იძულებითი სტაციონარული მკურნალობის დანიშვნის გადაწყვეტილებას სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის კომისიის დასკვნის საფუძველზე ღებულობს მოსამართლე. პაციენტის რეგულარული გადამოწმება საექიმო კომისიის მიერ ხდება მისი სტაციონარში მოთავსებიდან არა უგვიანეს ექვსი თვისა და შემდგომში არანაკლებ ერთხელ ყოველ ექვს თვეში. საექიმო კომისიის გადაწყვეტილება იძულებითი მკურნალობის მოხსნის ან რეჟიმის შეცვლის თაობაზე განიხილება სასამართლოს მიერ. სასამართლო სხდომას ესწრებიან კომისიის წევრები და სავალდებულოა პაციენტის დამცველის მონაწილეობა¹². ამასთან, შესაძლებელია სასამართლოს გადაწყვეტილების გასაჩივრება პაციენტის, მისი ადვოკატის ან წარმომადგენლის მიერ.

169. დელეგაციამ მიიღო ინფორმაციის იმის თაობაზე, რომ ზემოხსენებული საექიმო კომისია, ჯანდაცვის სამინისტროს ფსიქიატრის, მკურნალობაზე პასუხისმგებელი ღირექტორის მოადგილისა და მკურნალი ფსიქიატრის შემადგენლობით ყოველ ექვს თვეში ერთხელ იკრიბება ფოთის საავადმყოფოში. პაციენტები იცნობდნენ ამ პროცედურას და დაადასტურეს, რომ მათ იწვევდნენ კომისიაზე, სადაც შესაძლებლობა ჰქონდათ გამოეთქვათ საკუთარი აზრი. თუმცა, ზოგიერთი პაციენტის თქმით, შემდგომში მათ არ აცნობდნენ კომისიის დასკვნას. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ამ საკითხთან დაკავშირებით.**

ამასთან, **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს განმარტება იმის თაობაზე აქვს თუ არა პაციენტს და მის ადვოკატს შესაძლებლობა გაეცნოს პაციენტის სამედიცინო ისტორიას.**

170. ის სამართლებრივი მექანიზმები, რომლებიც საშუალებას აძლევს პაციენტს საჩივრიდ მიმართოს შესაბამის კომპეტენტურ უწყებას და კონფიდენციალურობის დაცვით შეატყობინოს ინფორმაცია სათანადო სახელმწიფო ორგანოს, მისი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დაცვის აუცილებელ გარანტიას წარმოადგენს. ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ საქართველოს კანონის თანახმად “პაციენტს გარანტირებული აქვს საჩივრისა და განცხადების შეტანის უფლება სასამართლო და სახელმწიფო ორგანოებში”¹³. დელეგაციამ მიიღო ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ ფოთის საავადმყოფოს პაციენტებს შეუძლიათ ოფიციალური საჩივრით მიმართონ ზედამხედველ პროკურორს; თუმცა, როგორც ჩანს, ამგვარი საჩივრების კონფიდენციალობა ყოველთვის არ არის დაცული. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს აუცილებელი ზომები ზედამხედველ პროკურორთან და სხვა კომპეტენტურ უწყებებთან პაციენტების მიერ გაკეთებულ საჩივართა კონფიდენციალურობის უზრუნველსაყოფად. ამასთან, პაციენტებს სისტემატურად უნდა მიეწოდებოდეთ ინფორმაცია, რომ მათ აქვთ კონფიდენციალური საჩივრის შეტანის შესაძლებლობა.**

¹² იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 665 (1) და 674 (2) მუხლები

¹³ იხ. ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ კანონის 3(2) და 16 მუხლები

ზოგადად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ შეიქმნას სპეციალური ბროშურა, რომელშიც მოცემული იქნება ინფორმაცია საავადმყოფოს შინაგანაწესისა და პაციენტების უფლებების შესახებ. ასეთი ბროშურა უნდა დაურიგდეს ყველა პაციენტს და ასევე მათ ოჯახებს. იმ პაციენტებს, რომელთაც არ შეუძლიათ დამოუკიდებლად გაეცნონ ბროშურას, უნდა გაეწიონ შესაბამისი დახმარება.

171. პაციენტების მიმართ არამართებული მოპყრობის თავიდან აცილების, და ასევე მკურნალობის ინტერესებიდან გამომდინარე, აუცილებელია პაციენტებმა შეინარჩუნონ ურთიერთობა გარე სამყაროსთან. პაციენტებს უნდა შეეძლოთ წერილების გაგზავნა და მიღება, ტელეფონით სარგებლობა და მათ სანახავად მოსულ ოჯახის წევრებთან და ახლობლებთან შეხვედრა. ისინი ასევე გარანტირებული უნდა იყვნენ დამცველთან მოწმეების გარეშე პირისპირ შეხვედრის უფლებით.

ფოთის საავადმყოფოს პაციენტებს საზოგადოდ ეძლეოდათ შეუზღუდავი რაოდენობით ამანათების მიღებისა და ნათესავებთან და სხვა პირებთან შეხვედრის საშუალება. პაემანის ოთახი კარგად იყო მოწყობილი, მაგრამ სამწუხაროდ იშვიათად თუ ხდებოდა მისი გამოყენება. რაც შეეხება წერილების მიღებას და გაგზავნას, აქ შეზღუდვები არ იყო დაწესებული, თუმცა მედპერსონალი შესაძლოა გაცნობოდა მათ შინაარსს. მიუხედავად იმისა, რომ საავადმყოფოში არ იყო პაციენტებისათვის განკუთვნილი ტელეფონი, მათ შეეძლოთ ეთხოვათ ადმინისტრაციულ ნაწილში არსებული ტელეფონით სარგებლობა. თუმცა ზოგიერთი პაციენტი ჩიოდა, რომ მიუხედავად არაერთი თხოვნისა, მათ არ მისცეს ტელეფონით საუბრის უფლება.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს საქართველოს ხელისუფლებისაგან მოსაზრებები პაციენტების გარე სამყაროსთან ურთიერთობის გაუმჯობესების შესაძლებლობების თაობაზე.

172. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს პაციენტებზე მზრუნველობის მაკონტროლებელი დამოუკიდებელი უწყების მიერ ფსიქიატრიული დაწესებულებების რეგულარულ შემოწმებას.

დელეგაციის მიერ მიღებული ინფორმაციით, ფოთის საავადმყოფოს შემოწმება ზედამხედველი პროკურორის მიერ ხდება ყოველწლიურად და ასევე საჩივრის მიღების შემთხვევაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ფოთის საავადმყოფოს ზედამხედველი პროკურორის მიერ 2000, 2001 წლებში ჩატარებული შემოწმების ანგარიშების ასლები. ამასთან, კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია, ხდება თუ არა ფოთის საავადმყოფოს შემოწმება პაციენტებზე მზრუნველობის კონტროლზე პასუხისმგებელი სხვა რომელიმე გარე უწყების მიერ.

173. და ბოლოს, დელეგაციისათვის ცნობილი გახდა, რომ პაციენტის დამცველის მომსახურებით სარგებლობის უფლებისა და საჩივრის შეტანის პროცედურებს გაუმჯობესების მიზნით, ჯანდაცვის სამინისტროში მზადდებოდა ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ კანონში შესატანი ცვლილებებისა და დამატებების პროექტი.

გარდა ამისა, ახალი კანონი პაციენტების უფლებათა შესახებ ასევე შეიცავს დებულებებს, რომლებიც განამტკიცებენ ფსიქიატრიული პაციენტების უფლებებს. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დამატებითი ინფორმაცია ზემოხსენებული საკანონმდებლო ცვლილებების შესახებ და ასევე შესაბამისი დოკუმენტების ასლები.**

ე. დაკავების ადგილები სამხედრო ნაწილებში

174. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მონახულა ქუთაისის გარნიზონის დისციპლინარული ნაწილი (ჰაუპტვახტი). ვიზიტის დროს იქ არავინ იმყოფებოდა, ხოლო ბოლო დაკავებულს ჰაუპტვახტში სასჯელის მოხდის ვადა ამოეწურა დილით დელეგაციის ვიზიტის დღეს (იხ. პარაგრაფი 8). გარნიზონის ჰაუპტვახტს ორმაგი დანიშნულება ჰქონდა. ერთის მხრივ, იგი გამოიყენებოდა როგორც დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიება ჯარისკაცებისა და სერჟანტების მიმართ, ხოლო მეორეს მხრივ, დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი და სასამართლოს გადაწყვეტილებით თავისუფლებადკვეთილი ყველა ჩინის სამხედრო მოსამსახურის დასაკავებლად, საგამოძიებო იზოლატორში მათ გადაყვანამდე ან განთავისუფლებამდე. ამ ორი კატეგორიის დაკავებულ პირთა მოთავსება ჰაუპტვახტში ხდება განცალკევებით.

დელეგაციამ მოისმინა სხვადასხვა ინტერპრეტაცია დისციპლინარული სასჯელის ვადის ხანგრძლივობისა და მისი შესაძლო გაგრძელების თაობაზე. როგორც ჩანს, სამხედრო მოსამსახურის შესახებ კანონმდებლობაში არ არის დადგენილი ჰაუპტვახტში მოთავსების დასაშვები მაქსიმალური ვადა. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს განმარტება ამ საკითხთან დაკავშირებით.**

175. ჰაუპტვახტში არსებული პირობები სერიოზული კრიტიკის საფუძველს იძლევა.

განყოფილების ექვსი საკანი (რომელთა ფართი მერყეობს 6 კვ.მ-დან 9 კვ.მ-დე) დახუთული და ცუდად განათებული იყო – “ფანჯრის” ფუნქციას ასრულებდა კედელში გამოჭრილი ზვრელი და ხელოვნური შუქიც ძალიან სუსტი იყო. მრავალსადგომიან საკნებში იდგა უმატრასო ხის ტახტი, ხოლო სამართლო საკნებში მხოლოდ გრძელი ხის სკამი. მთლიანობაში ჰაუპტვახტის ფიზიკური მდგომარეობა არაადამაკმაყოფილებელი იყო.

რიგითი ჯარისკაცები და სერჟანტები, რომელთაც განესაზღვრათ დისციპლინარულ ღონისძიებად ჰაუპტვახტში მოთავსება, არ იყვნენ უზრუნველყოფილი ლეიბებით, საბნებითა და ლოგინის თეთრეულით და ეძინათ ხის მაგარ საწოლებზე ან გრძელ სკამებზე. რაც შეეხება სამხედრო მოსამსახურეებს, რომელთაც აღმკვეთ ღონისძიებად მიესაჯად ჰაუპტვახტში პატიმრობა, დელეგაციას უთხრეს, რომ მათ უნდა მიეცეთ ლეიბები ღამით. თუმცა, დელეგაციას ვიზიტის დროს ლეიბები არ უნახავს და ჰაუპტვახტში მომსახურე პერსონალიც, როგორც ჩანს, არ იცნობდა ამ მოთხოვნას.

არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა იყო ასევე სანიტარული ნორმების დაცვის თვალსაზრისით. კერძოდ, საერთო ტუალეტები მოუწყობელი და დაბინძურებული იყო, არ იყო გამდინარე წყალი და დასაბანი საშუალებები. აღსანიშნავია, რომ ჰაუპტვახტში სამხედრო მოსამსახურის მოთავსების ერთ-ერთ პირობას წარმოადგენდა იმის დადასტურება, რომ მან განვლილი კვირის განმავლობაში მიიღო შხაპი, რადგანაც მას დაკავების პერიოდში არ ექნებოდა დაბანის შესაძლებლობა.

176. დაკავებულთა სტატუსის შესაბამისად განსხვავდება ჰაუპტვახტში მოთავსების რეჟიმი. რიგით ჯარისკაცებს, რომლებიც იხდიან დისციპლინურ სასჯელს, აქვთ უფლება გავიდნენ სუფთა ჰაერზე დილას ნახევარი საათით და საღამოს ერთი საათით. დღის განმავლობაში ისინი ასევე მონაწილეობენ სამხედრო წვრთნებში და აგრძელებენ თეორიულ და პრაქტიკულ მომზადებას და ასრულებენ სხვედასხვა სამეურნეო (ძირითადად დასუფთავების) სამუშაოებს გარნიზონში.

რაც შეეხება სამხედრო მოსამსახურეებს, რომელთაც აღმკვეთ ღონისძიებად მიესაჯად ჰაუპტვახტში პატიმრობა, მათ საკნის დატოვების უფლება აქვთ მხოლოდ საპირფარეშოში გასასვლელად და დღეში 50 წუთით სუფთა ჰაერზე გასასეირნებლად.

დელეგაციას აცნობეს, რომ ჰაუპტვახტში მოთავსებულებს ჰქონდათ წიგნებისა და გაზეთების კითხვის უფლება.

177. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასწრაფოდ განზორციელდეს ღონისძიებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ქუთაისის გარნიზონის დისციპლინარულ ნაწილში (ჰაუპტვახტში)

- გაუმჯობესდეს მდგომარეობა დღის შუქის, ვენტილაციისა და ხელოვნური განათების თვალსაზრისით;
- გაუმჯობესდეს ფიზიკური და ჰიგიენური მდგომარეობა საკნებსა და საერთო სარგებლობის ტუალეტებში;
- ყველა საკანში დაიდგას საწოლები და დაკავებული პირები ღამით უზრუნველყოფილ იქნენ ლეიბებითა და საბნებით; აუცილებლობის შემთხვევაში არსებულ კანონმდებლობაში შეტანილ იქნეს სათანადო შესწორებები და დამატებები;
- დაკავებულ სამხედრო ვალდებულებს მიეცეთ შესაძლებლობა კვირაში ერთხელ მაინც მიიღონ ცხელი შხაპი;
- ყველა სამხედროს, მათ შორის ჰაუპტვახტში აღკვეთის ღონისძიების სახით მოთავსებულ პირებს, უნდა ეძლეოდეთ დღეში არანაკლებ ერთი საათით ჰაერზე გასვლის საშუალება.

178. ჰაუპტვახტში მოთავსებამდე, ყველა პირს უნდა ჩაუტარდეს სამედიცინო შემოწმება. დაკავებულის მიერ მოთხოვნის შემთხვევაში ფერშალი გასინჯავს მათ საკანში და შეიძლება მოითხოვოს მათი საავადმყოფოში გადაყვანა.

179. როგორც დელეგაციამ დაადგინა, კანონმდებლობა არ აწესრიგებს საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში დისციპლინური სასჯელის საპროცესო საკითხებს. ვიზიტის დროს მოპოვებული ინფორმაციის მიხედვით, სანქციის დაწესებამდე არ ხდება იმ ჯარისკაცის საქმის განხილვა, რომელსაც ბრალად ედება დისციპლინური გადაცდომა და მას არ შეუძლია სასჯელის ღონისძიების თაობაზე გადაწყვეტილების გასაჩივრება. გარდა ამისა, სტანდარტულ ანკეტაში, რომლის საფუძველზეც ხდება ჯარისკაცის მოთავსება ჰაუპტვახტში, ფიქსირდება დაკავების ხანგრძლივობა, მაგრამ არა კონკრეტული ბრალდება.

რაც შეეხება შემოწმების პროცედურებს, დელეგაციას ეცნობა, რომ რაიონის სამხედრო პროკურორი, რომელსაც ევალება ზედამხედველობა თავისუფლების აღკვეთაზე სამხედრო სამსახურში, მონახულებს ჰაუპტვახტს ორ თვეში ერთხელ. გარდა ამისა, ადგილობრივი სანიტარული სამსახურები ახორციელებენ პერიოდულ სანიტარულ შემოწმებებს. უკანასკნელ პერიოდში თავდაცვის სამინისტროსთან შეთანხმებით ჰაუპტვახტი ინახულა ერთ-ერთმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ამ ფაქტს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ შეიმუშაოს სპეციალური დირექტივები ჰაუპტვახტში მოთავსების შესახებ. ამ დირექტივებმა სხვა საკითხებთან ერთად უნდა განსაზღვროს სავალდებულო პროცედურები (მათ შორის, გადაცდომის თაობაზე ჯარისკაცთან გასაუბრება და მისი ახსნა-განმარტების მოსმენა, კონკრეტული ბრალდების შესახებ წერილობითი განაცხადის გაკეთება და დაკისრებული სანქციის გასაჩივრების უფლება); დაკავების ზღვრული ვადა, რეჟიმი, და სხვა.

III. შეჯამება და დასკვნები

180. 1991 წელს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ საქართველო მრავალი ურთულესი პრობლემის წინაშე დადგა, როგორცაა სამოქალაქო ომი, მძიმე ეკონომიკური კრიზისი, მზარდი სოციალური პრობლემები. საქართველოს ხელისუფლებამ აღნიშნა, რომ ეს ფაქტორები უარყოფით ზეგავლენას ახდენს იმ სფეროებზე, რომელსაც კომიტეტის მანდატი მოიცავს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მხედველობაში მიიღო ეს გარემოებები, განსაკუთრებით თავისუფლებადკვეთილი პირების საერთო ყოფის და მათი ყოველდღიური საქმიანობის გაცნობის დროს. თუმცა, შეიარაღებული კონფლიქტი და ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური პრობლემები არანაირად არ ამართლებს განზრახ არამართებულ მოპყრობას.

ა. პოლიციის დაწესებულებები

181. ვიზიტის დროს დელეგაციამ მოისმინა მრავალი განცხადება პოლიციის მიერ დანაშაულში ეჭვმიტანილების ფიზიკური შეურაცხყოფის შესახებ. ზოგიერთი განცხადებით ფიზიკური ძალადობა იმდენად მძიმე იყო, რომ წამების ტოლფასადაც შეიძლება ჩაითვალოს. დაკავებულ პირთაგან მოსმენილი განცხადებების თანახმად, ფიზიკურ ძალადობას ადგილი ჰქონდა როგორც პოლიციის მიერ მათი დაკავების, ასევე მათი შემდგომი დაკითხვის დროს და ძირითადად ვლინდებოდა სახეში გარტყმის, მუშტით ცემის, წიხლების, პოლიციის ხელკეტების, იარაღის კონდახის და სხვა მაგარი საგნების გამოყენების ფაქტებში. ყველაზე მძიმე შემთხვევებში განცხადებები ეხებოდა ელექტროშოკის, აირწინალების გამოყენებას, ფეხის გულებზე ცემას და თავდაყირა მდგომარეობაში დაკავებულის იძულებით გაჩერებას.

თითქმის ყველა განცხადება ეხებოდა ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტებს თავდაპირველ საგამოძიებო მოქმედებაზე პასუხისმგებელი პოლიციის ოპერატიული მუშაკების (მოკვლევის ორგანოს) მხრიდან. დელეგაციამ ასევე მოისმინა რამდენიმე განცხადება გამოძიებლების მხრიდან ფიზიკური ძალადობის ფაქტებთან დაკავშირებით. თითქმის არ ყოფილა განცხადებები დროებითი დაკავების იზოლატორში მომუშავე პერსონალის მხრიდან ფიზიკური შეურაცხყოფის თაობაზე.

დელეგაციაში შემაჯავმა ექიმებმა გასინჯეს ზოგიერთი იმ პირთაგანი, რომლებიც აცხადებდნენ, რომ მათ მიმართ ადგილი ჰქონდა ფიზიკურ ძალადობას და გამოავლინეს, რომ მათ აღენიშნებოდათ ამგვარი ზემოქმედების რეალური ფიზიკური ნიშნები. ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს, რომ სამედიცინო დოკუმენტაციის (პატიმრის ციხეში მოყვანის მომენტში აღნიშნული ტრავმული დაზიანებების ჟურნალის და ასევე პატიმართა პირადი სამედიცინო ისტორიების) გაცნობისას დელეგაციამ აღმოაჩინა სამედიცინო შემოწმების დასკვნები, რომლებიც შეესაბამებოდა გამოკითხული პირების განცხადებებს პოლიციის მუშაკთა მიერ მათ მიმართ ჩადენილი ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტებზე.

დელეგაციის მიერ მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე კომიტეტი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ საქართველოში ეჭვმიტანილ პირებს პოლიციის მიერ

დაკავებისას და/ან პოლიციაში მათი ყოფნის პერიოდში (განსაკუთრებით დაკითხვის დროს) ემუქრებათ სერიოზული საფრთხე იმისა, რომ მათ მიმართ შეიძლება აღვილი ჰქონდეს არამართებულ მოპყრობას და ზოგიერთ შემთხვევაში უხეშ ფიზიკურ მოპყრობას/წამებასაც კი.

182. კომიტეტმა ხაზგასმით აღინიშნა, რომ ამგვარი ფიზიკური შეურაცხყოფის აღკვეთის საუკეთესო გარანტიას წარმოადგენს თვით პოლიციის თანამშრომელთა მიერ ერთმნიშვნელოვნად უარის თქმა ფიზიკური ზემოქმედების მეთოდების გამოყენებაზე. ეს გულისხმობს სამუშაოზე მიღების დროს შერჩევის მკაცრი კრიტერიუმების გამოყენებას და სათანადო პროფესიულ მომზადებას. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლება უნდა ისწრაფვოდეს პოლიციელთა პრაქტიკული პროფესიული მომზადება წარმართოს ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპებზე დაყრდნობით, რათა უზრუნველყოფილი იყოს პოლიციელთა სათანადო ქცევა მაღალი რისკის მქონე სიტუაციებში, როგორცაა ეჭვმიტანილთა დაკავება და დაკითხვა.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ შესაბამისმა სახელმწიფო უწყებებმა და პოლიციის ხელმძღვანელმა მუშაკებმა განუმარტონ პოლიციის თანამშრომლებს, რომ დაკავებულ პირთა მიმართ არამართებული მოპყრობა და ფიზიკური ძალის გამოყენება დაუშვებელია და მკაცრად დაისჯება.

რაც შეეხება უშუალოდ დაკავების დროს არამართებული მოპყრობის ფაქტებზე გაკეთებულ განცხადებებს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ პოლიციის მუშაკებს მუდმივად უნდა გაუმეორდეთ ის სავალდებულო მოთხოვნა, რომ აუცილებლობის შემთხვევაში ეჭვმიტანილის დაკავებისას ძალის გამოყენება შეიძლება მოხდეს მკაცრად იმ ფარგლებში, რასაც კონკრეტული ვითარება მოითხოვს. ხოლო მას შემდეგ, რაც დაკავებული პირი კონტროლს დაექვემდებარება, არანაირი გამართლება არ შეიძლება ჰქონდეს პოლიციის მიერ მის მიმართ ფიზიკური ძალის გამოყენებას.

183. პოლიციის მუშაკთა მხრიდან არამართებული მოპყრობის აღსაკვეთად კიდევ ერთი ქმედითი საშუალებაა სასამართლოს მიერ ამგვარ ფაქტებთან დაკავშირებით მიღებული ყველა საჩივრის ზედმიწევნით შესწავლა და სათანადო რეაგირება. ამას უაღრესად ღიად პრევენციული მნიშვნელობა აქვს.

ამასთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხაზგასმით მიუთითებს, რომ ყველა პირი, ვის მიმართაც გამოიყენება დაპატიმრება, როგორც აღკვეთის ზომა, პირადად უნდა წარსდგეს იმ მოსამართლის წინაშე, რომელსაც გამოაქვს გადაწყვეტილება აღკვეთის ღონისძიების თაობაზე. ეს საშუალებას მისცემს პირს, რომელსაც ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენეს, დროულად შეიტანოს საჩივარი ამგვარ ქმედებაზე. გარდა ამისა, იმ შემთხვევაშიც კი თუ პირი არ ჩივის, თავად ის ფაქტი, რომ იგი შეხვდება მოსამართლეს, ამ უკანასკნელს მისცემს საშუალებას დროულად იმოქმედოს, თუ ის შეამჩნევს დაკავებულ პირზე ფიზიკური ზემოქმედების ნიშნებს (მაგ. სხეულის დაზიანებებს, მის ზოგად ფიზიკურ და მორალურ მდგომარეობას და ა.შ.) და გადასცემს საქმეს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზას განსახილველად.

184. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაციები დაკავებულ პირთა პოლიციის მიერ ფიზიკური შეურაცხყოფისგან დაცვის მექანიზმების განმტკიცების თაობაზე. კერძოდ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციაში დაკავებული პირების უფლება ისარგებლონ დამცველის მომსახურებით მოქმედებდეს თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პირი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება პოლიციის განყოფილებებში დაკავებულის უფლებების შესახებ საინფორმაციო ფურცლის შემოღებას და იძლევა რეკომენდაციას, რომ ყველა დაკავებული პირი პოლიციაში მიყვანისთანავე უნდა იღებდეს ფურცელს მისი უფლებების წერილობითი ჩამონათვალით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ შეიმუშაოს დაკავებულის პოლიციის ქცევის კოდექსი, გააუმჯობესოს დაკავების სარეგისტრაციო ჩანაწერების წარმოება და პოლიციის დროებითი დაკავების იზოლატორების დამოუკიდებელი შემოწმებები.

185. საერთო პირობები მონახულებულ დროებითი ყოფნის იზოლატორებში ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდა. ერთგან პირობები იყო ასატანი, სხვგან კი სრულიად არადაამაკმაყოფილებელი. შაკნების სათანადო განათება და ვენტილაცია პრობლემას წარმოადგენს ყველა მონახულებულ იზოლატორში. დაკავებულ პირებს ყოველთვის არ ეძლევათ ლეიბები და საბნები და უმეტეს იზოლატორებში არ ხდება დაკავებულთა საკვებით უზრუნველყოფა ან მათი გაყვანა ჰაერზე. ამგვარი ვითარებაა შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის რაიონული განყოფილებების საკნებშიც. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააუმჯობესოს დაკავების პირობები შსს პოლიციის რაიონული განყოფილებების იზოლატორებსა და საკნებში წარმოდგენილ მოხსენებაში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით.

ბ. სახელმწიფო უშიშროების დროებითი დაკავების იზოლატორები

186. უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორში პირობები მთლიანობაში ძალიან კარგია და საქართველოში სხვა დროებითი დაკავების იზოლატორებისათვის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს. თუმცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ განიხილოს აქ დაკავებული პირების ყოველდღე არანაკლებ ერთი საათით ჰაერზე გაყვანის შესაძლებლობა.

გ. სასჯელარსრულების დაწესებულებები

187. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს არ მოუსმენია დაზარალებულთა განცხადებები მონახულებულ პენიტენციურ დაწესებულებებში ციხის თანამშრომელთა მიერ პატიმართა წამებისა, თუ მათ მიმართ ჩადენილი სხვა განზრახ არამართებული მოპყრობის თაობაზე და არ მოუპოვებია ამგვარი მოპყრობის მაჩვენებელი სხვა ფაქტები.

№1 საპრობილეში დელეგაციის მიერ გამოკითხულმა ზოგიერთმა პატიმარმა აღნიშნა, რომ პატიმართა შორის არსებობს გავლენის სტრუქტურები, გამოძალვა და დაშინება, რაშიც, ზოგიერთის თქმით, ციხის თანამშრომლებიც არიან გარეული. ამასთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს დამატებითი ინფორმაცია პატიმართა შორის ურთიერთდაშინების/ძალადობის აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ.

188. ფიზიკური პირობები № 5 საპრობილეში უკიდურესად არაადამაკმაყოფილებელია. შენობები უაღრესად ამორტიზირებულია, რაც სრულიად შეუსაბამო გარემოს ქმნის როგორც პატიმრების, ისე ციხის თანამშრომლებისათვის.

ყველაზე სავალალო მდგომარეობა აღინიშნა მთავრი კორპუსის სარდაფში. ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ თხოვა საქართველოს ხელისუფლებას დაუყოვნებლივ შეეწყვიტა სარდაფის გამოყენება. ასევე უმძიმესი პირობებია მთავარი კორპუსის სხვა სართულებზე და პატიმარი ქალების განყოფილებაში. საკნების უდიდესი უმრავლესობა გადატვირთულია, ხოლო რამდენიმე საკანში პატიმრების რაოდენობა აღემატება საწოლების რაოდენობას. საკნების უმრავლესობაში არაადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობაა საკნების განათებისა (როგორც ბუნებრივი, ისე ხელოვნური განათების) და ვენტილაციის თვალსაზრისით. გარდა ამისა, ლოგინი და თეთრეულიც ხშირად ჭუჭყიანი და დაფლეთილია და ციხე არ უზრუნველყოფს პატიმრებს პირადი ჰიგიენის საგნებით.

ყველაზე კარგი პირობებია შექმნილი საპრობილის იმ ნაწილში, სადაც ის მსჯავრდებულები იმყოფებიან, რომლებიც სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებენ.

189. №1 საპრობილის საერთო სამშენებლო-ტექნიკური მდგომარეობა №5 საპრობილესთან შედარებით უკეთესი იყო და ჩანდა მდგომარეობის გაუმჯობესების მცდელობა. პატიმართა უმრავლესობისათვის გამოყოფილი ფართი ნორმით დასაშვებია ან ცალკეულ შემთხვევებში გაცილებით მეტიც კი. სხვა თვალსაზრისით, გარდა იშვიათი გამონაკლისებისა, ადგილი ჰქონდა იგივე ნაკლოვანებებს, რაც აღწერილი იყო №5 საპრობილესთან დაკავშირებით. აქაც შედარებით უკეთესი პირობებია შექმნილი საპრობილის იმ ნაწილში, სადაც ის სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებზე მყოფი მსჯავრდებულები ცხოვრობენ.

190. პირობები ორივე საპრობილის დისციპლინარულ საკნებში (“კარცერებში”) სრულიად მიუღებელი იყო, რამაც ასახვა ჰპოვა იმ პირველი რიგის შენიშვნებში, რომელიც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ ვიზიტი ბოლოს გააკეთა კონვენციის მე-8 (5) მუხლის შესაბამისად. შემდგომში საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა კომიტეტს, რომ ეს საკნები გაუქმებულია.

191. საქართველოს სასჯელარსრულების სისტემას მწირი დაფინანსების პირობებში უწევს მუშაობა და კომიტეტს კარგად ესმის, რომ შეუძლებელია აღნიშნული მდგომარეობის ერთბაშად გამოსწორება. მიუხედავად ამისა, კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ადამიანის თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ გადაწყვეტილება იმავდროულად გულისხმობს სახელმწიფოს ვალდებულებას შექმნას პატიმრობისთვის სათანადო პირობები.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა მთელი რიგი რეკომენდაციებისა, რომლებიც №1 და №5 საპრობილევში პირობების გაუმჯობესებას შეეხება. კერძოდ, კომიტეტმა მოითხოვა ფანჯრებიდან სქელი ჟალუზების და ლითონის ფარის დემონტაჟი, რამდენედაც ბუნებრივი განათება და სუფთა ჰაერი აუცილებელ სასიცოცხლო მოთხვნელებას წარმოადგენს და მათი ნაკლებობა ხელს უწყობს დაავადებათა გავრცელებას.

192. ორივე საპრობილეში მსჯავრდებულთა უმრავლესობა თითქმის მთელი დროის განმავლობაში იმყოფებოდა ჩაკეტილ საკანში და არ ჰქონდათ საშუალება დაკავებულყვნენ რაიმე საქმიანობით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გაგებით ეკიდება იმ ფაქტს, რომ საქმიანობის სხვადასხვა ფორმების ორგანიზება საგამოძიებო იზოლატორებში (მაგ. №5 საპრობილეში) რომელთათვისაც პატიმრების მაღალი დენადობაა დამახასიათებელი, უდავოდ ძალიან ძნელია. ამავ დროს მიუღებელია, რომ თვეების განმავლობაში პატიმრები მხოლოდ საკუთარი თავის ანაბარა იმყოფებოდნენ. პატიმრობა ისეთ პირობებში, როგორც და №1, შეიძლება შეფასდეს მხოლოდ როგორც ღირსების შემლახავი მდგომარეობა.

საქართველოს ხელისუფლებამ მიზნად უნდა დაისახოს, რომ პატიმრობაში მყოფი ყველა პირი (მათ შორის საგამოძიებო იზოლატორში მყოფი პატიმრები) დროის დიდ ნაწილს (მაგალითად 8 საათს ან მეტს დღეში) ატარებდეს საკნის გარეთ და დაკავებული იყოს სხვადასხვა საქმიანობით. ამასთან, იმ პატიმრებისათვის, რომლებიც გრძელვადიან სასჯელს იხდიან, მაგალითად №1 საპრობილეში მყოფი მსჯავრდებულებისათვის, უნდა უფრო ხელშემწყობი რეჟიმი არსებობდეს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა რამდენიმე რეკომენდაცია გამოთქვა ამ საკითხთან დაკავშირებით.

193. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მოხსენებაში გააშუქა პენიტენციური დაწესებულებების სამედიცინო სამსახურთან დაკავშირებით (პერსონალი, შენობების ფიზიკური მდგომარეობა, სამედიცინო აღჭურვილობა, სამედიცინო შემოწმება დაწესებულებაში პატიმრის მიყვანისას, სამედიცინო დოკუმენტაცია და კონფიდენციალურობა). კომიტეტი მიიჩნევს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ აუცილებელად უნდა შეიმუშავოს სასჯელსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების ერთიანი, კომპლექსური პოლიტიკა, რაც დაფუძნებული იქნება ეკვივალენტურობისა და სხვა საყოველთაოდ მიღებულ პრინციპებზე, როგორცაც პაციენტის თანხმობა, სამედიცინო ინფორმაციის კონფიდენციალურობა და ჯანდაცვის სამსახურის თანამშრომელთა პროფესიული დამოუკიდებლობა. ამ თვალსაზრისით, სასურველია ჯანდაცვის სამინისტროს უფრო აქტიური ჩართვა სასჯელსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების უზრუნველყოფაში.

194. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს, სადაც სამკურნალოდ გადაჰყავთ პატიმრები საქართველოს სხვადასხვა სასჯელსრულების დაწესებულებებიდან, არ გააჩნია საკმარისი პერსონალი და რესურსები იმისათვის, რომ თავისი ფუნქცია შეასრულოს. სამედიცინო აპარატურის, მედიკამენტებისა და სხვა აუცილებელი მასალების დეფიციტის გამო, საავადმყოფო ვერ უზრუნველყოფს სათანადო შემოწმებას, დიაგნოზის დასმასა და მკურნალობას. ამდენად, იგი უფრო

“ავადმყოფი პაციენტების სადგომს” წარმოადგენს, ვიდრე სრულფასოვან სამედიცინო დაწესებულებას. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რიგი რეკომენდაციებისა ამ მდგომარეობის გამოსწორების თვალსაზრისით.

195. ბოლო პერიოდში ტუბერკულოზის შემთხვევები საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სერიოზულ პრობლემად იქცა მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს მთელი საზოგადოების ჯანმრთელობისათვის. ტუბერკულოზის გამოვლენისა და მისი მკურნალობის სქემები სხვადასხვა დაწესებულებებში განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დახმარებით №1 საპრობილეში ხორციელდება DOTS-მეთოდით (Directly Observed Treatment – Short Course - “მკურნალობის მოკლე კურსი უშუალო დაკვირვების პირობებში”) ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოვლენისა და მკურნალობის პროგრამას (პროგრამა შემუშავებულია ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის ღირეპტივების თანახმად). რაც შეეხება №5 საპრობილეს, აქ DOTS-ის მეთოდით მკურნალობა დანერგილი არ არის.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რამდენიმე რეკომენდაცია ტუბერკულოზის პრობლემასთან დაკავშირებით №5 საპრობილეში. მან ასევე რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ გაძლიერდეს ძალისხმევა პენიტენციურ სისტემაში ტუბერკულოზის კონტროლის იმ საერთაშორისო სტანდარტების დასანერგავად, რომლებიც განსაზღვრულია მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციისა და წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა ასევე ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ტუბერკულოზის პრობლემის გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ ყველა შესაბამისი სამინისტროსა და უწყების გაერთიანებული ძალისხმევით.

196. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რიგი რეკომენდაციებისა მის მანდატთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებზეც (პერსონალი, ურთიერთობა გარე სამყაროსთან, დისციპლინა, საჩივრები, საქმიანობაზე კონტროლი და სხვა). კერძოდ, კომიტეტმა თხზნით მიმართა საქართველოს ხელისუფლებას მკაფიოდ განუმარტოს როგორც ხელმძღვანელ, ისე რიგით თანამშრომლებს, რომ მიუღებელია და მკაცრად ისჯება პაციენტებისაგან არამართებული სარგებლობის მიღება ან მოთხოვნა.

დ. ფსიქიატრიული დაწესებულებები

197. დელეგაციას არ მოუხმენია განცხადებები და არ მოუპოვებია სხვა ფაქტები ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მედპერსონალის მხრიდან პაციენტების მიმართ განზრახ არამართებული მოპყრობის შესახებ. თუმცა, დელეგაციამ მოისმინა რამდენიმე განცხადება ალგზნებული და გარშემომყოფთათვის საშიში ავადმყოფების მიმართ დაცვის მუშაკთა არამართებული მოპყრობისა და სიტყვიერი შეურაცხყოფის შესახებ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ ფოთის საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ განუმარტოს დაცვის სამსახურს, რომ არასათანადო მოპყრობა პაციენტებისადმი მიუღებელია და ისჯება მკაცრი სანქციებით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასწრაფოდ იქნას მიღებული დეტალური წესები ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე დაცვის თანამშრომელთა ფუნქციებისა

და მოვალეობების თაობაზე. კომიტეტი ასევე იძლევა რეკომენდაციას გადაიდგას ნაბიჯები დაცვის პერსონალის შერჩევისა და მათი სათანადო მომზადების საკითხების გადახედვის მიზნით.

198. ფოთის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოს მედპერსონალთან დაკავშირებით, კომიტეტმა აღნიშნა, მიუხედავად საავადმყოფოს ორი ფსიქიატრის დიდი სურვილისა და ძალისხმევისა, თერაპიული და სარეაბილიტაციო სფეროების სხვა კვალიფიციური პერსონალის ნაკლებობა არ იძლევა დაწესებულებაში მრავალდისციპლინარულ მიდგომაზე დამყარებული სათანადო სამედიცინო გარემოს შექმნის შესაძლებლობას. გარდა ამისა, ექთნებისა და სანიტრების მომზადების დღევანდელი დონე არ შეიძლება დამაკმაყოფილებლად ჩაითვალოს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია განხორციელდეს ღონისძიებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საავადმყოფოში სამუშაოზე აიყვანოს თერაპიული და სარეაბილიტაციო სფეროების სპეციალისტები (ფსიქოლოგები, ფსიქოთერაპევტები, შრომითი თერაპიის სპეციალისტები, სოციალური მუშაკები და სხვა).

199. პაციენტების საცხოვრებელი პირობების შესწავლისას გამოვლინდა, რომ ბოლო ათი წლის განმავლობაში საავადმყოფოში არ ჩატარებულა რაიმე მნიშვნელოვანი სარემონტო სამუშაოები. პალატების უმრავლესობა მოუწყობელი და გასარემონტებელი იყო. დადებითი მდგომარეობა იყო ბუნებრივი განათებისა და ოთახების ვენტილაციის თვალსაზრისით. თუმცა, ხელოვნური განათება პრობლემას წარმოადგენდა. არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა იყო ასევე პალატებისა და სანიტარული კვანძების სისუფთავა და პირადი ჰიგიენის საგნებით მომარაგების თვალსაზრისითაც. რამდენიმე პაციენტის თქმით, მათ არ ეძლეოდათ საკმარისი რაოდენობის საკვები.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაციები აღნიშნული მდგომარეობის გამოსწორების თვალსაზრისით. მთავარი ამოცანა უნდა იყოს პაციენტების მკურნალობისათვის სათანადო გარემოს შექმნა.

200. ფსიქიატრიული მკურნალობა თითქმის მთლიანად შემოიფარგლებოდა ფარმაკოთერაპიით. საავადმყოფოში პაციენტებისათვის არ არსებობს არანაირი ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის სამსახური. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ზომები ფოთის საავადმყოფოში თერაპიული და ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის ღონისძიებათა განსახორციელებლად. კომიტეტმა ასევე აღნიშნა, რომ არ მიიჩნევს მართებულად იმ ფაქტს, რომ საავადმყოფოს ფსიქიატრები ვალდებული არიან დაიცვან ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ თითოეული დაავადებისათვის დადგენილი მკურნალობის სტანდარტული გეგმა, რამდენადაც ამგვარი ხისტი მიდგომა ზღუდავს ექიმების პროფესიულ დამოუკიდებლობას და მათ არჩევანს, როცა საქმე ეხება მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმით წარმართვას.

201. რაც შეეხება პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვას, დელეგაციას ეცნობა, რომ ფოთის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იშვითად მიმართავენ პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდს. ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენების შესახებ

გადაწყვეტილებას იღებდა ან ნებართვას იძლეოდა მკურნალი ფსიქიატრი და ჩვეულებრივ გამოიყენებოდა მანამ, სანამ მოქმედებას დაიწყებდა დამაწყნარებლები.

დელეგაციის თხოვნით ორი სრულიად შეუფერებელი ოტანი, რომლებიც ალგზნებული პაციენტების მოსატავსებლად გამოიყენებოდა, ამოღებულ იქნა მოხმარებიდან.

მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ შემუშავდეს დეტალური ინსტრუქციები ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების შესახებ. კომიტეტმა ასევე ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ალგზნებული და/ან საშიში პაციენტების ფიზიკურ შეზღუდვაზე პასუხისმგებელი მხარე არის მედპერსონალი. ასეთ შემთხვევებში დაცვის თანამშრომელთა დახმარება უნდა მოხდეს მხოლოდ სამედიცინო პერსონალის თხოვნით და მათ მიერ გაცემული ინსტრუქციებს შესაბამისად.

ე. დაკავების ადგილები სამხედრო ნაწილებში

202. ქუთაისის გარნიზონის ჰაუპტვანტში არსებული პირობები სერიოზული კრიტიკის საფუძველს იძლევა. საკნები დახუთული და ცუდად განათებული იყო და არადამაკმაყოფილებელი იყო მთლიანობაში ჰაუპტვანტის ფიზიკური მდგომარეობა. რიგითი ჯარისკაცები და სერჟანტები, რომელთაც განესაზღვრათ დისციპლინარულ ღონისძიებად ჰაუპტვანტში მოთავსება, არ იყვნენ უზრუნველყოფილი ლეიბებით, საბნებითა და ლოგინის თეთრეულით და ეძინათ ხის მაგარ საწოლებზე ან გრძელ სკამებზე. კომიტეტმა გამოთქვა რეკომენდაცია, რომ ყველა ჰაუპტვანტში დაკავებულ ყველა პირს უნდა ეძლეოდეთ დღეში არანაკლებ ერთი საათით ჰაერზე გასვლის საშუალება.

203. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ შეიმუშაოს სპეციალური დირექტივები ჰაუპტვანტში მოთავსების შესახებ. ამ დირექტივებმა სხვა საკითხებთან ერთად უნდა განსაზღვროს სავალდებულო პროცედურები (მათ შორის, გადაცდომის თაობაზე ჯარისკაცთან გასაუბრება და მისი ახსნა-განმარტების მოსმენა, კონკრეტული ბრალდების შესახებ წერილობითი განაცხადის გაკეთება და დაკისრებული სანქციის გასაჩივრების უფლება); დაკავების ზღვრული ვადა, რეჟიმი, და სხვა.

ვ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციებზე, კომენტარებსა და ინფორმაციის მიწოდების შესახებ თხოვნაზე რეაგირების ღონისძიებები

204. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები, კომენტარები და მოთხოვნები ინფორმაციის მიწოდების თაობაზე მოცემულია I დანართში.

205. რაც შეეხება კერძოდ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციებს, კონვენციის მე-10 მუხლზე დაყრდნობით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის თხოვს საქართველოს ხელისუფლებას:

i. ექვსი თვის ვადაში წარმოადგინოს შუალედური მოხსენება, რომელშიც დეტალურად იქნება მოცემული წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციების განხორციელების გეგმა და უკვე გატარებული ღონისძიებების ანგარიში (შეინიშნა: როგორც კომიტეტმა აღნიშნა, მისი ზოგიერთი რეკომენდაცია გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს);

ii. 12 თვის ვადაში წარმოადგინოს შემაჯამებელი მოხსენება, რომელშიც მოცემული იქნება წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციების განხორციელების მიზნით გატარებული ღონისძიებების სრული ანგარიში;

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმედს გამოთქვამს, რომ ზემოხსენებულ შუალედურ მოხსენებაში საქართველოს ხელისუფლება ასევე წარმოადგენს რეაგირებას ამ მოხსენებაში ჩამოყალიბებულ და I დანართში მოცემულ კომენტარებზე და ასევე დააკმაყოფილებს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის თხოვნას ინფორმაციის მიწოდების თაობაზე;

დანართი I

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციების, კომენტარებისა და მოთხოვნილი ინფორმაციის ჩამონათვალი

I. შესავალი

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- ღონისძიებები, რომლებიც გამიზნულია თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში კორუფციის აღმოსაფხვრელად (პარაგრაფი 10).

II. ა. პოლიციის დაწესებულებები

1. წინასწარი კომენტარები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს საწრაფო ზომები პოლიციაში დაკავების კანონით დადგენილი ვადების პრაქტიკაში დაცვის უზრუნველსაყოფად (პარაგრაფი 19).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი მოხსენების მე-18 პარაგრაფში განხილულ საკითხებთან დაკავშირებით და ასევე სრული ინფორმაცია სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირების პოლიციაში დაკავების კანონით დადგენილი ვადებისა და საპროცესო ეტაპების თაობაზე (პარაგრაფი 18).

2. წამება და ფიზიკური იძულების სხვა ფორმები

რეკომენდაციები

- უდიდესი პრიორიტეტი მიენიჭოს პოლიციის ყველა რანგისა და კატეგორიის თანამშრომელთა პროფესიულ მომზადებას, მათ შორის თანამედროვე საგამოძიებო მეთოდისა და პრაქტიკაში. პროფესიონალი პოლიციელების გარდა სწავლებაში მონაწილეობა უნდა მიიღონ ასევე სხვა სფეროს სპეციალისტებმა (პარაგრაფი 25);

- პოლიციის თანამშრომელთა სამსახურში მიღების ერთ-ერთი უმთავრესი კრიტერიუმი უნდა იყოს ისეთი პიროვნული თვისებები, როგორცაა კომუნიკაბელურობა და ადამიანებთან ურთიერთობის უნარი, ხოლო მათი პროფესიული მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადამიანებთან ურთიერთობის უნარ-ჩვევების შექმნასა და განვითარებას (პარაგრაფი 25);

- შესაბამისმა სახელმწიფო უწყებებმა და პოლიციის მაღალი რანგის მუშაკებმა უნდა განუმარტონ პოლიციის თანამშრომლებს, რომ დაკავებულ პირთა მიმართ

არამართებული მოპყრობა და ფიზიკური ძალის გამოყენება დაუშვებელია და მკაცრად დაისჯება (პარაგრაფი 25);

- პოლიციის მუშაკებს მუდმივად უნდა შეახსენონ, რომ ძალის გამოყენება უნდა ხდებოდეს მკაცრად იმ ფარგლებში, რაც აუცილებელია კონკრეტულ ვითარებაში. ხოლო მას შემდეგ, რაც დაკავებული პირი კონტროლს დაექვემდებარება, არანაირი გამართლება არ შეიძლება ჰქონდეს პოლიციის მიერ მის მიმართ ფიზიკურ ძალის გამოყენებას (პარაგრაფი 26);

- უნდა განხორციელდეს სათანადო ღონისძიებები (მათ შორის თუ აუცილებელია საკანონმდებლო ცვლილებებიც) იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დანაშაულში ბრალდებული პირი, ვის მიმართაც მიიღება გადაწყვეტილება აღკვეთის ღონისძიების შესახებ, პირადად წარსდგეს იმ მოსამართლის წინაშე, რომელიც იღებს ამ გადაწყვეტილებას (პარაგრაფი 28);

- დაკავების ბოლო ეტაპზე სასამართლოში მიყვანილი ბრალდებულის მიერ გაკეთებული ნებისმიერი განცხადება პოლიციის მისდამი არასათანადო მოპყრობის თაობაზე მოსამართლემ წერილობით უნდა დააფიქსიროს, დაუყოვნებლივ გასცეს განკარგულება სასამართლო ექსპერტიზის დანიშვნის თაობაზე და მიიღოს ყველა აუცილებელი ზომა ბრალდებულის განცხადებაში აღნიშნული ფაქტების გამოძიების მიზნით. ამგვარი მიდგომა უნდა განხორციელდეს მიუხედავად იმისა, აღნიშნება თუ არა ბრალდებულს სხეულის ხილული დაზიანებები. გარდა ამისა, ამგვარი განცხადების არარსებობის შემთხვევაშიც კი, მოსამართლემ უნდა მოითხოვოს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის ჩატარება, თუკი არსებობს სხვა საფუძველი, რაც მოსამართლეს აფიქრებინებს, რომ აღნიშნული პირი ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლია (პარაგრაფი 29);

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნები და ციხის ექიმების მიერ ახლადშემოყვანილი პატიმრის სამედიცინო შემოწმების წერილობითი დასკვნა უნდა შეცავდეს: (i) სრულ ინფორმაციას პატიმრის სამედიცინო შემოწმებისათვის აქტუალური პირადი კომენტარების თაობაზე (მათ შორის პატიმრის მიერ საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასებას და ნებისმიერ განცხადებას მის მიმართ არამართებული მოპყრობისა და ფიზიკური ძალადობის ფაქტებზე); (ii) საფუძვლიანი გასინჯვის საფუძველზე გამოტანილ ობიექტურ დასკვნებს და (iii) ექიმის დასკვნებს (i) და (ii)-სთან დაკავშირებით, სადაც აღნიშნული იქნება, თუ რამდენად შეესაბამება პატიმრის მიერ გაკეთებული განცხადებები ობიექტური სამედიცინო შემოწმების შედეგებს. ამასთან, ყოველი სამედიცინო შემოწმების შედეგები, მათ შორის პატიმრის პირადი კომენტარების ჩანაწერი და ექიმის დასკვნები, ხელმისაწვდომი უნდა იყოს პატიმრისა და მისი ადვოკატისათვის (პარაგრაფები 32 და 34);

- ყველა სამედიცინო შემოწმება უნდა ტარდებოდეს სამართალდამცავი ორგანოების მუშაკებისა და სხვა არასამედიცინო პერსონალის მოსმენისა და ვიზუალური დაკვირვების გარეშე, გარდა იმ ცალკეული შემთხვევებისა, როდესაც ექიმი თავად ითხოვს გამონაკლისის დაშვება (პარაგრაფები 32 და 34).

კომენტარები

- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციის დროებითი დაკავების იზოლატორებში მიყვანილი პირების სისტემატური და საფუძვლიანი სამედიცინო შემოწმება ხორციელდებოდეს კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალის მიერ (პარაგრაფი 34).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- უკანასკნელი 2000 და 2001 წლების მონაცემებს იმის თაობაზე, თუ:
 - რამდენი საჩივარი გაკეთდა პოლიციის მუშაკების მხრიდან არასათანადო მოპყრობის თაობაზე და რამდენი სისხლის სამართლის/დისციპლინარული საქმე აღიძრა ამასთან დაკავშირებით;
 - ინფორმაციას იმ სისხლის სამართლის/დისციპლინარული სანქციების შესახებ, რომლებიც განხორციელდა ამ საჩივრების საფუძველზე (პარაგრაფი 24);
- დეტალური ინფორმაცია პოლიციის მხრიდან არამართებული მოპყრობის ფაქტებთან დაკავშირებით საჩივრების შემოტანისა და დისციპლინარული პროცედურების შესახებ, მათ შორის იმ გარანტიების შესახებ, რაც უზრუნველყოფს მათ ობიექტურობას (პარაგრაფი 24);
- პროფილაქტიკური ღონისძიებები, რომლებიც ტარდება მაღალი რისკის მქონე, სტრესულ სიტუაციებში მომუშავე პოლიციელების ფსიქოლოგიური დახმარების მიზნით (პარაგრაფი 27);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის შესახებ ახალი კანონის ძალაში შესვლასთან დაკავშირებით და ასევე ამ კანონის/კანონპროექტის ასლი (პარაგრაფი 30);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი იმასთან დაკავშირებით, რომ 2001 წლის დასაწყისიდან ქუთაისის №2 საპყრობილიდან არც ერთი საქმე არ გადაუციათ ზედამხედველი ახალმიყვანილი პატიმარების სხეულის სხვადასხვა დაზიანებებთან დაკავშირებით (პარაგრაფი 33);
- დეტალური აღწერა იმ პროცედურებისა, რომლებიც უნდა შეასრულოს სასჯელაღსრულების დაწესებულების სპეციალური დაცვის სამსახურმა, თუ პატიმარს ციხეში მიყვანისას აღენიშნება სხეულის დაზიანებები (პარაგრაფი 33);
- 2001 წლის მონაცემები შემდეგ საკითხებთან დაკავშირებით:
 - იმ პატიმართა რაოდენობა, რომლებსაც საპყრობილეში მიყვანისას აღენიშნებოდათ სხეულის დაზიანებები (საპყრობილეების მითითებით);
 - ამგვარი შემთხვევების აღმოჩენის, რეგისტრაციისა და შეტყობინების შემდეგ ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოების მიერ მიღებული ზომების შესახებ ინფორმაცია (პარაგრაფი 33).

3. თავისუფლებააღკვეთილ პირთა არამართებული მოპყრობისაგან დაცვის გარანტიები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ტერიტორიაზე პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირი განურჩევლად დაკავების მიზეზისა, თავისუფლების აღკვეთისთანავე (ანუ პირის პოლიციაში მიყვანის მომენტიდან) უნდა სარგებლობდეს მისი დაკავების შესახებ ახლო ნათესავის ან მის მიერ შერჩეული სხვა პირისათვის შეტყობინების უფლებით (პარაგრაფი 37);
- ნებისმიერი შემთხვევა, როდესაც გამონაკლისის სახით შეიძლება გარკვეული დროით შეიზღუდოს დაკავებული პირის უფლება დადგენილ ვადებში შეტყობინოს ოჯახის წევრს, თუ სხვა მესამე მხარეს მისი დაკავების შესახებ, უნდა ნათლად ჩამოყალიბდეს კანონში შესაბამისი დაცვის მექანიზმების გათვალისწინებით (მაგალითად, შეტყობინების ნებისმიერი გადადება უნდა აღირიცხოს წერილობით, მიზეზების მითითებით და უნდა დადასტურდეს პოლიციის ხელმძღვანელი მუშაკის ან პროკურორის ხელმოწერით) (პარაგრაფი 38);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გადადგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციაში დაკავებული პირების უფლება ისარგებლონ დამცველის მომსახურებით მოქმედებდეს თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პირი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად). დამცველის აყვანის უფლება უნდა ჰქონდეს ყველას, ვინც კანონის მიხედვით ვალდებულია გამოცხადდეს ან დაჰყოს პოლიციის განყოფილებაში, მაგალითად “მოწმის” სახით (პარაგრაფი 41);
- პოლიციაში დაკავებულ პირს უნდა ჰქონდეს უფლება მოითხოვოს სამედიცინო შემოწმება თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იგი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად (პარაგრაფი 43);
- უნდა გამოიცეს სპეციალური ინსტრუქციები პოლიციაში დაკავებულ პირთა სამედიცინო შემოწმების უფლებით სარგებლობის თაობაზე. სხვა საკითხებთან ერთად ამ ინსტრუქციებით უნდა დადგინდეს, რომ:
 - სავალდებულოა დაკმაყოფილდეს დაკავებული პირის თხოვნა ექიმის მიერ მისი გასინჯვის თაობაზე;
 - პოლიციაში დაკავებულ პირს აქვს უფლება, რომ პოლიციის მიერ გამოძახებული ექიმის გარდა იგი სურვილის შემთხვევაში დამატებით შეამოწმოს მის მიერ არჩეულმა ექიმმა (თუ ამგვარი შემოწმების ხარჯებს გაიღებს თავად დაინტერესებული პირი);
 - ყოველი სამედიცინო შემოწმება უნდა ტარდებოდეს პოლიციის თანამშრომელთა მოსმენისა და ვიზუალური დაკვირვების გარეშე, გარდა იმ გამონაკლისი შემთხვევებისა, როცა ეს ექიმის უშუალო მოთხოვნით ხდება;

- ყოველი სამედიცინო შემოწმების შედეგები, დაკავებული პირის მიერ მიცემულ ჩვენებებთან და ექიმის დასკვნებთან ერთად ოფიციალურად უნდა დაფიქსირდეს ექიმის მიერ. ამ ინფორმაციის გაცნობის საშუალება უნდა ჰქონდეთ დაკავებულ პირს და მის ადვოკატს;
- სამედიცინო ინფორმაციის კონფიდენციალურობა მკაცრად უნდა იქნეს დაცული (პარაგრაფი (45));

- პოლიციაში დაკავებული ყველა პირი თავისუფლების აღკვეთისთანავე (და არა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იგი ოფიციალურად იქნება ცნობილი ეჭვმიტანილად) უნდა იღებდეს საინფორმაციო ფურცელს მისი უფლებების წერილობითი ჩამონათვალით. ამ ფურცლის შინაარსი უნდა ასახავდეს იმ რეკომენდაციებს, რომლებიც მოცემულია ამ მოხსენების 37-ე, 41-ე, 43-ე და 45-ე პარაგრაფებში. დაკავებულთა ინტერესებიდან გამომდინარე, აღნიშნული ფურცელი უნდა შედგეს რამდენიმე ენაზე. ამასთან, დაკავებულ პირებს სისტემატურად უნდა ეთხოვოს ხელის მოწერით დაადასტურონ, რომ მათ მიიღეს ინფორმაცია მათი უფლებების შესახებ (პარაგრაფი 48);

- საქართველოს ხელისუფლებამ განავრცოს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში არსებული დებულებები პოლიციაში დაკითხვის ქცევის კოდექსის შემუშავების გზით (პარაგრაფი 50).

კომენტარები

- პოლიციაში დაკავებულ პირთა უფლებების დაცვა გაძლიერდება, თუ შემოღებული იქნება საერთო, სტანდარტული და ამომწურავი სარეგისტრაციო ჟურნალის წარმოება პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირის შესახებ. ეს ჟურნალი უნდა ასახავდეს დაკავების ყველა ასპექტს და მასთან დაკავშირებულ ქმედებებს (მათ შორის პოლიციაში მიყვანის დროსა და მიზეზს/მიზეზებს; დაკავების შესახებ დადგენილების გამოტანის დროს; იმას, თუ როდის მოხდა დაკავებულისათვის მისი უფლებების განმარტება; ინფორმაციას სხეულის დაზიანებების, ფსიქიკური დარღვევების შესახებ და ა.შ.; ნათესავთან, ადვოკატთან, ექიმთან ან საკონსულტო თანამშრომელთან დაკავშირებასა და/ან მათ ვიზიტებს; საკვების მიღების, დაკითხვის, განთავისუფლების დროს და სხვ.) (პარაგრაფი 52);

- არამართებული მოპყრობის აღკვეთის მაქსიმალური ეფექტურობის მიზნით, პროკურორის ვიზიტი პოლიციის განყოფილებაში უნდა იყოს მოულოდნელი და დაწესებულების საკნების შემოწმების გარდა, უნდა გულისხმობდეს დაკავებულ პირთან პირისპირ შეხვედრასაც (პარაგრაფი 53).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- დეტალური ინფორმაცია დაკავებული პირების იურიდიული მომსახურების არსებული სისტემის შესახებ, კერძოდ, სახელმწიფო ხარჯზე ადვოკატის მოწვევის პროცედურის, მისი ანაზღაურებისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა საკითხების თაობაზე (პარაგრაფი 42);

- საქართველოს სახალხო დამცველისა და პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის მიერ პოლიციის დაწესებულებების შემოწმების უახლესი ანგარიშები (პარაგრაფი 54).

4. დაკავებაში ყოფნის საერთო პირობები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გადადგას ნაბიჯები, რათა დროებითი დაკავების იზოლატორებში უზრუნველყოფილ იქნეს:

- საკნების სათანადო განათება (მათ შორის ბუნებრივი განათება) და ვენტილაცია;
- საკნებისა და სანკვანძების დამაკმაყოფილებელი ფიზიკური და ჰიგიენური მდგომარეობა და საკნების საპირფარეშოებში გამყოფი კედლის არსებობა;
- დაკავებულ პირთა მომარაგება პირადი ჰიგიენის საგნებით (საპონი, ტუალეტის ქაღალდი და სხვ.) და ხელსაბანების/საშხაპების მოწყობა;
- ყველა დაკავებული პირისათვის სუფთა ლეიბისა და საბნის გამოყოფა;
- დაკავებული პირების უზრუნველყოფა საკმარისი რაოდენობისა და ხარისხის საკვებით კვებისათვის განსაზღვრულ დროს;
- დაკავებულ პირთა გაყვანა ჰაერზე ყოველდღე არანაკლებ ერთი საათით (პარაგრაფი 61);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააუმჯობესოს შინაგან საქმეთა რაიონული განყოფილებების იზოლატორებში დაკავების პირობები; კერძოდ ნაბიჯები უნდა გადაიდგას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ:

- საკნების განათება და ვენტილაცია აკმაყოფილებდეს შესაბამის მოთხოვნებს;
- ღამისთევით დაკავებულ პირებს ეძლეოდეთ სუფთა ლეიბები და საბნები;
- დაკავებულ პირებს მიეცეთ საკვები ყოველდღე კვებისათვის განსაზღვრულ დროს (პარაგრაფი 63).

კომენტარები

- გორის დროებითი დაკავების იზოლატორში ერთდროულად 4 დაკავებული იმყოფებოდა 8 კვ.მ ფართის საკანში მიუხედავად იმისა, რომ დაწესებულების ბევრი სხვა საკანი ცარიელი იყო (პარაგრაფი 57);

- 4კვ.მ.-ზე ნაკლები ფართის საკნები შეიძლება გამოიყენებოდეს მხოლოდ ხანმოკლე დაკავებისთვის და არავითარ შემთხვევაში ღამის გასათევად (პარაგრაფი 62);

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას განიხილოს 24 საათით ან მეტი დროით დაკავებული პირების ჰაერზე გაყვანის შესაძლებლობა დღეში არანაკლებ ერთი საათით (პარაგრაფი 63).

II. ბ. სახელმწიფო უშიშროების დროებითი დაკავების იზოლატორი

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა განიხილოს სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს იზოლატორში დაკავებული პირების ჰაერზე გაყვანის შესაძლებლობა არანაკლებ ერთი საათით ყოველდღე (პარაგრაფი 66).

კომენტარები

- გარდა ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ უშიშროების სამინისტროს დროებითი დაკავების იზოლატორში ადგილების რაოდენობა უნდა შემცირდეს 21-მდე, რადგანაც 11 კვ.მ. ფართის საკანი 4 დაკავებული პირისათვის ძალზედ მცირეა (პარაგრაფი 66).

II. გ. სასჯელარსრულების დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- დეტალური ინფორმაცია ახალ ციხეში მსჯავრდებულთა გადაყვანის გეგმისა და იმ ღონისძიებების თაობაზე, რომლებიც განხორციელდა ან გათვალისწინებულია მომავალში სასჯელარსრულების დაწესებულებებში მოთავსებულ პირთა რაოდენობის შემცირების მიზნით (პარაგრაფი 70).

2. არამართებული მოპყრობა

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- ინფორმაცია 2000-2001 წლებთან დაკავშირებით:

- სასჯელარსრულების დაწესებულებების თანამშრომელთა მხრიდან არამართებულ მოპყრობაზე გაკეთებული საჩივრების რაოდენობა და ამ საჩივრების საფუძველზე აღძრული დისციპლინარული და/ან სისხლის სამართლის საქმეთა რაოდენობა;

- ზემოხსენებული საქმეების შედეგების ანგარიში (დადგენილება/განაჩენი/სანქცია) (პარაგრაფი 71);
- დამატებითი ინფორმაცია პატიმართა შორის ურთიერთდაშინების/ძალადობის აღკვეთის ღონისძიებების შესახებ (პარაგრაფი 72).

3. პირობები სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში

რეკომენდაციები

- გადამჭრელი ზომები უნდა გატარდეს №5 და № 1 საპრობილესში, რათა:
 - ცხოვრების პირობები მთავარ კორპუსში გაუმჯობესდეს და შენობის ფიზიკური მდგომარეობის, სისუფთავის, განათებისა და ვენტილაციის თვალსაზრისით პასუხობდეს იმგვარ სტანდარტებს, როგორშიც ციხის ის მსჯავრდებულები იმყოფებიან, რომლებიც სხვადასხვა სამეურნეო სამუშაოებს ასრულებენ. ეს მოითხოვს იმ დამცავი გისოსების დემონტაჟს, რომლებიც ფარავს ციხის შენობის ფანჯრებს, ხოლო იმ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, სადაც ეს აუცილებელია, მათ შეცვლას სათანადო დიზაინის სხვა უსაფრთხოების საშუალებებით;
 - ყველა პატიმარს საკმარისი რაოდენობით ეძლეოდეს პირადი ჰიგიენისა და სარეცხი საშუალებები, აგრეთვე შესაძლებლობა ჰქონდეთ გარეცხონ ტანსაცმელი და ლოგინის თეთრეული საამისოდ მოწყობილ სათავსოებში;
 - პატიმრებს რეგულარულად ეძლეოდეთ სუფთა ლეიბები, საბნები და თეთრეული (პარაგრაფი 87);
- რაც შეეხება №5 საპრობილეს:
 - სასწრაფო ზომები იქნეს მიღებული იმისათვის, რომ ყველა პატიმარს ჰქონდეს ინდივიდუალური საწოლი;
 - ეტაპობრივად მოხდეს საკანში პატიმართა რაოდენობის დასაშვებ დონემდე შემცირება. ამ მიზნით საორიენტაციო სტანდარტი უნდა იყოს 4კვ.მ. ფართი თითო პატიმარზე;
 - ციხის თანამშრომლებს მიეცეთ ზუსტი ინსტრუქციები იმის თაობაზე, რომ პატიმარ ქალებს შეეძლოთ შეუფერხებლად დატოვონ საკანი დღის ნებისმიერ დროს საპირფარეოში გასასვლელად, გარდა უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე განსაკუთრებული შემთხვევებისა;
 - პატიმარ ქალებს მიეცეთ საშუალება მიიღონ ცხელი შხაპი/აბაზანა კვირაში ერთხელ მაინც (პარაგრაფი 87);

- დაუყოვნებლივ უნდა გატარდეს ზომები №1 საპყრობილეში პატიმრების უკეთ გადანაწილების მიზნით ყველა არსებულ სადგომში(პარაგრაფი 87);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა:
 - მოხსენების 94-ე პარაგრაფში მოყვანილი მოსაზრებების გათვალისწინებით შეიმუშაოს სხვადასხვა საქმიანობის პროგრამები №5 და №1 საპყრობილეების პატიმრებისთვის;
 - სასწრაფო ზომები მიიღოს იმისათვის, რომ №5 საპყრობილეში არასრულწლოვანი პატიმრებისათვის დაინერგოს საგანმანათლებლო და სხვა საქმიანობის პროგრამები ამ ასაკობრივი ჯგუფის კონკრეტული მოთხოვნების გათვალისწინებით. ამ პროგრამებში დიდი ადგილი უნდა დაეთმოს ფიზიკურ მომზადებას. ამასთან ერთად, უნდა განხილულ იქნეს არასრულწლოვანთა მიერ სამეურნეო საქმიანობით დაკავებული პატიმრების კორპუსში არსებული სპორტული დარბაზის გამოყენების შესაძლებლობა;
 - დაისახოს გზები №5 და №1 საპყრობილეებში პატიმართა ჰერზე გასაყვანად მოწყობილი ტერიტორიების გასაუმჯობესებლად, რათა პატიმრებს მიეცეთ ფიზიკური განტვირთვის შესაძლებლობა (პარაგრაფი 95).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- განმარტება იმასთან დაკავშირებით, თუ ხდება პატიმართა განთავსება საკნებში, სადაც სხვა საკნებთან გაცილებით უკეთესი პირობებია შექმნილი (პარაგრაფი 88);
- რა კრიტერიუმებით ეძლევა ზოგიერთ პატიმარს №5 საპყრობილეში უფრო თავისუფალი გადაადგილების უფლება (პარაგრაფი 93).

4. სამედიცინო სამსახური

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააძლიეროს ძალისხმევა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების კომპლექსური პოლიტიკის შესაშუშავებლად 96-ე და 97-ე პარაგრაფებში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით (პარაგრაფი 97);
- დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს მიღებული შემდეგი ზომები მე-5 საპყრობილეში:
 - შეივსოს ექიმების ვაკანტური ადგილები და დაინიშნოს მთავარი ექიმი;
 - მნიშვნელოვნად გაიზარდოს კბილის ექიმის მიღების საათები;
 - მონახოს შემცველი რენტგენოლოგი, მანამ სანამ ციხის რენტგენოლოგი არ დაუბრუნდება თავის სამუშაო ადგილს;

- გააძლიეროს დაწესებულების ექთანთა პერსონალი (პარაგრაფი 98);
- დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს მიღებული ზომები №1 საპრობილეში სამედიცინო სამსახურის გასაუმჯობესებლად ექთანთა პერსონალის გაძლიერების გზით (პარაგრაფი 99);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააძლიეროს ფსიქიატრიული/ფსიქოლოგიური სამსახურები №1 და №5 საპრობილეებში (პარაგრაფი 100);
- მოხსენების 101-ე პარაგრაფში მოყვანილი შენიშვნების გათვალისწინებით მიმართული იქნეს ძალისხმევა №1 და №5 საპრობილეებში სამედიცინო სამსახურის საერთო მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. გადაუდებელი ზომები უნდა გატარდეს №5 საპრობილეში სტომატოლოგიური კაბინეტისა და რენტგენის კაბინეტის სათანადო აღჭურვისა და ელექტროკარდიოგრამის აპარატის გამოცვლისათვის (პარაგრაფი 101);
- საქართველოს ხელისუფლებამ სასწრაფოდ უნდა მიიღოს ზომები მონახულებული საპრობილეების, და საჭიროების შემთხვევაში საქართველოს სხვა სასჯელალსრულების დაწესებულებების, სათანადო მედიკამენტებით უზრუნველყოფის მიზნით (პარაგრაფი 102);
- ყველა პატიმარზე უნდა იწარმოებოდეს კონფიდენციალური პირადი სამედიცინო ისტორია, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას სამედიცინო დიაგნოზის შესახებ და ასევე მიმდინარე ჩანაწერებს პატიმრის ჯანმრთელობის მდგომარეობასა და მკურნალობაზე, საგანგებო სამედიცინო შემოწმებების ჩათვლით. პატიმარს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გაეცნოს თავის სამედიცინო ისტორიას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ეს არ არის მიზანშეწონილი სამედიცინო თვალსაზრისით. აგრეთვე, პატიმრის თხოვნის შესაბამისად, მის ოჯახს ან ადვოკატს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა გაეცნონ მის პირად სამედიცინო ისტორიას. პატიმრის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში, მისი ისტორია უნდა გადაიგზავნოს მიმღები დაწესებულების სამედიცინო სამსახურში (პარაგრაფი 106);
- უნდა გატარდეს ღონისძიებები, რათა საქართველოს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში არსებული პრაქტიკა უნდა მოყვანილ იქნას შესაბამისობაში 107-ე პარაგრაფში ჩამოყალიბებულ მოთხოვნებთან (პარაგრაფი 107);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს ზომები, რათა №5 საპრობილეში:
 - შემოიღოს პატიმრების სისტემატური სამედიცინო შემოწმება ტუბერკულოზის შემთხვევების გამოსავლენად;
 - უზრუნველყოს ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო პრეპარატებით რეგულარული მომარაგება საჭირო რაოდენობით;
 - დააწესოს ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო პრეპარატების განაწილებასა და მიღებაზე სათანადო კონტროლი; ამასთან დაკავშირებით, უნდა გაიზარდოს იმ

სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა, რომელიც ახორციელებს ტუბერკულოზით დაავადებულ პაციენტთა მკურნალობზე კონტროლს;

- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტების გადამწიგნობა შესაბამის დაწესებულებებში მკაცრი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების საფუძველზე;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტები იმგვარი საყოფაცხოვრებო პირობებით, რაც ხელს შეუწყობს მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესებას. კერძოდ, საჭიროა გადაუდებლად განხორციელდეს ღონისძიებები, რათა შემცირდეს პალატებსა და საცხოვრებელ სადგომებში განთავსებულ პირთა რაოდენობა და ასევე გაუმჯობესდეს მდგომარეობა ბუნებრივი განათებისა და ვენტილაციის თვალსაზრისით. ამასთან ერთად ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ პაციენტებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა დაიცვან პირადი ჰიგიენის ის ნორმები, რაც აუცილებელია მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გათვალისწინებით;
- უზრუნველყოს ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტები სათანადო კვების რაციონით (პარაგრაფი 112);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააძლიეროს ძალისხმევა პენიტენციურ სისტემაში ტუბერკულოზის კონტროლის იმ საერთაშორისო სტანდარტების დასაწესებლად, რომლებიც განსაზღვრულია მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციისა და წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ. ამ მიზნით, ციხის ექიმებმა უნდა გაიარონ შესაბამისი მომზადება და მათ უნდა მიეცეთ წერილობითი ინსტრუქციები ტუბერკულოზის კონტროლის სფეროში არსებული ახალი მიდგომებისა და მეოდების შესახებ (პარაგრაფი 112);

- გადაუდებლად უნდა იქნეს მიღებული ზომები საკმარისი რაოდენობის დიაგნოსტიკური საშუალებების უზრუნველსაყოფად, მათ შორის იუსტიციის სამინისტროში შექმნილი სამედიცინო კომისიისათვის, რომელიც განიხილავს გადაწყვეტილებებს პაციენტების საავადმყოფოში მოთავსების შესახებ. ეს შესაძლებელს გახდის, რომ პაციენტების მიღება საავადმყოფოში მოხდეს მკაცრი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმების შესაბამისად და მათი ჰოსპიტალიზაცია არ გაგრძელდეს აუცილებელზე მეტ ხანს (პარაგრაფი 123);

- სერიოზული ძალისხმევა უნდა იქნეს მიმართული იმისათვის, რომ:

- საავადმყოფოში გაუმჯობესდეს პაციენტების საყოფაცხოვრებო პირობები 116-ე პარაგრაფში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით;
- გაუმჯობესდეს რენტგენის, ელექტროკარდიოგრამისა და ლაბორატორიული აღჭურვილობა;
- შესაბამისად აღიჭურვოს ქირურგიული კაბინეტი, რაც საშუალებას მისცემს მას დააკმაყოფილოს ლიცენზიის მისაღებად აუცილებელი პირობები;

- უზრუნველყოს საავადმყოფოს რეგულარული მომარაგება სათანადო მედიკამენტებითა და საშუალებებით;
 - შეივსოს ექიმებისა და მედლების ვაკანტური ადგილები;
 - ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტები მოთავსდნენ სხვა პაციენტებისაგან განცალკევებით;
 - დაინერგოს DOTS-ის სტრატეგია ტუბერკულოზის ეფექტური კონტროლის განსახორციელებლად (პარაგრაფი 123);
- პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის ყოველი შემთხვევა აღირიცხოს ამ მიზნით შექმნილ სპეციალურ სარეგისტრაციო ჟურნალში (ისევე, როგორც პაციენტის პირად სამედიცინო საქმეში). ჩანაწერში უნდა აღინიშნოს ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების დაწყებისა და დამთავრების დრო, საფუძველი, საქმის გარემოებები, ექიმის გვარი, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება ან გასცა ნებართვა ამ მეთოდის გამოყენების თაობაზე, ასევე სხეულის ნებისმიერი დაზიანება, რომელიც პაციენტმა ან პერსონალმა მიიღო (პარაგრაფი 123).

კომენტარები

- როგორც არ უნდა იყოს სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო მომსახურების ინსტიტუციონალური მოწყობა, აუცილებელია, რომ ციხის ექიმების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ეყრდნობოდეს მხოლოდ სამედიცინო კრიტერიუმებს და მათი მუშაობის ხარისხი და ეფექტურობა უნდა ფასდებოდეს კომპეტენტური სამედიცინო უწყების მიერ (პარაგრაფი 97);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას იზრუნოს სტომატოლოგიური სამსახურის ალტერნატიულ მოწყობაზე №1 საპრობილეში (პარაგრაფი 99);
- 32-ე პარაგრაფში მოცემული რეკომენდაციაზე, რომელიც ეხება ახალშემოსული პაციენტის სამედიცინო შემოწმების ჩანაწერის შედგენის წესს, უნდა განხორციელდეს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ციხეში მომხდარი ძალადობის ინციდენტის შემდგომ პაციენტს უტარდება სამედიცინო შემოწმება (პარაგრაფი 105);
- ტუბერკულოზის პრობლემის გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ ყველა შესაბამისი სამინისტროსა და უწყების გაერთიანებული ძალისხმევით. ტუბერკულოზის პრობლემის არსებობა სასჯელალსრულების დაწესებულებებში სერიოზულ საფრთხეს უქმნის მთელ საზოგადოებას. ამიტომაც, აუცილებელია ტუბერკულოზის გამოვლინების პროფილაქტიკის სათანადო მეთოდების დანერგვა, სათანადო მკურნალობის ჩატარება და იმის უზრუნველყოფა, რომ ციხეში დაწყებული მკურნალობა პაციენტის განთავისუფლების შემდეგაც გაგრძელდება (პარაგრაფი 113);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას გამონახოს საშუალება, რომ საავადმყოფოში დიდი ხნით მოთავსებული

პაციენტებისათვის ორგანიზებულ იქნეს სხვადასხვა ტიპის საქმიანობა და გართობა (მაგ. წიგნებითა და გაზეთებით უზრუნველყოფა; რადიო/ტელევიზორი). პაციენტ ქალებს უნდა შეექმნათ შესაძლებლობა არა ნაკლებ 1 საათით ყოველდღე გავიდნენ სუფთა ჰაერზე ამისათვის შესაფერის დროს და სათანადო ფართის ეზოში. (პარაგრაფი 123).

5. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა აქტუალური საკითხები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მკაფიოდ განუმარტოს როგორც ხელმძღვანელ, ისე რიგით თანამშრომლებს, რომ მიუღებელია და მკაცრად ისჯება პატიმრებისაგან არამართებული სარგებლობის მიღება ან მოთხოვნა. ეს მითითება სათანადო ფორმით პერიოდულად უნდა განმეორდეს (პარაგრაფი 126);
- საქართველოს ხელისუფლებამ პრიორიტეტი უნდა მიანიჭოს საპატიმროს პერსონალის მომზადებას და გადამზადებას. ამ პროცესში ყურადღება უნდა გამახვილდეს სასჯელაღსრულების სისტემის საერთო პოლიტიკის, პრაქტიკისა და შინაგანაწესის დაცვის აუცილებლობაზე. მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ასევე ურთიერთობის უნარ-ჩვევების გამოუმუშავებასაც. საპატიმროს მოხელის ერთ-ერთი უმთავრესი პროფესიული მოვალეობა პატიმრებთან ჯანსაღი და კონსტრუქციული ურთიერთობის ჩამოყალიბება უნდა იყოს (პარაგრაფი 127);
- უნდა გადაისინჯოს ახლობლებთან პატიმრის შეხვედრის საკითხი 128-ე და 129 პარაგრაფებში მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით (პარაგრაფი 129);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა №5 საპრობილეში გაიზარდოს პატიმრებთან შეხვედრებისათვის გამოყოფილი ფართი და განიხილულ იქნას შესაძლებლობა, რომ შემცირდეს ამ შეხვედრებთან დაკავშირებით დაწესებული შეზღუდვები (პარაგრაფი 129);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა განიხილოს №5 საპრობილეში პატიმრების მიერ ტელეფონით სარგებლობის შესაძლებლობა, რაც, აუცილებლობის შემთხვევაში, სათანადო ზედამხედველობის ქვეშ განხორციელდება (პარაგრაფი 134);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პატიმრებს, რომელთაც დაეკისრებათ დისციპლინური სასჯელი:
 - პირადად მოუსმინოს ამ სასჯელის შესახებ გადაწყვეტილების მიმღებმა პირმა, რათა მათ შეძლონ ახსნა-განმარტების მიცემა იმ ქმედებასთან დაკავშირებით, რისთვისაც მათ დაეკისრებათ დისციპლინური პასუხისმგებლობა;

- მიეცეთ შესაძლებლობა დისციპლინური სასჯელის დაკისრების შესახებ ნებისმიერი გადაწყვეტილება გაასაჩივრონ ზემდგომ ინსტანციაში (პარაგრაფი 136);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს აუცილებელი ზომები, რათა ქვეყნის მასშტაბით უზრუნველყოს დისციპლინურ საკნებში მოთავსებული პატიმრების ჰაერზე გაყვანა ყოველდღე, დღეში არანაკლებ 1 საათით (პარაგრაფი 139);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს, რომ მთელს პენიტენციურ სისტემაში ყველა პატიმარს (როგორც ბრალდებულს, ისე მსჯავრდებულს) ჰქონდეს შესაძლებლობა კონფიდენციალურად მიმართოს საჩივრით კომპეტენტურ უწყებებს. თუ საჭიროა, მიღებულ იქნეს პრაქტიკული ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საჩივრების გადაცემა ხდებოდეს კონფიდენციალური წესით (მაგალითად, კონვერტების დარიგება, საჩივრებისათვის დალუქული ყუთების დადგმა, რომელთაც მხოლოდ შესაბამისად უფლებამოსილი პირები გახსნიან, ა.შ.) (პარაგრაფი 142).

კომენტარები

- ყველა პატიმრის კორესპონდენციის შემოწმება და მისი შინაარსის დაფიქსირება სპეციალურ ჟურნალში მეტისმეტად შრომატევადია და წარმოადგენს ისედაც არასაკმარისი პერსონალის დროისა და ენერჯის ფუჭად ხარჯვას (პარაგრაფი 130).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- დამატებითი ინფორმაცია იმის შესახებ ხდება თუ არა პატიმრის პირადი მიმოწერის შემოწმება მის ადვოკატთან, საგამოძიებო უწყების წარმომადგენლებთან, სასამართლოსთან, კომპეტენტურ სახელმწიფო და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან (პარაგრაფი 130);
- ინფორმაცია მკაცრი რეჟიმის პატიმრებთან ნებადართული ვიზიტების რაოდენობისა და ხანგრძლივობის, ასევე დამატებითი შეხვედრების უფლების მოსაპოვებლად არსებული კრიტერიუმების შესახებ (პარაგრაფი 131);
- ბრალდებულ პატიმართა დისციპლინარულ საკანში მოთავსების მაქსიმალურად დასაშვები ხანგრძლივობა (პარაგრაფი 135);
- დამატებითი ინფორმაცია პატიმართა მიმართ დისციპლინარული ღონისძიებების გამოყენების სისტემაში განხორციელებული ცვლილებების შესახებ (პარაგრაფი 140);
- სასჯელალსრულების დაწესებულებებზე საზოგადოებრივი კონტროლის საბჭოს საქმიანობის შედეგები და სამომავლო გეგმები (პარაგრაფი 143);

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი 143-ე პარაგრაფში სასჯელადსრულების დაწესებულებების საქმიანობაზე კონტროლის თაობაზე განხილულ საკითხებთან დაკავშირებით (პარაგრაფი 143);

II. დ. ფსიქიატრიული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

მთხოვნა ინფორმაციაზე

- დეტალური ინფორმაცია ფოთის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს პაციენტების ქუტირის ფსიქიატრიული საავადმყოფოში გადაყვანის გეგმების თაობაზე (პარაგრაფი 145).

2. არამართებული მოპყრობა

რეკომენდაციები

- ფოთის საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ უნდა განუმარტოს დაცვის სამსახურს, რომ არასათანადო მოპყრობა პაციენტებისადმი მიუღებელია და ისჯება მკაცრი სანქციებით (პარაგრაფი 147).

3. თანამშრომლები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს სათანადო ზომები, რათა ფოთის მკაცრი რეჟიმის საავადმყოფოში

- თერაპიული და სარეაბილიტაციო მომსახურების გასაწევად სამუშაოზე აიყვანონ შესაბამისი კვალიფიკაციის სპეციალისტები (ფსიქოლოგები, ფსიქოთერაპევტები, შრომითი თერაპიის სპეციალისტები, სოციალური სფეროს მუშაკები);
- გაიზარდოს საავადმყოფოში დასაქმებული ექთნებისა და სანიტრების რაოდენობა;
- დამატებითი კადრების აყვანით შეიცვალოს რაოდენობრივი თანაფარდობა ფსიქიატრებსა და პაციენტებს შორის;
- განხორციელდეს ექთნების სპეციალური (დაწყებითი და მიმდინარე) მომზადება ფსიქიატრიის დარგში;
- სანიტრებს ჩაუტარდეთ სათანადო მომზადება მანამ, სანამ ისინი შეუდგებიან თავიანთი მოვალეობის შესრულებას (პარაგრაფი 149);

- სასწრაფოდ უნდა იქნას მიღებული დეტალური წესები ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე დაცვის თანამშრომელთა ფუნქციებისა და მოვალეობების თაობაზე (პარაგრაფი 151);

- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები დაცვის პერსონალის შერჩევისა და მათი სათანადო მომზადების საკითხების გადახედვის მიზნით. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ხელისუფლებამ შეიძლება განიხილოს შესაძლებლობა, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში მომუშავე დაცვის თანამშრომელთა სამსახურში აყვანა და მომზადება განახორციელოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრომ (პარაგრაფი 151);

- ფოთის საავადმყოფოს დირექციამ და ანალოგიური ტიპის სხვა ფსიქიატრიული დაწესებულებების ხელმძღვანელებმა უნდა გადადგან ნაბიჯები იმისათვის, რომ დაწესებულების თანამშრომელთა მუშაობაში პაციენტების მოვლასა და მკურნალობას არ ენიჭებოდეს უსფრთხოების უზრუნველყოფაზე ნაკლები მნიშვნელობა (პარაგრაფი 151);

4. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები

რეკომენდაციები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას მიღებულ იქნას ზომები ფოთის მკაცრი რეჟიმის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ცხოვრების პირობების გასაუმჯობესებლად, 153-ე და 155-ე პარაგრაფებში გამოთქმული შენიშვნებისა და მოსაზრებების გათვალისწინებით. უმთავრესი ამოცანა უნდა იყოს პაციენტების ჯანმრთელობაზე ზრუნვა და მკურნალობისთვის შესაფერისი გარემოს შექმნა. ეს უპირველესად გულისხმობს თითოეული პაციენტის უზრუნველყოფას საკმარისი ფართით. ასევე პაციენტებს უნდა შეექმნათ უფრო მყუდრო და ოჯახური გარემო (პარაგრაფი 156);

- კერძოდ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ფოთის საავადმყოფოში გატარდეს ღონისძიებები, რათა;

- ყველა პალატაში დაცული იქნას სისუფთავე და აუცილებელი ჰიგიენური ნორმები;
- პაციენტებს ჰქონდეთ მათი პირადი ნივთების შესანახი სათავსო, რომელიც დაიკავება;
- ხდებოდეს პაციენტების უზრუნველყოფა აუცილებელი პირადი ჰიგიენის საგნებით და იმის უზრუნველყოფა, რომ ყველა პაციენტს შეეძლოს არანაკლებ კვირაში ერთხელ ცხელი შხაპის მიღება;
- რეგულარულად უნდა ირეცხებოდეს პაციენტების ლოგინის თეთრეული და ტანსაცმელი;
- გადამოწმდეს იღებენ თუ არა პაციენტები საკვებს საკმარისი რაოდენობით (პარაგრაფი 156);.

- იმ შემთხვევაში, თუ საავადმყოფო გააგრძელებს ფუნქციონირებას მომავალში, კაპიტალურად უნდა გარემონტდეს ყველა პაციენტის პალატა და სათანადოდ აღიჭურვოს საავადმყოფოს სამზარეულო(პარაგრაფი 153);

მთხოვნა ინფორმაციაზე

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ამ საკითხთან დაკავშირებით (პარაგრაფი 153);

5. მკურნალობა და რეჟიმი

რეკომენდაციები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ უკვე ახლა დაიწყოს ზრუნვა ფოთის საავადმყოფოში თერაპიული და ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაციის ღონისძიებათა განსახორციელებლად; ამ მიზნით გადადგმული პირველი ნაბიჯი შეიძლება იყოს საავადმყოფოს ბაღის გამოყენება შრომითი თერაპიის მიზნით.

- უნდა გაუმჯობესდეს პოთის საავადმყოფოში პაციენტების ჰაერზე ყოფნის პირობები (პარაგრაფი 161);

- საავადმყოფოში მიყვანისას და შემდგომში რეგულარულად უნდა ხდებოდეს პაციენტების აწონვა(პარაგრაფი 162);

- ფოთის საავადმყოფოში დაინერგოს ყველა ახალმიყვანილი პაციენტის სისტემატური შემოწმება ტუბერკულოზით დაავადების გამოვლენის მიზნით (პარაგრაფი 162).

კომენტარები

- უნდა გატარდეს ღონისძიებები მდგომარეობის გამოსასწორებლად პაციენტების სპეციალიზირებული მკურნალობის, მათ შორის კბილების მკურნალობის თვალსაზრისით (პარაგრაფი 162);

მთხოვნა ინფორმაციაზე

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ დადგენილი მკურნალობის სტანდარტული სქემების თაობაზე (რომლებზეც საუბარი იყო 157 პარაგრაფში) და მათი ასლები (პარაგრაფი 157).

6. პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვა

რეკომენდაციები

- უნდა შემუშავდეს დეტალური ინსტრუქციები ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების შესახებ. ამგვარ სახელმძღვანელო ინსტრუქციებში ნათლად უნდა ჩამოყალიბდეს, რომ აგრესიული ქცევის შეკავების პირველი მცდელობები შეძლებისდაგვარად უნდა გამოიყენებოდეს ძალისმიერი მეთოდების გამოყენებას (მაგ. სიტყვიერი დაყოლიება) და თუ აუცილებელი გახდა ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდის გამოყენება, იგი უნდა პრაქტიკულად შემოიფარგლოს პაციენტის ხელით გაკავებით. ფიზიკური შეზღუდვის სხვა მეთოდების გამოყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში და პაციენტი უნდა განთავისუფლდეს პირველი შესაძლებლობისთანავე. დაუშვებელია ფიზიკური შეზღუდვის გამოყენება, ან მისი საჭიროზე მეტ ხანს გამოყენება, პაციენტის დასჯის ან დაშინების მიზნით (პარაგრაფი 166);

- პაციენტის ფიზიკური შეზღუდვის ყოველი ცალკეული შემთხვევა უნდა დაფიქსირდეს ამ მიზნით შექმნილ საგანგებო აღრიცხვის ჟურნალში (პაციენტის სამედიცინო ისტორიის გარდა). ჩანაწერი უნდა აჩვენებდეს ამ ღონისძიების დაწყებისა და დასრულების დროს, კონკრეტულ გარემოებებს, ამ მეთოდის გამოყენების მიზეზებს, შესაბამისი განკარგულების ან ნებართვის გამცემი ექიმის გვარს, და ინფორმაციას პაციენტის ან საავადმყოფოს პერსონალის მიერ მიღებული ყველა ტრავმისა თუ სხვა დაზიანების შესახებ (პარაგრაფი 166);

კომენტარები

- აღვნიშნული და/ან საშიში პაციენტების ფიზიკურ შეზღუდვაზე პასუხისმგებელი მხარე არის მედპერსონალი. ასეთ შემთხვევებში დაცვის თანამშრომელთა დახმარება უნდა მოხდეს მხოლოდ სამედიცინო პერსონალის თხოვნით და მათ მიერ გაცემული ინსტრუქციებს შესაბამისად. (პარაგრაფი 166).

7. იძულებით მკურნალობაზე მყოფი პაციენტების უფლებების დაცვის გარანტიები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიიღოს აუცილებელი ზომები ზედამხედველ პროკურორთან და სხვა კომპეტენტურ უწყებებთან პაციენტების მიერ გაკეთებულ საჩივართა კონფიდენციალურობის უზრუნველსაყოფად. ამასთან, პაციენტებს სისტემატურად უნდა მიეწოდებოდეთ ინფორმაცია, რომ მათ აქვთ კონფიდენციალური საჩივრის შეტანის შესაძლებლობა (პარაგრაფი 170);

- უნდა შეიქმნას სპეციალური ბროშურა, რომელშიც მოცემული იქნება ინფორმაცია საავადმყოფოს შინაგანაწესისა და პაციენტების უფლებების შესახებ. ასეთი ბროშურა უნდა დაურიგდეს ყველა პაციენტს და ასევე მათ ოჯახებს. იმ პაციენტებს, რომელთაც არ შეუძლიათ დამოუკიდებლად გაეცნონ ბროშურას, უნდა გაეწიონ შესაბამისი დახმარება (პარაგრაფი 170).

მოთხოვნა ინფორმაციაზე

- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი ზოგიერთი პაციენტის განცხადებასთან დაკავშირებით, რომ მათ არ აცნობდნენ კომისიის დასკვნას (პარაგრაფი 169);

- განმარტება იმის თაობაზე აქვს თუ არა პაციენტს და მის ადვოკატს შესაძლებლობა გაეცნოს პაციენტის სამედიცინო ისტორიას (პარაგრაფი 169);
- საქართველოს ხელისუფლების მოსაზრებები პაციენტების გარე სამყაროსთან ურთიერთობის გაუმჯობესების შესაძლებლობების თაობაზე (პარაგრაფი 171);
- ფოთის საავადმყოფოს ზედამხედველი პროკურორის მიერ 2000, 2001 წლებში ჩატარებული შემოწმების ანგარიშების ასლები (პარაგრაფი 172);
- ხდება თუ არა ფოთის საავადმყოფოს შემოწმება პაციენტებზე მზრუნველობის კონტროლზე პასუხისმგებელი სხვა რომელიმე გარე უწყების მიერ (პარაგრაფი 172);
- დამატებითი ინფორმაცია ფსიქიატრიის სფეროში ბოლოდროინდელი საკანონმდებლო ცვლილებების შესახებ, კერძოდ კი ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ კანონში და პაციენტთა უფლებების შესახებ კანონში ცვლილებების თაობაზე და შესაბამისი დოკუმენტების ასლები (პარაგრაფი 173).

II. ე. დაკავების ადგილები სამხედრო ნაწილებში

რეკომენდაციები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ სასწრაფოდ განხორციელდეს ღონისძიებები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ქუთაისის გარნიზონის დისციპლინარულ ნაწილში (ჰაუპტგასტში)
 - გაუმჯობესდეს მდგომარეობა დღის შუქის, ვენტილაციისა და ხელოვნური განათების თვალსაზრისით;
 - გაუმჯობესდეს ფიზიკური და ჰიგიენური მდგომარეობა საკნებსა და საერთო სარგებლობის ტუალეტებში;
 - ყველა საკანში დაიდგას საწოლები და დაკავებული პირები ღამით უზრუნველყოფილ იქნენ ლეიბებითა და საბნებით; აუცილებლობის შემთხვევაში არსებულ კანონმდებლობაში შეტანილ იქნეს სათანადო შესწორებები და დამატებები;
 - დაკავებულ სამხედრო ვალდებულებს მიეცეთ შესაძლებლობა კვირაში ერთხელ მაინც მიიღონ ცხელი შხაპი;
 - ყველა სამხედროს, მათ შორის ჰაუპტგასტში აღკვეთის ღონისძიების სახით მოთავსებულ პირებს, უნდა ეძლეოდეთ დღეში არანაკლებ ერთი საათით ჰაერზე გასვლის საშუალება (პარაგრაფი 177);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შეიმუშაოს სპეციალური დირექტივები ჰაუპტვახტში მოთავსების შესახებ. ამ დირექტივებმა სხვა საკითხებთან ერთად უნდა განსაზღვროს სავალდებულო პროცედურები (მათ შორის, გადაცდომის თაობაზე ჯარისკაცთან გასაუბრება და მისი ანსნა-განმარტების მოსმენა, კონკრეტული ბრალდების შესახებ წერილობითი განაცხადის გაკეთება და დაკისრებული სანქციის გასაჩივრების უფლება); დაკავების ზღვრული ვადა, რეჟიმი, და სხვა (პარაგრაფი 179).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- სამხედრო სამსახურის შესახებ კანონმდებლობაში არ არის დადგენილი ჰაუპტვახტში მოთავსების დასაშვები მაქსიმალური ვადა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს განმარტება ამ საკითხთან დაკავშირებით (პარაგრაფი 174).

დანართი II
სახელმწიფო უწყებების და არასამთავრობო
და საერთაშორისო ორგანიზაციების სია,
რომლებთანაც დელეგაციამ გამართა კონსულტაციები

ა. სახელმწიფო უწყებები

იუსტიციის სამინისტრო

ბ-ნი მიხეილ სააკაშვილი	მინისტრი
ბ-ნი გიორგი წკრიალაშვილი	საერთაშორისო სამართლებრივი ურთიერთობების დეპარტამენტის უფროსი
ბ-ნი მერაბ რაფავა	შიდასაუწყებო კონტროლის ბიუროს უფროსი (გენერალური ინსპექტორის სამსახური)
ბ-ნი დავით ასათიანი	აუდიტის ჯგუფის უფროსი, შიდასაუწყებო კონტროლის ბიურო
ქ-ნი მაკა ბულეიშვილი	სამედიცინო დეპარტამენტის უფროსი
ბ-ნი პაატა ზაქარეიშვილი	პენიტენციალური დეპარტამენტის თავმჯდომარის მოადგილე (ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში)
ბ-ნი ვანო ლეჟავა	პენიტენციალური დეპარტამენტის თავმჯდომარის მოადგილე (უშიშროების საკითხებში)
ბ-ნი ზაზა ხითარიშვილი	პენიტენციალური დეპარტამენტის თავმჯდომარის მოადგილე (რეჟიმისა და ოპერატიულ საკითხებში)

შინაგან საქმეთა სამინისტრო

ბ-ნი კახა თარგამაძე	მინისტრი
ბ-ნი ავთანდილ ჩხეიძე	მინისტრის პირველი მოადგილე
ბ-ნი ნუგ ზარ გაბრიჩიძე	გენერალური ინსპექციის უფროსი
ბ-ნი ედუარდ გენძეხაძე	აპარატის უფროსი
ბ-ნი დავით ლლონტი	საერთაშორისო ურთიერთობათა სამსახურის უფროსი

სახელმწიფო უშიშროების სამინისტრო

ბ-ნი ნუგზარ ბაბუციძე	მინისტრის მოადგილე
ბ-ნი ბიჭიკო ლეჟავა	აპარატის უფროსი
ბ-ნი რომან კორკოტაშვილი	იურიდიული დეპარტამენტის უფროსი

თავდაცვის სამინისტრო

ბ-ნი გელა ბეჟუაშვილი	მინისტრის მოადგილე
----------------------	--------------------

შრომის, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტრო

ქ-ნი მარინა ლუღუშაური	მინისტრის მოადგილე
ბ-ნი თამაზ სილაგაძე	მთავარი ფსიქიატრი

გენერალური პროკურატურა

ბ-ნი გია მეფარიშვილი	გენერალური პროკურორი
ბ-ნი შოთა ასათიანი	გენერალური პროკურორის მოადგილე
ბ-ნი თემურ მონიავა	გენერალური პროკურორის მოადგილე
ბ-ნი ალექსანდრე კობერიძე	სამძებრო საკითხებში
ბ-ნი გოდერძი დიმიტრაშვილი	სახელმწიფო ბრალდების განყოფილების უფროსი
ბ-ნი ბესიკ ჭელიძე	პოლიციაზე ზედამხედველობისა და კანონიერების დაცვის განყოფილების უფროსის მოადგილე
ბ-ნი ირაკლი წიკლაური	შინაგან საქმეთა სამინისტროს საზედამხედველო დეპარტამენტის უფროსი
ქ-ნი ნელი ნადირაშვილი	სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსი
	საერთაშორისო ურთიერთობათა დეპარტამენტის უფროსი

სამხედრო პროკურატურა

ბ-ნი ბადრი ბიწაძე	მთავარი სამხედრო პროკურორი
-------------------	----------------------------

სახალხო დამცველის ოფისი

ქ-ნი ნანა დეკლარიანი	სახალხო დამცველი
----------------------	------------------

ეროვნული უშიშროების საბჭო

ქ-ნი რუსუდან ბერიძე

მღივნის მოადგილე

პარლამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის
კომიტეტი

ბ-ნი კონსტანტინე კემულარია

თავმჯდომარის მოადგილე

ბ. არასამთავრობო ორგანიზაციები

“კონსტიტუციის 42-ე მუხლი”

ფსიქიატრიულ პაციენტთა დაცვის ასოციაცია

ასოციაცია “სამართალი და თავისუფლება”

ადამიანის უფლებათა დაცვის ცენტრი

ყოფილი პოლიტიკური პატიმარები ადამიანის უფლებათა დასაცავად

საქართველოს ფსიქიატრთა ასოციაცია

საქართველოს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი

ფსიქიატრიულ პაციენტთა ფსიქო-სარეაბილიტაციო ცენტრი “ემპათია”

გ. საერთაშორისო ორგანიზაციები

საერთაშორისო წითელი ჯვრის კომიტეტის დელეგაცია თბილისში